

ÄITINÄ TYÖELÄMÄÄN

Äitiyden merkitys työnhaussa äitien kokemana

KIVIMÄKI SANNA

Tampereen Yliopisto

Sosiaalitieteiden laitos

Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2010

Tampereen yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos

KIVIMÄKI, SANNA: Äitinä työelämään – Äitiyden merkitys työnhaussa äitien kokemana

Pro gradu -tutkielma, 96 s., 1 liitesivu

Sosiaalipolitiikka

Toukokuu 2010

Tutkielmani käsittelee pätkätyöläisäitien kokemuksia työllistymisestään perhevapaan jälkeen. Naisystävälliseksi kuvatun hyvinvointivaltion tarjoamat järjestelmät tukevat naisten työssäkäyntiä helpottaen perheen ja työn yhteensovittamista ilman, että naiset joutuvat miestä heikompaan asemaan työmarkkinoilla. Toisaalta järjestelmän on kritisoitu olevan tasa-arvon kannalta pikemminkin ristiriitainen ja jopa alistavan naista suhteessa mieheen. Tarkoitukseni on selvittää millaiseksi valintojen kentäksi vakituista työpaikkaa vaille olleet äidit ovat työelämän siirtymisen kokeneet. Kiinnostuksen kohteena ovat myös olleet näiden pätkätyöläisäitien kokemukset äitiyden merkityksestä työnhaussa.

Tutkielman aineisto muodostuu yhdentoista äidin kertomuksesta. Kirjoituskutsu julkaistiin Vauva-lehden sähköisellä keskustelupalstalla vuonna 2005. Tutkielma rakentuu äitien kokemuksille ja niille annetuille merkityksille. Tutkielma perustuu fenomenologis-hermeneuttiseen tutkimusperinteeseen. Tutkimusmetodina on sovellettu teoriasidonnaista sisällönanalyysia. Kertomusten perusteella muodostui kaksi areenaa, yksityinen ja julkinen, joilta äitien kokemukset kumpuavat. Yksityiselle kentälle asettuivat puoliso ja läheiset, perheen talous sekä sisäinen äitipuhe. Julkisen kentän muodostivat päivähoido ja työmarkkinat.

Työelämään siirtymiseen liittyvä valintojen kenttä näyttäytyi moninaisena äitien kokemuksissa. Työhön meno ei ollut dikotominen koti vai työ -tyyppinen valinta, vaan se edellytti neuvottelua, vaihtoehtojen punnitsemista ja jopa taisteluksi kuvattua oikeuksien puolustamista. Valintojen kenttä asettui luontevasti näiden kahden maailman, kodin ja työn, rajapinnalle. Tutkielman aineiston perusteella erityisesti siirtymävaihe kodista työelämään on äidin kokemana edelleen haasteellinen ja monimutkainen prosessi.

Puolisolla oli keskeinen merkitys äitien kertomuksissa. Miehen roolia kuvattiin niin arjen jakamisen näkökulmasta kuin henkisen tuen lähtökohdista ja miehen työ muodosti äidin työllistymisen reunaehdot. Aineiston pohjalta muodostui näkökulma joustavasta äitityövoimasta. Äidit joustavat tämän tutkielman perusteella kolmella tasolla: perheessä, päivähoidossa ja tietenkin työelämässä.

Avainsanat: Perhevapaat, määräaikainen työsuhde, äitiys, sisällön analyysi

University of Tampere
Department of Social Research

KIVIMÄKI, SANNA: To the working life as a mother – Significance of motherhood in the context of getting employed

Master's Thesis, 96 pages, 1 appendix
Social Policy

May 2010

This study concerns mothers trying to get a work after parental leave. Finnish welfare state has been described to be friendly towards women. It provides possibility to combine the work and family. This is considered to be important especially for women from the point of equality. The ways society provides families with a choice of different kinds of childcare arrangements enables women to get into the working life. However, the welfare state has also been criticized to be more like conflicting or even subjecting to women comparing to the men. The aim of this study is to take a look at the subjective experiences of the mothers trying to have a job after parental leave. This study is focused especially to the experiences of the women who do not have permanent job to return to. In addition, it is interested in what kind of the field of the choices the situation appears to be for the mothers.

The research data consists of the story of eleven mothers. Empirical data was collected by announcement, which was released at the website of the journal called *Vauva-lehti* at 2005. This study is based on the experiences of these women in context of employment and the significance they have given to these experiences. This study is qualitative and the analysis method is the content analysis. Also, the study is based on the phenomenological and hermeneutical science tradition. The data was categorised to the public and to the private field from where the experiences were arisen. Thus, the private field consists of husband and relatives, economy of the family and the inner motherhood. Then there is the public field that consists of public childcare arrangements and the working life.

According to this research the shift from parental leave to the working life appeared to be the situation with many choices in many level for the mothers. It seems not to be just a simple choice between staying home and going to the work. In fact, according to the experiences of these eleven mothers getting to the working life requires negotiation at home, pondering the alternatives and even actions described as struggle. Hence, this study shows that combing the work and family is still challenging especially the mothers nowadays despite of the arrangements welfare state offers.

This study emphasizes the importance of the husband/fathers in mothers' experiences of combining the work and family. The role of the fathers was described from the point of daily life as well as the point of spiritual support. Especially the work of the men seemed to create the boundaries for the mothers' work. The main result of this study indicates that the mothers are flexible on the three stages: among the family, day care and in a working life.

Key words: Parental leave, working life, fixed term employment, content analysis

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. NAISSET JA ÄIDIT TYÖELÄMÄSSÄ	4
2.1 MISSÄ NAISSET JA ÄIDIT TYÖELÄMÄSSÄ TILASTOJEN VALOSSA TYÖSKENTELEVÄT?	4
2.2 MITEN NAISSET JA ÄIDIT TILASTOJEN VALOSSA TYÖSKENTELEVÄT?	6
2.3 MILLAISILLA TYÖMARKKINOILLA NAISSET JA ÄIDIT TYÖSKENTELEVÄT?	10
2.4. MITEN TÄHÄN ON TULTU?	12
3. HYVINVOINTIVALTION NAISYSTÄVÄLLINEN POLITIIKKA	15
3.1 NAISYSTÄVÄLLINEN HYVINVOINTIVALTIO	15
3.2 TYÖN JA PERHEEN YHTEENSOVITTAMINEN	18
3.2.1 Yhteensovitettavana työ.....	20
3.2.2 ... ja perhe	21
3.3 YHTEISKUNTAPOLIITTISET RATKAISUT TYÖ- JA PERHE-ELÄMÄN YHDISTÄMISEN HELPOTTAMISEKSI	25
3.3.1 Lasten kotihoito	27
3.3.1 Lasten päivähoito.....	33
4. TUTKIMUSKOHTENA KOKEMUS ÄITIYDEN MERKITYKSESTÄ	36
5. TUTKIMUSMENETELMÄT	40
5.1 AINEISTO JA AINEISTONKERUU	40
5.2 ANALYYSSIN LÄHTÖKOHDAT	42
5.3 ANALYYSSIN TYÖKALUT	44
6. YKSITYINEN ÄITIYS	47
6.1 PUOLISO JA LÄHEISET – ÄIDIN TUENAKO?	49
6.2 RAHAKO SITTEN RATKAISEE?	57
6.3 ÄITIYS SISÄISENÄ MERKITYKSENÄ	60
7. JULKINEN ÄITIYS	65
7.1 PÄIVÄHOITOJÄRJESTELMÄ	65
7.2 ÄITIYS PROSESSIN PÄÄTEPYSÄKILLÄ – VIHDOIN TYÖMARKKINOILLA!	70
8. MILLAINEN MERKITYS ÄITIYDELLÄ LOPULTA OLI MATKALLA KOHTI TYÖMARKKINOITA?	80
LÄHTEET	89
LIITE 1 KIRJOITUSPYYNTÖ	97

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1	Aineiston luokittelu	46
Kuvio 2	Joustava äitityövoima: joustamisen tasot äitien puheessa	82

1. Johdanto

Pohjoismaisen hyvinvointivaltion on sanottu olevan naisystävällinen (mm. Hernes 1987; Anttonen 1994; Julkunen 1992; Acker 1992). Valtio nähdään naisen liittolaisena, jonka tarjoamat järjestelmät tukevat naisen työssäkäyntiä helpottaen perheen ja työn yhteensovittamista ilman, että nainen joutuu miestä heikompaan asemaan taloudellisesti tai sosiaalisesti (Anttonen 1994, 203; Salmi 2000, 52). Myös vastakkaisia näkemyksiä on esitetty. Hyvinvointivaltion toteutuksen on nähty olevan ristiriidassa sukupuolten tasa-arvon kannalta ja järjestelmän olevan pikemminkin naista alistava kuin naisten liittolainen. Perhepoliittisten tukien, esimerkiksi lasten kotihoidon tuen, on esitetty pönkittävän naisten ja miesten perinteistä työnjakoa ja naisten heikompaa työmarkkina-asemaa. (Salmi 2000, 52.) Lisäksi määräaikaisten työsuhteiden lisääntyminen vain vaikeuttaa tilannetta entisestään. Suomalaisilla äitien työmarkkinoilla on nähty olevan "kahden kerroksen väkeä": osa äideistä etenee urallaan melko vakaasti pitkistä perhevapaista huolimatta, kun taas osalla suhde työmarkkinoihin on katkonainen ja epävarma pätkätyön, pitkien perhevapaiden ja työttömyyden vuorotellessa (Lammi-Taskula 2004, 40).

Huolimatta perhepoliittisista toimista nykyinen pienten lasten hoitomalli tarjoaa käytännössä kaksi vaihtoehtoa: joko täysillä työssä käymisen tai hoitovapaalla olemisen täysin työn ulkopuolella. Osittaisen hoitorahan käyttö ei ole saavuttanut suosiota, sillä sen taso on jäänyt suhteessa matalaksi verrattuna kotihoidon tukeen. (Haatainen 2006.) Suomessa hoidetaankin alle kolmevuotiaat lapset pääosin kotona. Alle kolmivuotiaista kodin ulkopuolella hoidossa on vain 25 prosenttia, kun Ruotsissa hoidetaan puolet ja Tanskassa 2/3 sen ikäisistä lapsista kodin ulkopuolella. Viime aikoina Suomessa on tuotu esille, että äitien palaaminen työelämään on helpointa heti äitiysloman jälkeen. Äitien urakehityksen ja työllisyyden näkökulmasta perhepolitiikan keinoin tulisikin varmistaa pienten lasten äitien joutuisampi paluu työelämään. Näin esittää Elinkeinoelämän tutkimuslaitos lehdistötiedotteessaan vuoden 2007 alussa, mutta vastaavatko ihanteet ja suositukset käytännön todellisuutta? Paluu työmarkkinoille ei ole välttämättä yksinkertainen: edessä on pätkätyön ja kilpailun työmarkkinat. Minkä merkityksen naisen äitiys saa silloin työnhakuprosessissa?

Perheen ja työn yhteensovittamisesta on keskusteltu 1990-luvulta asti niin politiikan, hallinnon kuin tulopoliittisten neuvottelujenkin piirissä. Suomessa naiset ovat laajasti työmarkkinoilla, joten keskustelu yhteensovittamisesta ei enää koske vain perhevapaita ja päivähoitoa. (Salmi 2004, 1.) Itseäni kiinnostaa äitiyden merkitys työnhaussa. Tutkimustehtäväni onkin selvittää, millaisia kokemuksia äideillä on työhakuprosessista. Lisäksi selvitän, onko äitiys ollut lisäarvo vai haitta naiselle työtä hakiessa. Olen rajannut tutkimuskohteekseni äidit, jotka ovat siirtymässä työelämään, mutta joilla ei ole työsuhdetta, mihin palata vanhempainvapaalta. Haluan nostaa nimenomaan äitien oman näkökulman esiin. Lähdin selvittämään tutkimustehtäväni äitien kokemusten kautta. Tutkielmani aineiston keräsin äideiltä kirjoituksina jotka sain lähetettyäni *Vauva – lehd*en sähköiselle keskustelupalstalle kirjoituspyynnön keväällä 2005. Olen analysoinut kertomuksia sisällönanalyysillä.

Tutkielman aiheen valintaan minut ohjasi uteliaisuus ja kiinnostus jo vuonna 2004. Vuodet ovat vierineet ja tutkielmaopintoni ovat olleet useita vuosia täysin pysähdyksissä. Jälleen aktivoitunutni huomasiin aiheen säilyneen mielenkiintoisena ja ehdottomasti jatkamisen arvoisena. Olin tehnyt aiemmin tutkielmaprojektiointoni myös naisen – äidin – perheen ja työn yhteensovittamisesta, joten sekin vahvisti haluani jatkaa työ- ja perhepolitiikan kiehtovan suhteen tarkastelua. Aiheen valintaan on siis vaikuttanut paitsi mielenkiinto aihetta kohtaan, myös omakohtainen kokemus aiheen läheisyydestä. Laadullisessa tutkimuksessa on onneksi jopa suotavaa tutkia ilmiötä, joka on itselle läheinen ja kiinnostava (Eskola & Suoranta 1998, 35). Eskolan mukaan ihannetapauksessa aihe on kiinnostava, mutta liian läheinen se ei saa olla.

Tutkielmassani tarkastelen äitejä työmarkkinoiden ja hyvinvointivaltion viitekehyksessä. Aihe on tälläkin hetkellä ajankohtainen ja myös siis itselleni läheinen. Olen äiti, joka kaikki tunnusmerkit täyttävänä tulee olemaan pätkätyöläisäiti. Minulla on kaksi lasta ja koulutus terveydenhuoltoalalta, jossa tunnetusti suositaan pätkätoita. Lisäksi tulevaisuudessa minulla on akateeminen tutkinto, joka suuntaa julkisen sektorin naisvaltaisiin töihin. Tämä jo sinänsä nykyaikana indikoi epätyypillisten työsuhteiden suurta todennäköisyyttä. Näin aihe on omakohtaisesti kiinnostava. Myös ystäväpiirissäni on useita äitejä, jotka miettivät vaihtoehtoja nuorimman lapsensa lähestyessä kolmen vuoden ikää, jolloin kotihoidon tukea lakkaa saamasta. Osa heistä

korostaa, että kotihoidon tuki on suonut mahdollisuuden hoitaa pientä lasta kotona. Osa sen sijaan myöntää, että tuki on ensisijaisesti antanut aikaa miettiä tulevaisuutta, koska ei ole työpaikkaa, johon palata. Keskusteluista on käynyt ilmi, kuinka monimutkaista äidin työhön paluu hoitovapaan jälkeen voi olla.

Tutkielmani etenee naisten työmarkkinoiden tarkastelusta hyvinvointivaltion kautta empiiriseen osaan. Aloitan kuvaamalla nykyisiä työmarkkinoita erityisesti naisten palkkatyön näkökulmasta. Tarkastelen myös työmarkkinoiden jyrkkää jakaantumista sukupuolen mukaan sekä naisvaltaisten alojen työsuhteita. Jatkan kokonaisuuden rakentamista kuvaamalla naisystävälliseksi esitetyn hyvinvointivaltion politiikkaa. Lisäksi tarkastelen hyvinvointivaltion tarjoamia ratkaisuja työn ja perheen yhteensovittamiseksi. Sitten kuvaan tutkimusmenetelmäni, tarkennan tutkimuskohteeni ja kuudennessa ja seitsemännessä luvussa esitän tutkielmani tulokset. Lopuksi teen johtopäätöksiä tuloksista ja pohdin, olenko onnistunut selvittämään tutkimustehtäväni.

2. Naiset ja äidit työelämässä

Tutkimuskohteen taustan ja toimintaympäristön kuvaaminen vaatii paitsi hyvinvointivaltion tarkastelua, myös naisten työmarkkinoihin perehtymistä. Tässä luvussa selvitän, mitä ja millaista on naisten palkkatyö ja millaisina työmarkkinat naisille näyttävät. Teoreettisesti naisten työmarkkinat eivät ole sama asia kuin äitien työmarkkinat, mutta tarkastelun rajaaminen vain äitien työmarkkinoihin ei lähdeaineiston vähäisyyden vuoksi ole mielekäästä. Tarkastelen aihetta erityisesti äitienäkökulmasta ymmärtääkseni paremmin, millaisista työmarkkinoista käsin aineistoni äitien kokemukset muodostuvat.

Työelämä on ollut muutoksessa viimeisten vuosikymmenien aikana. Muutoksen laajuutta on verrattu jopa teollisen vallankumouksen aikanaan aiheuttamiin vaikutuksiin. Nykyisen muutoksen taustalla on teknis-taloudellinen murros, jonka vaikutukset tuntuvat koko yhteiskunnassa, eivät vain työelämässä. Murroksen näkyvimpiä piirteitä ovat maailmantalouden globalisoituminen sekä uusien tiedon käsittelyyn ja viestintään liittyvien teknologioiden yleistyminen. Suomalaisen työelämän kannalta merkittävimiksi muutoksiksi on esitetty informaatioteknologian kehitys, verkostomaisten organisaatiomuotojen yleistyminen, palvelusektorin kasvu ja toisaalta teollisuustyövoiman väheneminen sekä epätyypillisten työsuhteiden yleistyminen. (Uhmavaara 2005, 4-5.) Millaisen työelämän 2000-luvun äidit siis kohtaavat?

2.1 Missä naiset ja äidit työelämässä tilastojen valossa työskentelevät?

Nyky-yhteiskunnassa työmarkkinat ovat yksi keskeisimmistä instituutioista. Yksilöiden toiminta ja toimeentulo ovat organisoituneet lähes yksinomaan palkkatyön varaan ja työuralla menestyminen on noussut keskeiseksi sosiaalisen ja taloudellisen aseman määrittäjäksi. Suomalaiset naiset käyvät työssä siinä missä miehetkin. Työvoimatutkimuksen tilastojen mukaan 2000-luvun alussa naisia on noin puolet työikäisestä 15–64-vuotiaasta väestöstä ja lähes yhtä suuri osuus (48 %) työvoimasta.

Naistyövoimasta sekä kaikista työllisistä naisista äitien osuus on 38 prosenttia, eli enemmän kuin joka kolmas naistyöntekijä on äiti. Tilastoissa äidiksi on määritelty nainen, joka asuu huollettavan, alle 18-vuotiaan lapsen tai lasten kanssa. Äitien osuus koko työikäisestä väestöstä on vähentynyt ikärakenteen vanhenemisen johdosta. 1980-luvun lopussa äitien osuus naisväestöstä oli 40 prosenttia kun 2000-luvun alussa se oli laskenut 34 prosenttiin. (Haataja 2005, 18–20, 35)

Työvoimaan kuulumattomasta naisväestöstä äitien osuus on pysytellyt 20 prosentissa, kun taas isien osuus työvoiman ulkopuolella olevasta miesväestöstä on alle 10 prosenttia. Tilastojen mukaan työvoiman ulkopuolella olevista työikäisistä äitien osuus on jopa lisääntynyt 2000-luvulle tultaessa verrattuna 1990-luvun alkupuolelle. Tässä tilastossa hoitovapaalla olevat naiset on luokiteltu työvoiman ulkopuolella olevaksi kotitaloustyötä tekeväksi väestöksi. Haatajan (2005, 18–20) mukaan tilastot eivät kuitenkaan kerro sitä, onko äidillä voimassa oleva työsuhde vai onko hän kokonaan työvoiman ulkopuolella. Äitien ja isien osuus työvoiman ulkopuolella olevasta väestöstä ei jakaudu tasaisesti, vaan äidit jättyvät tilastojen perusteella työelämän ulkopuolelle huomattavasti useammin kuin isät.

Ikäryhmittäin äitien osuus kaikista naistyöntekijöistä vaihtelee. Työelämässä äitejä on suhteellisesti eniten ikäryhmässä 35–39-vuotiaat, jossa äitien osuus on noin 80 prosenttia. Enemmistö äideistä sijoittuu kuitenkin nuorempaan eli 25–34-vuotiaiden ikäryhmään. 2000-luvulle tultaessa 40–45-vuotiaiden ikäryhmässä äitien osuus on kasvanut ollen noin 70 prosenttia, kun taas nuoremmassa ikäryhmässä, 25–34 vuotiaat, äitien osuus on laskenut. (Haataja 2005, 23–24.) Tätä suuntausta vahvistaa ensisynnyttäjine keski-ikä jatkuva nouseminen.

Sektoreittain tarkasteltuna sukupuoli huomioiden työikäinen väestö sijoittuu epätasaisesti eri sektoreille. Suurin työllistäjä 2000-luvun alussa oli yksityinen sektori. Se työllisti kaksikolmasosaa kaikista palkansaajista: naisista 56 ja miehistä peräti 81 prosenttia. Yksityisellä sektorilla työskenteli lukumäärällisesti 570 000 naista, joista 220 000 oli äitejä. Julkinen sektori työllistää noin kolmanneksen kaikista palkansaajista; kuntasektori noin 25 ja valtio 7 prosenttia. Kuntasektorilla työskenteli 380 000 naista, joista äitejä oli tilastojen mukaan 176 000. Valtio sen sijaan työllisti

noin 70 000 naista ja heistä hieman alle, eli 30 000, oli äitiä. (mt. 2005, 43–45.)

Julkisen sektorin merkitys äitien työllistäjänä on lisääntynyt 2000-luvulla ja se työllistääkin lähes puolet kaikista äideistä. Erityisesti kuntasektorin merkitys äitien kannalta on suuri; kaikista palkansaajäideistä kuntasektori työllisti suuremman osuuden kuin naisista keskimäärin, eli 42 prosenttia. Sen sijaan yksityisen sektorin palkansaajista äitien osuus on vähentynyt 1990-luvulla ollen vuonna 2002 vain 6 prosenttia. (Haataja 2005, 23–24, 43–44.)

Äitien voi siis todeta työskentelevän erityisesti kuntasektorilla, sillä tilastojen mukaan se työllistää äitejä suhteellisesti enemmän kuin lapsettomia naisia. Lapsettomat naiset sen sijaan sijoittuvat yksityiselle sektorille suhteellisesti äitejä useammin. Kuntasektori huolehtii pääasiassa kuntalaisten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista sekä opetuksesta, jotka kaikki mielletään hyvin naisisiksi aloiksi.

2.2 Miten naiset ja äidit tilastojen valossa työskentelevät?

Suomen työaikamallin on esitetty olevan poikkeava muuhun Eurooppaan verrattuna sen suhteen, miten miehet ja naiset osallistuvat työmarkkinoille. Suomalaiset naiset ovat nimittäin siirtyneet kokopäiväiseen palkkatyöhön kodin ulkopuolelle aiemmin kuin muissa Euroopan maissa eikä näin mieselättäjyydelle ja naisen kotiäitiydelle perustuvat perheet ole tulleet yleisiksi (Kivimäki 2003, 191). Tehdyt poliittiset ratkaisut, kuten puolisoiden erillisverotus 1976 sekä äitiyspäiväraha- ja äitiyslomajärjestelmien kehittäminen ovat ohjanneet naisten ansiotyömallin kehitystä. Julkusen (1992) mukaan suomalainen sosiaalipolitiikka on lähtökohtaisesti yksilöinyt naiset omiksi elättäjikseen ja tunnustanut naisten oikeuden kodin ulkopuoliseen ansiotyöhön.

Työntekijän työsuhde voi olla luonteeltaan pysyvä tai määräaikainen. Käsitteenä pysyvä työsuhde merkitsee, että työntekijän työsopimus on voimassa toistaiseksi eikä päättymisajankohtaa ole sovittu. Määräaikaisessa työsuhhteessa työsopimus sen sijaan solmitaan määräajaksi, koeajaksi tai tietyn työn suorittamisen ajaksi. (Haataja 2005, 56.) Työsuhteen laatuun liittyvien käsitteiden määrittely ei kuitenkaan ole aivan näin

yksiselitteistä.

Epätyypillisen työn, johon siis määräaikainenkin työ lasketaan, eri muodoille ei ole täysin yhtenäistä käsitteistöä. Eri lähteissä käytetään epätyypillisen työn merkityksessä käsitteitä pätkätyö, vuokratyö, epätyypillinen työsuhde ja tietenkin lyhytkestoinen tai määräaikainen työsuhde. Epätyypillinen tai epänormaali työ voidaan nähdä normaalin työn vastakohtana. Normaaliksi työsuhteeksi voidaan määritellä sellainen työsuhde, joka on solmittu olemaan voimassa toistaiseksi. Normaaliin kuuluu myös se, että työtä tehdä kokoaikaisesti, yhdelle työnantajalle ja työnantajan osoittamissa tiloissa. Epätyypillisen työn voidaankin tulkita rikkovan jotain näistä normaalin kriteereistä. (Vänskä 1999, 6.)

Lehto ym. (2005, 8) ovat käyttäneet termiä "pätkätyö", koska siten on voitu käsitteellisesti yhdistää määräaikainen työ ja vuokratyö saman käsitteen alle. Aineistossani äidit itse käyttivät useimmiten pätkätyö-termiä. Puhutussa arkikielessä tämä käsite on yleinen ja yhteisesti ymmärretty kuvaavan ei-pysyvää, määräaikaista työsuhdetta. Julkisessa keskustelussa pätkätyöhön liitetään usein myös prekariaatin tai prekaarin työn käsite. Käsitteellä viitataan sellaiseen työvoimaan, joka kokee nykyisessä palkkatyöyhteiskunnassa epävarmuutta oikeuksistaan, toimeentulostaan ja tulevaisuudestaan. (Korhonen, Peltokoski & Saukkonen 2006, 379). Määräaikaista työtä tai pätkätyötä ei kuitenkaan voi rinnastaa prekaariin työhön, sillä prekaarisuus näyttäytyy laajemmin nykyisillä työmarkkinoilla esimerkiksi epävarmuutena tai työntekijöiden kontrollina. Tässä tutkielmassa käytetään selkeyden vuoksi määräaikaisen työn ja pätkätyön termejä toistensa synonyymeina ottamatta niiden mahdollista prekaaria luonnetta tarkasteluun. Molempien termien rinnakkainen käyttäminen kontekstista riippuen tuntui luontevalta. Joissakin yhteyksissä pätkätyö-termiin liitetään sellaisia negatiivisia piirteitä, joita määräaikaisesta työsuhteesta puhuttaessa ei ilmene. Tässä yhteydessä termeihin suhtaudutaan kuitenkin yhtäläisesti.

Työsopimuslaki (55/2001) on keskeisin määräaikaisten työsuhteiden käyttöä sääntelevä laki. Laki tuli voimaan vuonna 2001 ja sen lähtökohdaksi otettiin voimassa oleva työsuhde ja näin määräaikaisen työsuhteen käyttö edellyttää aina perusteltua syytä. Eräänä lain laatimisen oikeuspoliittisena tavoitteena oli estää määräaikaisten työsopimusten väärinkäyttö ja parantaa erityisesti epätyypillisessä työsuhteessa olevien

työntekijöiden asemaa. (Palanko-Laaka 2005, 4, 7.) Tasa-arvolain syrjinnän kieltoa koskevat säännökset osaltaan täydentävät työsopimuslain sääntelyä. Syrjintä raskauden, vanhemmuuden ja perhehuoltovelvollisuuden perusteella on kiellettyä. Säännösten nojalla on myös kiellettyä jättää määräaikainen työsopimus uusimatta raskauden tai perhevapaan perusteella. Määräaikaisen työsuhteen rajoittaminen kestäväksi vain äitiys-, isyys- tai vanhempainvapaan alkuun on myös kiellettyä. (mt., 4)

Työsopimuslaki mainitsee esimerkkejä, milloin on perusteltua käyttää määräaikaista työsopimusta. Määräaikaisen työsopimuksen käyttö on perusteltua silloin, kun työnantaja teettää jonkun määrätyn, lyhytaikaisen työn tai työkokonaisuuden, jota ei teetä jatkuvasti. Suomessa vuodenaikojen suuret vaihtelut aiheuttavat tarvetta määräaikaisten työsopimusten käyttöön työn kausiluonteisuudesta johtuen. Lisätyövoiman palkkaaminen määräaikaisten sopimuksin jonkun tietyn tilauksen toimittamiseksi on perusteltua. Tällöin kuitenkin työnantajan tulee lähteä olettamuksesta, ettei kyseisen tilauksen toimittamisen jälkeen hänellä ole tarjota kyseessä oleville työntekijöille uutta työtä. Sama pätee myös tuotantohuippujen tasaamiseen määräaikaista työvoimaa palkkaamalla. Sijaisten tarve on yleinen perustelu määräaikaaisuudelle. (Palanko-Laaka 2005, 8-9.) Haataja (2005, 56) nostaa määräaikaisten työsuhteiden käytöstä esimerkiksi opettajat, jotka palkataan syksyllä ja irtisanotaan keväällä, vaikka työsuhteen tiedetään jatkuvan taas syksyllä. Ketkä siis ovat määräaikaista työntekijöitä ja kuinka paljon heitä Suomessa on?

Suomessa oli runsaat kaksi miljoonaa palkansaajaa 2000-luvun puoliväliin tultaessa (Haataja 2005, 58). Määräaikaista työntekijöitä heistä oli 293 000 henkeä, joista miehiä 103 000 ja naisia 190 000. Prosenttiosuuksina suomalaisista palkansaajista yhteensä 14,4 prosenttia, miehistä 10,4 ja naisista 18,2, työskentelee määräaikaistyytyösuhteessa. (Lehto ym., 2004.) Valtioneuvoston työelämäselonteon mukaan kahta vuotta aiemmin, eli vuonna 2003, määräaikaistyytyösuhteessa oli ollut hieman yli 16 % palkansaajista, naisista 20 % ja miehistä 13 % (Palanko-Laaka 2005, 1). Määräaikaisten työsuhteiden käyttö lisääntyi pysyväksi ilmiöksi 1990-luvulla, mutta tilastot osoittavat määräaikaisten työsuhteiden käytön hienoista laskua 2000-luvun puoliväliin tultaessa.

Määräaikaiset työsuhteet ovat tyypillisempiä naisille kuin miehille. Erityisesti ikäryhmissä 25–34 ja 35–44 vuotta erot naisten ja miesten välillä ovat määräaikaistyön osuuksissa suuret. Näissä ikäryhmissä naisilla määräaikaisten työsuhteiden osuus on jopa kaksinkertainen miehiin verrattuna. Eroa on selitetty pitkillä perhevapailuilla, jotka lisäävät erityisesti naisten töissä tarvittavien sijaisten määrää ja siten määräaikaisia työsuhteita. Modernissa pätkätyöläisyydessä on esitetty erottuvan kaksi ryhmää. Ensimmäisen ryhmän muodostavat julkisella sektorilla työskentelevät, koulutetut naiset. Tämän ryhmän määräaikaisuuden perusta on ketjutetut sijaisuudet. Toinen ryhmä koostuu koulutetuista, yli 40-vuotiaista ylemmistä toimihenkilömiehistä. Heidän määräaikaisuutensa johtuu työn projektiluonteesta tai määräaikaisen viran hoitamisesta. (Lehto 2005, 1, 11–12.)

Työvoimatilastojen mukaan yksityisellä sektorilla äitien osuus määräaikaisista työsuhteista on pienempi kuin äitien osuus kaikista palkansaajista 2000-luvun alussa. Kuntasektorilla sen sijaan äitejä on suunnilleen sama osuus määräaikaisista ja kaikista palkansaajista. Haataja (2005, 65–66) toteaa, että työvoimatilastojen avulla ei voi tehdä johtopäätöksiä, palkataanko äitejä enemmän pysyviin vai määräaikaisiin työsuhteisiin jollain sektorilla. Näyttäisikin siltä, että työsuhteen laatuun – onko työsuhde määräaikainen vai pysyvä- vaikuttaa enemmän naisen ikä kuin perheasema. On kuitenkin todettu, että nuoret naiset ovat muita yleisemmin määräaikaisessa työsuhteessa ja toisaalta 40 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä äideillä on todettu olevan määräaikaisia työsuhteita enemmän verrattuna lapsettomiin naisiin.

Määräaikaisuus on edelleen yleistä etenkin julkisella sektorilla. Lehto (2005) ovat tutkineet määräaikaista työttömyyttä 2000-luvulla. Suomessa määräaikaisuus kohdistuu voimakkaimmin naistyövoimaan ja hyvin koulutettuihin. Eurooppalaisessa vertailussa Suomi sijoittuu kärkeen määräaikaisten työsuhteiden käytössä. EU-maista Suomea enemmän määräaikaista työvoimaa käyttävät vain edellä ovat Espanja, Puola, Portugali ja Slovenia. (Lehto 2005; Haataja 2005, 56.) Julkiselle sektorille tyypillistä on määräaikaisten työsuhteiden käyttö ja työsuhteiden ketjutus.

2.3 Millaisilla työmarkkinoilla naiset ja äidit työskentelevät?

Naisten työmarkkinoiden tarkastelussa ei voi sivuuttaa segregaaation käsitettä. Segregatio voidaan määritellä erotteluksi, erillään pitämiseksi tai eristämiseksi. Käsitettä on käytetty luokittelemaan ihmisiä eri kategorioihin joidenkin tunnettujen, tiettyjen piirteiden perusteella, joita ovat esimerkiksi rotu, kansallisuus, uskonto, luokka, ikä tai sukupuoli. Sukupuoli on ollut suhteellisen pysyvästi yhteiskunnassa segregoiva piirre, vaikkakaan se ei ole kovin näkyvää (Kinnunen & Korvajärvi 1996; Kolehmainen 1999, 17–18).

Segregatio voidaan jaotella horisontaaliseen ja vertikaaliseen segregatioon. Termit kuvaavat sitä, että ensinnäkin naisten ja miesten työpaikat, työtehtävät ja ammatit eroavat toisistaan ja toiseksi, työmarkkinoilla hierarkkiset asemat eroavat toisistaan sukupuolen perusteella. (Kolehmainen 1999, 18.) Tarkoitan tässä tutkielmassa segregaaation käsitteellä nimenomaan sukupuoleen perustuvaa työmarkkinoiden jakautumista. Työmarkkinoiden on todettu näyttävän Suomessa erilaisena naisille kuin miehille, minkä vuoksi on perusteltua tarkastella työmarkkinoiden eriytymistä erityisesti naisnäkökulmasta.

Suomessa sukupuolten suhteita työmarkkinoilla leimaa palkkatyösopimus, joka toteutettiin vetämällä naisia kotitalouksista kokopäiväiseen palkkatyöhön. Naiset sijoittuivat työmarkkinoilla eri alueille, ammatteihin ja asemiin kuin miehet: naisten integrointi työelämään toteutettiin segregoimalla työmarkkinat. Tämä ilmenee monella tavalla ja tasolla: ammatillisesti ja työtehtävien mukaan, toimialojen tai julkisen ja yksityisen sektorin sisäisinä eroina sekä työpaikkatasolla. Työelämän sukupuolen mukaisella eriytymisellä on vaikutusta myös laajemmalti. Sen on todettu olevan yksi tärkeimmistä naisten ja miesten keskipalkkaeroja selittävistä tekijöistä, sillä naiset sijoittuvat edelleen pienipalkkaisempiin ammatteihin ja tehtäviin kuin miehet. (Segregatio..., 2008, 15.)

Naisten ja miesten ammatillisia eroja käsittelevää tutkimusta on Suomessa vielä suhteellisen vähän. Euroopan Unioni on kuitenkin suosittanut, että Suomen tulisi kaventaa sukupuolten välisiä palkkaeroja ja vähentää työelämän sukupuolen mukaista

eriytymistä. Segregaatio on Tilastokeskuksen palkkarakennetilaston tietoihin perustuvan tutkimuksen mukaan vähentynyt 1990-luvulta kaikilla kolmella sektorilla; kunta-, valtio- ja yksityisellä sektorilla, vaikkakin kaventuminen on ollut verrattain vähäistä. Indeksien perusteella segregaatiota esiintyy eniten kuntasektorilla. (Segregaatio...2008, 18–23.), mikä on mielenkiintoista tämän tutkielman lähtökohdista.

Työmarkkinoiden jakautuminen sukupuolen mukaan on hienoisesti vähentynyt 2000-luvulla, vaikka edelleenkin enemmistö naisista toimii palvelu-, hoiva ja kasvatusalalla kun taas miehet toimivat teknisillä aloilla. 1980-luvulla vain noin kuudessa prosentissa ammatteja työskenteli yhtä paljon naisia ja miehiä, mutta 1990-luvun alussa luku oli noussut 18 prosenttiin. Eron kaventuminen johtuu pääosin siitä, että naiset ovat siirtyneet aiemmin miesvaltaisiin ammatteihin, kuten lääkäreiksi. Sen sijaan naisvaltaisten ammattien miehistyminen on edelleen harvinaista. (Kinnunen 2001, 20) Ammattisegregaatio on tutkimusten mukaan pienempää korkeakoulututkinnon suorittaneiden kohdalla verrattuna alempiin koulutustasoihin. Myös koulutusalan on todettu olevan vaikuttava tekijä ammattien eriytymiseen (Segregaatio... 2008, 31). Toisaalta, korkeakoulututkinnon suorittaneista suurin osa on nykyään naisia ja silti naiset ovat edelleen aliedustettuina johtotehtävissä. Tasa-arvobarometrin (2008) mukaan erityisesti korkeasti koulutetut naiset kokevat sukupuolen haittaavan uralla etenemistä (Nieminen, 2008, 30).

Työmarkkinoiden eriytyminen ilmenee myös sukupuolten erilaisena valikoitumisena eri vaativuustason tehtäviin. On todettu, että sellaisilla yleisesti myönteiseen urakehitykseen liitettävillä tekijöillä kuten koulutuksella ja työkokemuksella, on vain vähän vaikutusta henkilön valikoitumiseen johtotehtäviin. Taustatekijöiden merkityksen on esitetty korostuvan nimenomaan valintaprosessissa. Tällaisia tekijöitä voivat olla työnantajan myönteinen suhtautuminen rekrytoitavan joihinkin vaikeasti mitattaviin ominaisuuksiin tai vaikkapa hakijan motivaatioon, sosiaalisiin kykyihin tai hänen verkostoihinsa. (Segregaatio... 2008, 74.) Esitetystä tutkimuksesta viitattiin vain yhdellä työmarkkinoiden sektorilla, teknologiateollisuuden toimihenkilöillä, tehtyyn tutkimukseen. Kuitenkin saadut tulokset herättävät kysymyksen, voisiko asetelma olla yleistettävissä mille tahansa sektorille. Oman tutkielmani kannalta tämä

tulos on kiinnostava, sillä äitiys voi olla juuri se työntekijän ominaisuus, jota työnantaja arvioi työhaastattelutilanteessa.

Sukupuoleen perustuva ammatillinen eriytyminen ei ole vähentynyt merkittävästi 2000-luvulla. Erilaisilla koulutuspoliittisilla keinoilla on pyritty vaikuttamaan sukupuolten välisiin osallistumiseroihin, sillä useille koulutusaloille hakeudutaan edelleen perinteisen sukupuolisidonnaisesti. Tämä taas heijastuu työmarkkinoille uusintaen eriytymistä. (Tasa-arvon valtatiellä 2007, 18.) Segregaation suuruuden on todettu vaihtelevan paitsi eri sektoreiden välillä, mutta myös esimerkiksi henkilö- ja yrityspiirteiden mukaan. Yksityisen sektorin tarkastelu osoitti, että erot ovat suurempia iäkkäämmissä työntekijäryhmissä kuin nuorempien kohdalla. Toisaalta, segregaation tasossa tapahtuneita muutoksia tarkasteltaessa havaittiin, että ammattierojen kaventuminen on ollut nuorten ikäryhmien kohdalla vähäisintä. (Segregaatio... 2008, 30–31.) Täten onkin oletettavaa, ettei sukupuolen mukainen ammattien eriytyminen tule lievenemään lähivuosina ainakaan nopeasti, vaikka iäkkäämmät sukupolvet poistuvat työmarkkinoilta.

2.4. Miten tähän on tultu?

Suomessa naisten kodin ulkopuolinen palkkatyö on normalisoitunut ja perheiden toimeentulo on Suomessa rakentunut kahden elättäjän perhemallin pohjalle. Naisten työssäkäynnin yleistymiseen on vaikuttanut olennaisesti julkisen sektorin kasvanut työvoiman tarve. (Rissanen 2000, 75.) Raija Julkunen (1995, 88–89; 1994, 179–182) kutsuu tätä naisten taloudellista itsenäisyyttä ja toimimista miesten kanssa samoilla julkisilla elämänaalueilla palkkatyöäitisopimukseksi, jota sivuttiin jo edellisessä luvussa. Palkkatyöäitisopimus sai alkunsa jo 1960-luvulla, kun naiset alkoivat hyödyntää yhteiskunnan tarjoamaa mahdollisuutta yhdistää koulutus, ammatti, palkkatyö ja äitiys. Sopimukseen on liittynyt läheisesti myös idea jaetusta vanhemmuudesta sekä vaihemalli, jossa äidin oletetaan jäävän kotiin hoitamaan pikkulapset ainakin 2-3-vuotiaoksa leikki-ikäisiksi.

1980-luvulla naisten kokoaikainen työssäkäynti yleistyi voimakkaasti ja naiset kuuluivat työvoimaan koko työikänsä kuten miehet. Samaan aikaan syntyvyys säilyi

kansainvälisestikin tarkasteltuna korkeana ja lasten saaminen mukautui äitien ansiotyöhön osallistumiseen. (Rissanen 2001, 60–64.) 1990-luvulla monet ansiotyömalliin liittyvät tekijät muuttuivat. Laman myötä vuosikymmenen alussa työttömyysaste yli viisinkertaistui ja sosiaaliturvan yleisiä ehtoja kiristettiin. Eräiden tukien saamisehtoihin alkoivat vaikuttaa puolison tulot ja tukien korvaavuustasoja laskettiin. Lasten oikeutta päivähoidon kuitenkin laajennettiin.

Naisten ansiotyömalli ei perustaltaan muuttunut laman myötä, mutta aktiivisimmassa hedelmällisyysikässä olevien naisten työttömyys hellitti heikommin kuin miesten ja muiden ikäryhmien työttömyys. Syitä ei ole selvitetty tarkemmin, mutta työmarkkinoiden segregatio ja naisalojen yleisesti hitaampi selviäminen lamasta voivat olla mahdollisia syitä. Toisaalta synnytysikässä olevien naisten syrjinnän lisääntyminen sekä naisten määräaikaisten työsuhteiden ja niihin liittyvien työttömyyskausien yleistymisen on esitetty vaikuttaneen erityisesti äitien ja synnytysikäisten naisten ansiotyömalliin. (Rissanen 2001, 65.) 2000-luvulle tultaessa naisten työllisyysaste on kohonnut yhtäjaksoisesti 90-luvun alusta asti. Naisten työllisyysaste on nuoremmissa ikäryhmissä (20–44 vuotiaat) matalampi kuin miesten, mutta korkeammassa ikäryhmissä (45–59 vuotiaat) naisten työllisyysaste oli korkeampi kuin miesten. Nuorempien ikäluokkien ero selittyy tilastojen mukaan perhevapailla. (EU-suunnitelma 2003, 31–32.)

Työmarkkinoiden rakenteet ja taloudelliset suhdanteet ohjaavat valintoja lasten päivähoidon ja kotihoidon välillä yksilöllisten elämänarvojen ja suuntautuneisuuden ohella. Naisten työmarkkina-asema heikkeni 1990-luvun lamavuosina ja aiempaa useampi nainen oli vuosituhaten lopussa ollut työttömänä tai määräaikaissa työsuhteessa ennen lapsen saamista. Ennen 1990-luvun lamaa noin puolella äitiys- tai vanhempainvapaalla olevista äideistä oli voimassa oleva työsuhde, kun vuonna 1995 työsuhteesta vapaalla olevia oli vain viidesosa. Lammi-Taskula (2004, 40–41) esittääkin, että yhä useammat perheet turvautuivat kotihoidon tukeen tilanteessa, jossa työtä, saati vakinaista työtä ei ollut tarjolla riittävästi.

Erityisesti juuri perheen perustamisiässä olevien naisten keskuudessa epätyypilliset työsuhteet ovat yleistyneet voimakkaasti. Ilman pysyvää työsuhdetta olevien työstä

poisjääminen lasten hoidon takia, voi aiheuttaa toivottua pidemmän katkoksen työuraan. Katkoksen aikana aiempi työkokemus ja koulutus menettävät merkitystään, eikä niille ehkä annetakaan enää työelämään palatessa aikaisempaa arvoa. (Haataja 2004, 24.) Edelleen naiset jäävät hoitamaan kotiin lapsia näiden ollessa pieniä ja näin menetykset henkilökohtaisessa sosiaaliturvassa ja urakehityksessä kasautuvat lähes yksipuolisesti äideille.

Suomalaisilla äitien työmarkkinoilla on esitetty olevan nähtävillä ”kahden kerroksen” malli. Osalla äideistä ura etenee melko vakaana perhevapaista huolimatta, kun taas osalla suhde työmarkkinoihin on katkonainen ja epävarma (Lammi-Taskula 2004, 40). Määräaikaisesta työstä on esitetty eriäviä, keskenään vastakkaisia mielipiteitä. Yhtäältä määräaikaisten työsuhteiden tai pätkätyön on esitetty olevan ikään kuin portti vakituiseen työsuhteeseen. Etenkin nuorille määräaikaisuus voi olla myös haluttu vaihtoehto. Toisaalta vakituisen työn puuttumisen on todettu aiheuttavan epävarmuutta ja todettu heikentävän elämänhallinnan kokemusta. Määräaikaista työtä tekeville on lisäksi tyypillistä suurentunut työttömyysriski. Työttömyys- ja työllisyysjaksot vuorottelevat, mikä aiheuttaa kierteen lisäten epävarmuutta. Määräaikaisten työsuhteiden määrä ei ole lisääntynyt viime vuosina, mutta ongelmalliseksi on muodostunut tiettyjen henkilöiden jääminen määräaikaisiin työsuhteisiin vuosiksi tai jopa vuosikymmeniksi. (Wilska 2005, 11).

Suomessa tehtiin vuodenvaihteessa 2001–2002 postikysely vuonna 1999 syntyneiden lasten vanhemmille, johon saatiin lähes viisi tuhatta vastaajaa. Kysely kuuluu tutkimukseen *'Naiset ja miehet Suomessa 2003'*. Tutkimuksen mukaan kolmella viidestä äidistä oli vakituinen tai määräaikainen työpaikka ennen lapsen syntymää. Muut äidit olivat olleet joko kotiäiteinä aiemmin syntyneen lapsen kanssa, työttöminä tai opiskelijoina. Äidin työssäkäynnin ennen lapsen syntymää todettiin jouduttavan työhönpaluuta perhevapaan jälkeen. Ne äidit, joilla ei ollut työpaikkaa mihin palata, olivat jääneet pidemmäksi aikaa kotiin hoitamaan lastaan kotihoidon tuen turvin. Tutkimusten mukaan ennen lasta ilman työtä olleilla äideillä oli enemmän määräaikaisia, osa-aikaisia ja satunnaisia työsuhteita heidän siirryttyään perhevapaalta työelämään. Koulutuskaan ei taannut äideille turvallista työsuhdetta, sillä erityisesti akateemisen tutkinnon suorittaneilla äideillä oli määräaikaisia työsuhteita. (Lammi-

Taskula 2004, 42–44.)

Työsuhteiden määräaikaistumiskehityksellä on ollut vaikutusta perheiden elämään ja ylipäättänsä perheellistymiseen. Työn epävarmuuden on esitetty vaikuttavan perheellistymiseen ja lapsilukuun. Huolta on lisännyt havainto ensisynnyttäjien keski-ään noususta, lapsettomuusongelmien lisääntymisestä ja sitä kautta syntyvyyden laskusta. Määräaikaista työtä tekevät naiset olivat Terhi Wilskan (2005, 35) aineiston mukaan olleet lastenhoidon vuoksi kauemmin pois työelämästä kuin vakituksessa työsuhteessa olevat. Erääksi syyksi on esitetty, että nykyisin arvostetaan perheen tärkeyttä korostavia familistisiä arvoja. Synnytysikäisten naisten työhön osallistuminen laski 1990-luvulla samalla kun pitkien lastenhoitovapaiden pitäminen on yleistynyt.

3. Hyvinvointivaltion naisystävällinen politiikka

Hyvinvointivaltio tarjoaa kansalaisille keinoja hallita elämää, tehdä työtä, hoitaa lapsia ja sairastaa. Hyvinvointivaltiota on kutsuttu naisten liittolaiseksi. Tässä luvussa ei tarkastella hyvinvointivaltion historiallista kehitystä eikä analysoida rakenteita tarkemmin vaan tarkoituksena on luoda katsaus siihen järjestelmään ja niihin keinoihin, jotka mahdollistavat lasten hoidon kotona sekä työn ja perheen yhteensovittamisen. Näkökulma on tarkoituksellisen naislähtöinen.

3.1 Naisystävällinen hyvinvointivaltio

Pohjoismaista hyvinvointivaltiota on kutsuttu naisystävälliseksi. Sen on esitetty tarjoavan naisille mahdollisuuden yhdistää ansiotyön, äitiyden ja hoivan ilman, että he joutuvat miehiä heikompaan asemaan taloudellisesti tai sosiaalisesti. Toisaalta on esitetty, että hyvinvointivaltion naisystävällisyys voi toimia yksittäisten naisten kannalta päinvastoin, haitaten naisen toimintaa yhteiskunnassa. Tässä luvussa tarkastelen pääpiirteittäin hyvinvointivaltion kehittymistä ja erityisesti sen naisystävälliseksi kuvattuja piirteitä.

Hyvinvointivaltion käsitteellä tarkoitetaan valtiota, joka vastaa kansalaisten minimielintason turvaamisesta sosiaalipolitiikan keinoin: tulonsiirroilla ja palveluilla. Hyvinvointivaltion tuntomerkeiksi Antti Karisto (1999, 283) esittää valtiollista sosiaaliturvakoneistoa, aineellista vaurautta ja suhteellisen korkeaa elintasoja sekä myös poliittista demokratiaa. Hyvinvointivaltio on perinteisesti toteuttanut sille annettua palvelutehtävää järjestämällä sosiaali-, terveys- ja koulutuspalveluja.

Valtiollisen sosiaalipolitiikan synnyn vertauskuvaksi on sanottu luokka- tai palkkatyösopimusta, jonka sosiaalipoliittisina kivijalkoina olivat työläisten sosiaalivakuutus ja työsuojelu (Anttonen 1997, 155). Suomessa hyvinvointivaltio muodostui varsinaisesti 1950–1970-luvulla, jolloin toteutui vuosisadan alusta asti esillä ollut tavoite pakollisesta sosiaalivakuutusjärjestelmästä. Samaan aikaan sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjonta laajeni voimakkaasti naisten ansiotyön lisääntymisen myötä. Naisista tuli hyvinvointivaltion ammattilaisia (Anttonen 1997, 122; Karisto 1999, 283–288.). Pohjoismaiselle hyvinvointiyhteiskunnalle muodostui ominaiseksi kollektiivinen vastuu hoivasta. Hoivan kannalta hyvinvointivaltio on rakentunut kolmelle periaatteelle: universaalien oikeuksien periaatteille sekä työ- ja yksilöperiaatteille (Silius 1995, 59–60). Palkkatyö ei siis ole Pohjoismaissa sosiaalipoliittisten etuuksien saamisen kriteeri, mikä on osaltaan heikentänyt mieselättäjämallia.

Julkisten hoivapalveluiden kautta reproduktio ja hoiva tunnustetaan yhteiseksi asiaksi eikä vain perheiden yksityisasiaksi. Julkiset hoivapalvelut antavat oikeuden huolenpitoon omaisista ja perheestä riippumatta, mikä helpottaa hoivasta vastaavien naisten pääsyä ansiotyöhön. (Julkunen 2002, 34–35; Anttonen & Sipilä 2000). Pohjoismaiseen hyvinvointimalliin liitetään usein laaja julkinen vastuu hyvinvoinnin ja tasa-arvon tuottamisessa.

Teesi naisystävällisestä sosiaalipolitiikasta syntyi Pohjoismaissa vastineena feministien näkemykselle valtiosta miehisen vallan välineenä. Hyvinvointivaltion nähtiin tunnustavan naisten intressit ja yhtäläistävänsä sukupuolten yhteiskunnallistavat asemat. Naisystävällisistä elementeistä puhuttaessa tarkoitetaan sekä tarjottuja palveluita että sosiaaliturvaa. Naisystävällisen politiikan toteutumisen on nähty edellyttävän

sukupuolten välisten erojen tunnustamista sekä kansalaisstatusten epäsymmetrian purkamista. Äitiys ei saisi sulkea naista yksityiseen elämänpöiriin tai tehdä naista riippuvaiseksi miehestä. (Anttonen 1994, 203–204.)

Naisystävällisen hyvinvointivaltion on esitetty lisännen Pohjoismaissa myös naisten valtaresursseja ja henkilökohtaista autonomiaa. Hernes (1987) nosti esiin esimerkkeinä tästä naisten korkean ansiotyöhön osallistumisasteen sekä naisten korkean parlamentaarisen edustuksen verrattuna moniin muihin kapitalistisiin maihin. Lisäksi julkisia sosiaalipalveluja kuten lasten päivähoitoa ja vanhusten huoltoa on kehitetty naisten työssäkäynnin helpottamiseksi. (Anttonen 1997, 189.)

Hyvinvointivaltio on saanut myös kritiikkiä osakseen. Feministisen tutkimuksen eräänä lähtökohtana on, että sosiaalipoliittiset järjestelmät ylläpitävät naisten ja miesten välisten erojen epäsymmetriaa ja lisäävän epätasa-arvoisuutta työmarkkinoilla. Hyvinvointivaltion naisystävällisen politiikan on nähty alistavan naista eikä suinkaan edistävän naisten intressejä saati toimivan naisten liittolaisena. On myös kritisoitu, että sosiaalipoliittikan tutkimus sivuuttaa hyvinvointivaltion merkityksen tarkastelun naisten kannalta. Sosiaalipoliittisilla ratkaisuilla on kuitenkin tehty naisten työtä äiteinä, emäntinä ja naispalkkatyöläisinä näkyväksi sekä vaadittu etuuksia ja palveluksia. (Anttonen 1994, 204–206.) Nykyään hyvinvointivaltiokritiikki suuntautuu enenevästi muualle kuin hyvinvointivaltion ja naisten väliseen suhteeseen.

Suomalaisen hyvinvointivaltion tulevaisuudesta globalisoituvassa maailmassa on käyty keskusteluja 1990-luvulta alkaen. Keskusteluissa on noussut toistuvasti esiin julkisen vastuun vähentäminen hyvinvoinnin ja tasa-arvon tuottamisessa kovenen kansainvälistyvän kilpailun vaatimusten paineessa. Onkin esitetty, että hyvinvointivaltiosta siirrytään kohti hyvinvointiyhteiskuntaa, jossa vastuu on jaettu useille toimijoille. Tutkimusten valossa laajat sosiaaliset oikeudet ovat tasoittaneet yksilöiden välistä eriarvoisuutta parantamalla naisten asemaa ja tarjoamalla kansalaisille samanlaisia palveluja ja etuuksia riippumatta missä asuu. (Anttonen & Sointu, 2006, 11.)

Hoiva on noussut yhdeksi merkittäväksi kysymykseksi koko EU:ssa, sillä väestön

vanheneminen asettaa hoivapolitiikalle uusia haasteita. Tämä on nähty mahdollisuutena tasa-arvoistumiseen, koska hallitusten on pakko tuottaa uusia ratkaisuja hoivapolitiikkaan sekä perheen ja työn yhteensovittamiseen. Erityisesti feministit ovat esittäneet, että yhteiskuntapolitiikan tulisi tunnustaa jokaisella kansalaisella olevan sekä oikeus ja velvollisuus ansiotyöhön että oikeus ja velvollisuus hoivata. (Julkunen, 2002, 46.)

3.2 Työn ja perheen yhteensovittaminen

Työn ja perheen yhteensovittamisen tematiikka on ollut julkisuudessa jo pitkään. Kuitenkaan yhteensovittamiseksi tarjotut etuudet eivät ole poistaneet tarvetta kehittää ratkaisuja edelleen, sillä naisten tueksi tarkoitetut perhepoliittiset järjestelmät voivat kääntyä myös ongelmaksi tasa-arvon kannalta ja naisten työmarkkina-asema saattaa heikentyä suhteellisesti miehiin nähden (Lammi-Taskula 2004, 40). Tarkastelen konkreettisia yhteensovittamisen keinoja luvussa 3.3. Tässä luvussa keskityn yhteiskunnalliseen keskusteluun ja niihin reunaehtoihin, joita perheen ja työn yhteensovittamiselle on asetettu.

Yhteiskunnan muuttuessa myös yhteensovittamisen tarpeet ja lähtökohdat ovat muuttuneet. Suomalaisena klassikkona perheen ja työelämän yhteensovittamisen tarkastelusta voidaan pitää Elina Haavio-Mannilan, Riitta Jallinojan ja Harriet Strandellin tutkimusta *Perhe, työ ja tunteet* vuodelta 1984. Kirja käsittelee perheessä tapahtuneita muutoksia ja niiden kytköksiä työelämän muutoksiin. Suomessa siirryttiin omavaraistalouteen perustuvasta maatalousyhteiskunnasta miltei suoraan palkkatyöhön perustuvaan jälkiteolliseen yhteiskuntaan. Tämä muutos vaikutti suuresti naisten työelämään osallistumiseen. Tutkimuksen mukaan esimerkiksi ylemmät toimihenkilönaiset saattoivat antaa perheen jäädä syrjään työlleen antautumisen vuoksi, eivätkä he olleet huolissaan kodista ja lapsista työssä ollessaan. Perheen ja työn yhdistämisen ongelmat eivät olleet tuon ajan toimihenkilöäideille sen suurempia kuin muille. Päinvastoin äidit toivat tutkimuksessa, että erityisen usein ansiotyö oli vaikuttanut myönteisesti perhe-elämään ja toisaalta perheestä huolenpito oli edistänyt ansiotyötä. (Haavio-Mannila ym. 1984, 296–299.) Yhteensovittamisessa ei siis nähty olevan ongelmaa, vaan yhteiskunnan koettiin tarjoavan mahdollisuuden yhteen

sovittaa työ- ja perhe-elämä ongelmitta.

Hyvinvointivaltiota naisten liittolaisena on kuvannut Anneli Anttonen artikkelissaan *Hyvinvointivaltion naisystävälliset kasvot* (1994). Se on utopia yhteiskunnasta, jossa naiset voivat yhdistää ansiotyön, äitiyden ja hoivan joutumatta miehiä heikompaan asemaan taloudellisesti ja sosiaalisesti. Tarvitaan valtio, joka turvaa naisen aseman äitinä ja työntekijänä. (emt. 1994, 203.) Pohjoismaista hyvinvointipoliittikkaa monesti kuvataankin ihannemallina naisen kannalta, kuten aiemmin tässä tutkielmassa esitettiin.

2000-luvulle tultaessa yhteiskunta ja työn tekemisen tavat ovat muuttuneet. Tutkimukset ovat nostaneet esiin uudenlaisia haasteita ja näkökulmia perheen ja työelämän yhteensovittamiseksi. Riikka Kivimäki käsittelee artikkelissaan *Perhe tuli työelämään* (2003) perhettä ja muuttuvaa työelämää. Artikkelin mukaan tietoyhteiskunnassa on jouduttu tarkastelemaan uudenlaista tapaa tehdä työtä. Vanhemmuudelle on esitetty jäävän työelämän kiihtyvässä rytmissä yhä vähemmän aikaa. Sitoutuminen kasvatustehtävään, perheeseen ja lapseen tapahtuu pidemmällä aikajänteellä ja lähtee erilaiselta arvopohjalta kuin työelämän usein lyhyelle aikavälille tehtävät suunnitelmat. Yhteiskunta on siis muuttunut rakenteiltaan ja 1980-luvun toimihenkilönaisten kertomusten viitekehys, ympäröivä yhteiskunta on sängen erilainen kun se, mistä 2000-luvun äitien kertomukset työn ja perheen yhteensovittamisesta nousevat.

Nyky-yhteiskunnassa työn ja perheen yhteensovittamista on kuvattu monisyiseksi valintojen mosaiikiksi eikä dikotomiseksi valinnaksi (Heimo & Nätkin 2007, 225). *Januksen* teemanumero vuodelta 2007 käsittelee työn ja perheen yhteensovittamisen kysymyksiä useasta näkökulmasta. Yhteiskuntapoliittisesti kysymys työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisesta kattaa kolmiyhteyden sosiaali- ja perhepolitiikan, työelämän organisoinnin ja työpolitiikan sekä tasa-arvopolitiikan välillä. Tämän kolmiyhteyden kautta yhteensovittamisen kenttään kytkeytyy kysymys työelämän uudelleenorganisoinnista ja muutoksista. Tässä ongelmakentässä ovat mukana työttömyys ja keinot sen vähentämiseksi, kuten työajan lyhentäminen, työn jakaminen, osa-aikatyö tai tiivistetty työviikko. Toisaalta on kysymys myös naisten ja miesten

välisestä työnjaosta kotona ja vanhemmuudessa. (Salmi 1996, 216.) Yhteensovittamisen edellyttämiin valintoihin vaikuttavat myös valinnan edessä olevan naisen henkilökohtaiset arvostukset ja vuorovaikutus oman lähiyhteisön kanssa (Heimo & Nätkin 2007, 228). Millaisena nämä kaksi yhteen sovitettavaa elämän osaluuetta, työ ja perhe, näyttäytyvät nyky-Suomessa?

3.2.1 Yhteensovitettavana työ...

Modernissa yhteiskunnassa normaalielämän polku on ollut palkkatyöntekijän polku. Sosiaalipolitiikan kantavana, joskin ääneen lausumattomana ajatuksena on ollut elämän ennustettavuuden lisääminen. Ihmisiä on tuettu ja autettu elämän jatkuvuutta uhkaavien asioiden kuten sairauden, työttömyyden ja köyhyyden hetkellä. Sosiaalipolitiikan keinoin ihmiset on saatettu palkkatyöntekijän polulle ja autettu pysymään siellä. Elämä on kulttuurisesti hahmotettu ennustettavaksi ja näin epäjatkuvuus ja putoaminen on koettu poikkeamiksi normaalista. Työn yhteiskunnan vanhat rakenteet ovat kuitenkin murentuneet. Ennustamattomuus ja epävarmuus ovat lisääntyneet, eikä yhtä normaalielämän kuvaajaa voida enää piirtää. (Karisto ym. 1999, 357–358.) Nykyaikaa tai toista modernia onkin kutsuttu sekä-että – aikakaudeksi, menneen ajan ollessa joko-tai – aikakausi. Modernin aikakauden yhdenmukaisuus on väistymässä aikakaudellemme tyypillisen yhtäaikaisuuden, monimuotoisuuden, epävarmuuden, muutoskokeilujen ja ambivalenssin tieltä. (Antila 2005, 1; Beck 1999, 78.)

1990-luvun laman jälkeen työelämä ei ole palannut ennalleen. Postmodernisaatioteorioiden mukaan työn merkitys ihmisen identiteetin määrittelijänä on vähentynyt. 1980-luvulla vapaa-ajan arvostus kasvoi, mutta lamavuodet 1990-luvun alussa nostivat työn arvostusta jälleen. Laman jälkeinen epävarmuus on nostanut keskustelua työelämän tulevaisuudesta. Työmarkkinatutkimuksissa on esitetty, että työelämä olisi jakaantunut kahtia. Ensinnäkin, osa määräaikaisista työntekijöistä on jäänyt ikään kuin puskuriksi joustamaan taloussuhdanteiden mukana. Toisena on pysyvissä työsuhteissa olevien joukko, jota työttömyyden on nähty uhkaavan uutena ilmiönä "uuden talouden" aikana. (Wilska 2005, 12.) Sukupuolten tasa-arvon toteutumisen kannalta uuden uhkan on esitetty muodostavan vuonna 2008 puhjennut

globaali talouskriisi. Sen vaikutuksista ei kuitenkaan ole vielä käytettävissä tutkimustietoa.

Nykyajan työelämää sääntelee yhä enemmän talouden ehdot. Yksityisellä sektorilla näin on ollut aina, mutta nykyään myös julkisella sektorilla tavoitteista puhutaan talouden termein, kuten tuottavuudesta, kilpailukyvyistä ja kannustavuudesta. Raija Julkunen (2009, 22–23) esittää, että talouspolitiikassa vallitseekin uusi, vielä julkisesti kirjoittamaton malli, joka on luettavissa valtiovallan dokumenteista sekä hallituksen teoista ja ohjelmista. Olosuhteiden pakosta yhteiskunnan eri osa-alueilla on ollut pakko alkaa soveltaa markkinaystävällistä politiikkaa. Erityisesti julkinen sektori on joutunut perusteellisen uudelleenarvioinnin kohteeksi. Julkisen talouden kestävyys on esitetty edellyttävän julkisten menojen hillintää ja palvelujen tuottavuuden kohottamista. Kuten aiemmin esitettiin, suurin osa naisista ja äideistä työskentelee julkisella sektorilla, minkä vuoksi nykyinen muutossuunta tuntuu erityisesti naisten töissä.

Työn tekemisen tavat ovat olleet muutoksessa viime vuosikymmenien aikana yhä kiihtyvällä vauhdilla. Tapojen muuttuminen on muuttanut arkipäivän käytäntöjä niin työpaikoilla kuin kotona. Työhön liittyvää tekniikkaa on tullut kotiin yhä enemmän. Lähes jokaisella äidillä ja isällä on kotona tietokone tai kannettava tietokone etäyhteysmahdollisuksineen työpaikalle. Tekniikan avulla voidaan työpäivää jatkaa vielä kotona, mikä puolestaan muodostaa uhkan perheen yhteiselle ajalle. Työn liikkuminen on tuonut enemmän vapautta valita työn tekemisen paikka ja aika. Siten se on tuonut myös lisää mahdollisuuksia työn ja perheen yhteensovittamiseen. (Kivimäki 2003, 192.) Toisaalta vanhemmat joutuvat nykypäivänä yhä useammin arvovalintojen eteen sen suhteen, kuinka aikansa jakavat.

3.2.2 ... ja perhe

Tilastokeskus (2009) määrittelee, että ”*perheen muodostavat yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot sekä parisuhteensa rekisteröineet henkilöt, joilla ei ole lapsia*”. Tässä tutkielmassa huomio keskittyy nimenomaan lapsiperheeseen, johon määritelmän mukaan kuuluu vähintään yksi

kotona asuva alle 18-vuotias lapsi. Lisäksi tässä tutkielmassa perhe ymmärretään heteroydinperheeksi.

Suomalaisessa perheessä on nykyisin keskimäärin 1,85 lasta. Syntyneiden lasten määrä kuten myös lapsiperheiden määrä on laskenut. Kuitenkin tilastot kertovat, että lapsiperheiden keskimääräinen lapsiluku on kasvanut, erityisesti yli kolmen lapsen lapsiperheiden määrä on lisääntynyt. Ensimmäisen lapsen synnyttäminen on siirtynyt yhä myöhäisempään ikään. Vuonna 2008 ensisynnyttäjien keski-ikä oli 28,2 vuotta, kun sukupolvi aikaisemmin, 1970-luvulla, keski-ikä oli 24–25-vuotta. Synnyttäjien keski-ikä nousua kuvaa se, että joka viides synnyttäjistä on täyttänyt 35 vuotta. (Moisio 2007, 38.)

Lapsiperheiden vanhempien keski-ikä nousemiseen on esitetty olevan monia syitä. Yhdeksi selitykseksi on nostettu mahdollisuus ehkäisyn avulla ajoittaa lapsen hankinnan aloittaminen haluttuun ajankohtaan. Aikaisempaa pidempi kouluttautuminen on omalta osaltaan selittämässä synnytysten myöhäisempää ajankohtaa. Entistä suurempi osa naisista suorittaa ylioppilastutkinnon ja jatkaa opintojaan. Opintojen päätyttyä moni pyrkii vakiinnuttamaan paikkansa työelämässä ja vasta sen jälkeen perheen perustaminen tulee ajankohtaiseksi. Moni nuori aikuinen, etenkin hyvin koulutettu, siirtääkin lastenhankintaa, koska ei tunne olevansa henkisesti valmis ja toisaalta urakehityksen heikkeneminen arveluttaa (Wilska, 2005, 15). Myös yleisen mielipideilmaston takia nuoret, perheen perustamisiässä olevat naiset saattavat tuntea olevansa työn ja perheen ristipaineessa.

Nykyisen yleisen mielipiteen on esitetty heijastavan suomalaisen perhepoliittisen mallin muutosta perinteisestä pohjoismaisesta kahden ansaitsijan mallista niin sanottuun ristiriitaiseen malliin. Ristiriitaisessa mallissa valtio tukee sekä naisten työssäkäyntiä että perheen pienempituloista puolisoa, naista siis yleensä, jäämään kotiin. Tämä malli on herättänyt keskusteluja siitä, kumpaa tulisi tukea enemmän, lasten kotihoitoa vai naisten työssäkäyntiä. (Julkunen 1994, 102.) 2000-luvulla on alettu puhua yhä enemmän familismista, uusfamilisitisesta käännteestä sekä niin sanotusta refamilisaatiosta, eli hoivan kotiuttamisesta. Käsitteillä kuvataan yleisen mielipiteen vahvistumista lasten kotihoidon, perheiden valinnan vapauden ihanteen

sekä yleisen perhemyönteisyyden puolesta. (Jallinoja 2006, 24; Repo 2007; Anttonen 2009; 61.)

Vain naisilla on biologinen kyky tuottaa lapsia. Se on johtanut ”lapsuuden”, lasten kasvatuksen, hoidon ja huolenpidon ymmärtämisen naisten valtakunnaksi ja vastuuksi. Jo pienenä tytöt sosiaalistetaan äitiyteen ja huolenpitoon. Naistutkimuksessa onkin nostettu esille huomio siitä, että naissosialisaatiossa tuotetaan erityinen naisellinen suhtautumistapa. Naisten on esitetty asettavan arkielämälle erilaisia huolenpitorationaalisia vaatimuksia kuin miesten. (Meyer 1986,144.) Tyttöjen toiveita tulevaisuuden ammattivalinnoista ja toteutuneista valinnoista on tutkittu. Tutkimuksissa todettiin, että tehtyihin valintoihin sisältyi aina mahdollisuus yhdistää uraan perhe ja huolenpito. Yleensäkin vastuu perheestä näyttää vaikuttavan myös pitkälle koulutettujen naisten uravalintoihin. (Rantalaiho 1986, 157.)

Naisten ja miesten toiminta on useasti esitetty erotellen se naisten vastuurationaaliseen toimintaan ja miesten tekniseen hallintaan rajoittuvaan rationaalisuuteen. Kuitenkaan todellisuudessa sukupuolten toiminnan logiikka ei jakaudu näin selkeästi kahtia. Naiset mieltävät kuitenkin itsensä miehiä useammin osaksi jotain kokonaisuutta ja sosiaalista yhteisöä ja kantavatkin useammin vastuuta lähiympäristöstään. (Korvajärvi 1986, 202.) Naisille on siis määritelty kautta historian arkinen vastuu tulevasta sukupolvesta. Nykyään ilmenee yhä enemmän edellä mainituista arvoista ja toimintatavoista poikkeavan rationaalisuuden ilmauksia. Naisten on esitetty pyrkivän miesten kanssa yhteistyöhön, jakamiseen ja vastavuoroisuuteen niin työ- kuin perhe-elämässään. Pyrkimyksenä on sosiaalisen subjektiuden tavoittaminen erillisyyttä ja vastakkaisuutta ilmentävän yksilösubjektiivisuuden sijaan (Saarinen 1986, 257).

Naisten uramotivaation esitettiin 1980-luvulla olevan varsin suuressa määrin sidoksissa rooliodotuksiin. Ympäristön nähtiin kohdistavan tyttöihin tietynlaisia odotuksia, jotka tytöt sitten varttuessaan sisäistävät. Naisille tyypillisesti asetettavia, naisellisia ominaisuuksia ovat esimerkiksi juuri kiinnostus lapsiin ja perheeseen. Perinteiset käsitykset voivat ilmetä siten, että naisen ei katsota voivan yhdistää perhettä ja vaativaa uraa. (Komiteamietintö 1982, 22–23.) 2000-luvulla julkaistun Työ- ja perhe-kyselyn mukaan ”*sitoutuminen työhön ja sitoutuminen perheeseen eivät olleet*

toistensa vastakohtia tai toisiaan syöviä” (Salmi 2004b, 123). Tutkimuksen tuloksen voidaan siis tulkita haastavan perinteisen näkemyksen naisten uramotivaatiosta sekä työhön ja perheeseen sitoutumisen vastakkaisuuden.

Kaiken kaikkiaan naisen ura ja työ aiheuttavat edelleen enemmän ristiriitatilanteita ja ongelmia kuin miehen. Jo opetusministeriön komiteamietinnössä vuodelta 1982 (22–23) todetaan, että korkeasti koulutettujen naisten täytyy rikkoa perinteiset sukupuoliroolien rajat menestyäkseen urallaan. Kuitenkin rikkoessaan ne, nainen joutuu kohtaamaan sosiaalista vastustusta. Ristiriitaisia tunteita esiin nostavat myös naisten sisäistämät käsitykset äitiydestä. Urasta huolimatta naiset pyrkivät hoitamaan myös perheensä ja lapsensa hyvin, mikä aiheuttaa monesti huonoa omaatuntoa liian vähäisestä ajasta ja voimavaroista. Vaikka mietintö on lähes kolmenkymmenen vuoden takaa, nykypäivän äidit kuvaavat edelleen kohtaavansa samoja sukupuoliroolin asettamia rajoja.

Euroopan Unionin myötä talous-, työllisyys- ja sosiaalipolitiikan välisien riippuvuuksien esiin nostaminen on tehnyt näkyväksi tarpeen edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Hyvinvointivaltion kustannukset, joita syntyy sosiaalisten riskien ehkäisemisestä, edellyttävät vakaata rahoituspohjaa. Hyvä ja kestävä talouskehitys edellyttää korkeaa työllisyyttä, joka voidaan saavuttaa, kun sekä miehet että naiset ovat ansiotyössä. Anita Haataja (2004, 23–24) on todennut, että työmarkkinoiden sukupuoleen kohdistuvan syrjinnän ehkäiseminen lisää naisten mahdollisuuksia ja kannattavuutta käydä työssä. Toisaalta naiset haluavat osallistua työelämään sitä varmemmin, mitä vähemmän heidän on tehtävä toisiaan poissulkevia valintoja työelämän ja esimerkiksi lapsista huolehtimisen välillä.

Vastuu työn ja perhe-elämän yhteensovittamisesta jää arkielämän toimijoille. Vastuutahoja ovat perheet, joissa pohditaan kumpi tai kuka jää hoitamaan kotiin sairastunutta lasta tai kuka jää pidemmäksi ajaksi perhepoliittiselle vapaalle kotiin lapsen kanssa. Toimijat ovat vanhempia, jotka mahdollisuuksiensa rajoissa tekevät päätöksiä ja yrittävät sovittaa yhteen vaatimuksia oman työn, puolison työn, lasten parhaan ja kotirauhan säilymisen ristipaineessa. Yhteensovittamisen vastuutahoja ovat myös työpaikat, joissa on ohjeita siitä, miten naiset ja miehet voivat sovittaa yhteen

henkilökohtaisen elämän tarpeet ja työpaikan päämäärät. Myös poliitikot ja työmarkkinaneuvottelijat ovat vastuutahoja, koska heidän vuoropuhelussa työn ja perheen yhteensovittaminen on saanut enemmän tilaa työelämän tahdin kiihtyessä. Edelleen vastuutahoja ovat virkamiehet, joiden valmistelemat tavoitteet ohjaavat käytännön toimia. Kansalaiskeskustelulla, asiantuntijoilla ja tutkijoilla on myös sanottavaa työn ja perheen yhteensovittamisessa. (Kivimäki 2003, 200.) Vaikka erilaisin keinoin monet tahot pyrkivät löytämään ratkaisuja työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen helpottamiseksi, niin lopullinen vastuu päätöksistä jää silti perheille.

3.3 Yhteiskuntapoliittiset ratkaisut työ- ja perhe-elämän yhdistämisen helpottamiseksi

Työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen kenttä on edellä kuvatuista reunaehdoistaan huolimatta pirstaleinen ja lasten hoiva on yksi tärkeistä sosiaalipoliittisista kysymyksistä. Hoivapolitiikka muodostuu useista elementeistä, jotka takaavat oikeuden aikaan, rahan ja palveluihin. Anttonen ja Sointu (2006, 23) esittelevät Mary Dalyn hoivaetuksien nelijaon. Ensimmäisen ryhmään kuuluvat rahalliset etuudet, kuten lapsilisä ja lasten kotihoidon tuki. Toisen ryhmän muodostavat sellaiset etuudet, jotka mahdollistavat vanhempien poisjäämisen työstä sekä työajan lyhentämisen. Palvelut, kuten perhepäivähoito ja esiopetus muodostavat kolmannen ryhmän. Neljäs ryhmä muodostuu sellaisista etuuksista, joilla tuetaan työllistymistä tai yksityistä palvelutuotantoa, kuten yksityisen hoidon tuki ja palvelusetelit. Nämä tukimuodot eivät ole toisiaan poissulkevia vaan ne voivat olla käytössä yhtä aikaa tai siten, että jokin niistä on hallitsevassa asemassa.

Työn ja perheen yhteensovittaminen on keskeinen yhteiskuntapoliittinen kysymys, vaikka osaltaan kyse on yksilöiden valinnoista ja perheiden sisäisistä ratkaisuista. Suomen EU-jäsenyys on tuonut uusia näkökulmia työn ja perheen yhteensovittamisen strategioihin, sillä Euroopan Unionin tavoitteena on naisten integrointi mahdollisimman laajalti työelämään jäsenmaiden työvoima-asteen kohottamiseksi ja sukupuolten välisen tasa-arvon lisäämiseksi.

Eri maissa työn ja perheen yhteensovittamisen järjestelyt, kuten lastenhoito ja perhevapaat, on ratkaistu eri tavoin. Järjestelyissä on mukana yleensä valtio, työmarkkinat ja perheet, mutta osapuolien välinen politiikka vaihtelee luoden erilaisia ratkaisumalleja. Suomessa työn ja perheen yhteensovittamisen järjestelyt ovat olleet lakisääteisiä ja työmarkkinaosapuolien välisiä järjestelyjä. Muualla Euroopassa työnantajat osallistuvat usein aktiivisesti lastenhoitojärjestelyihin. Suomessa työnantajan tekemät työntekijän elämän eri sektoreiden yhteensovittamista helpottavat järjestelyt ovat liittyneet pääasiassa joustoihin työajoissa. (Kivimäki 2003, 15–19, 94.)

Perheen mahdollisuudet käyttää perhepoliittisia vapaita, omat asenteet sekä taloudellinen tilanne vaikuttavat siihen millaisia valintoja yksittäiset perheet tekevät työ- ja perhe-elämän yhteensovittamiseksi. Viime aikoihin asti naiset ovat pääasiassa käyttäneet perhevapaita sovittaakseen yhteen työnsä ja perhe-elämän. 1990-luvun lopulla sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta tarkasteltiin työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista. Tarkoituksena oli muun muassa kartoittaa mahdollisuutta perhevapaiden tasapuolisempaan jakautumiseen miesten ja naisten kesken sekä rohkaista isä vapaiden käyttöön. (Työryhmämuistio 2001, 16–20.)

Suomalainen lastenhoidon tuki- ja palvelujärjestelmää pidetään monipuolisena, vaikka se on pääosin kehittynyt suhteellisen lyhyessä ajassa. Päivähoidon ja kotihoidon tuen kehittyminen on alkanut erilaisista lähtökohdista, mutta niiden kehityskulku lomittuu keskenään. Kun kansalaisille myönnetään oikeuksia ammatillisiin palveluihin, joita he eivät jostain syystä käytä, kasvaa vaatimus kompensoivien avustusten tarjoamisesta. (Sipilä 1996, 191–192.) Monet yhteiskuntapoliittiset päätökset ja tarjotut palvelut ovat turvaavassa toimivia työmarkkinoita ja helpottamassa työntekijöiden pääsyä työmarkkinoille. Tässä tutkielmassa ei syvennytä tarkemmin yksittäisiin hoivaetuuksiin, vaan kokonaisuuden hahmottamiseksi perhe- ja hoitovapaan perusteet kuvataan yleisesti. Yksityiskohtaisemmin tarkastellaan rahallisten etuuksien, eli lasten kotihoidon tuen, sekä palveluiden, eli lasten päivähoidon, kehittymistä Suomessa. Niiden tarkastelun kautta pyrin luomaan kuvaa siitä kontekstista, josta ja jonka turvin äidit ovat työelämää ponnistamassa.

3.3.1 Lasten kotihoito

Valtion perheille tarjoamasta mahdollisuudesta hoitaa lasta kotona käytetään perhevapaan käsitettä, johon sisältyy sekä lakisääteiset vapaat että oikeus rahalliseen etuuteen. Vanhemman oikeudesta perhevapaaseen säädetään työsopimuslaissa ja etuuslaissa taasen vanhemman oikeudesta taloudelliseen korvaukseen. Perhevapaita ovat muun muassa äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaa, hoitovapaa, osittainen hoitovapaa ja tilapäinen hoitovapaa.

Perhevapaat ovat Suomessa pääosin sukupuolineutraaleja, mutta niiden käyttö ei edelleenkään jakaudu tasaisesti vanhempien kesken. Äidit käyttävät hyväkseen lähes sataprosenttisesti neljän kuukauden äitiysvapaan ja usein myös kokonaan noin puolenvuoden vanhempainvapaan. Suunnilleen kaksi prosenttia isistä käyttää vanhempainvapaata, mutta 2/3 käyttää ainakin osan isyysvapaasta. Koko isyysvapaan (18 päivää) pitää kolmasosa isistä. (Pelkonen, 2002.) Lisäksi Suomessa on oikeus lastenhoitovapaaseen siihen asti kunnes lapsi täyttää 3 vuotta. Kaikissa Euroopan maissa on oikeus vanhempainvapaaseen, mutta sen pituudessa ja korvaavuudessa on eroja. (Työryhmämuistio 2001, 20.)

Tutkimusten perusteella äidit käyttävät käytännössä vanhempainloma-ajan kuten myös muut lasten hoidon oikeuttamat työstä poissaolot kuten hoitovapaan, osittaisen hoitovapaan ja sairaan lapsen hoidon vaatiman poissaolon työstä. Tämä tilanne merkitsee vanhemmuuden epätasaista jakautumista eivätkä sen vaikutukset ole yksiselitteiset. Kehityopsykologian näkökulmasta isän ja lapsen vahvan suhteen kehittymiselle esitetään olevan tärkeää, että isät voisivat nykyistä enemmän hoitaa lapsiaan näiden ollessa pieniä. Kysymys on sekä isän että lapsen kannalta tärkeästä kaudesta. Hoitovastuun epätasainen jakautuminen aiheuttaa myös ongelmia naisten työmarkkina-asemalle. Naisiin työvoimana kohdistuu oletuksia poissaoloista ja työtoverit joutuvat, alasta riippuen, tekemään myös poissaolevien työt. Tilanteessa, jossa sijaisia ei useinkaan palkata edes pitkiin poissaoloihin, tämä saattaa merkitä lähes kohtuutonta venymisoletusta työssä olevilta. (Salmi 1994, 10.)

Oikeus perhevapaaseen mahdollistaa siis vanhemman jäämisen kotiin hoitamaan pieniä lapsiaan menettämättä työpaikkaansa. Toimeentulon turvaamiseksi työstä

poissaolon ajalle on kehitetty lasten kotihoidon tukijärjestelmä, jossa palkallinen hoitotyö korvataan maksamalla kotona tapahtuvasta hoidosta lasta hoitavalle läheiselle. Tuki on yleensä lapsen vanhemmalle tai muulle huoltajalle suoritettavaa taloudellista tukea lapsen hoidon järjestämiseksi, mutta tuen saajan ei täydy olla lapsen vanhempi. (Kivimäki 2001, 20–21.) Tuen tarkoituksena on turvata perheille mahdollisuus valita alle 3-vuotiaiden lasten hoitojärjestely. Kotihoidon tuki luo vaihtoehdon kunnan rahoittamalle ja organisoimalle päivähoidolle: tukea maksetaan, jos vanhemmat eivät käytä oikeuttaan kunnallisen hoitopaikkaan. Tuen voi käyttää myös lastenhoitajan palkkaan tai ostaa yksityistä päivähoitopalvelua. (Anttonen & Sointu 2006, 73.)

Lasten kotihoidon tuen kehitys asettuu osaksi perhepolitiikan historiaa, jonka juuret ovat köyhäinhoidossa. 1900-luvun alkupuolella varattomille perheille alettiin maksaa tiukasti tarveharkintaista perhetukea. Äitiysavustus vuodelta 1937 ja sitä seurannut perhelisäjärjestelmä olivat ensimmäiset varsinaiset perhepoliittiset etuudet Suomessa. Suomalaisen perhepolitiikan kannalta on huomionarvoista se, että ensimmäinen perhetuki oli äitien aseman parantamiseen kohdistunut äitiysavustus, vaikka sitä maksettiin perheille. (Anttonen 1999, 15 - 17.) Lähes viisikymmentä vuotta myöhemmin, suosiota saavuttaneiden valtakunnallisten tukikokeilujen päätteeksi asetettiin vuonna 1985 laki lasten kotihoidon tuesta, joka tuli asteittain voimaan 1990 mennessä (Sipilä 1996, 193). Näin monien muutosten ja erilaisten tavoitteiden ristipaineessa kotihoidon tuki muotoutui osaksi suomalaista perhepolitiikkaa.

Kotihoidon tuki koostuu perusosasta, eli hoitorahasta, sisaruskorotuksesta sekä tulosidonnaisesta lisäosasta, eli hoitolisästä. Tuen maksamisesta huolehtii Kansaneläkelaitos. (Selvitys lasten kotihoidontuen muutosten vaikutuksista 1996, 2; (Kelan perhe-etuustilasto 2008, 10.) Lakisääteisen kotihoidon tuen lisäksi kunnat voivat maksaa kunnallisia lisiä, joiden merkitys kotihoidon tuen käytölle on ajoittain ollut suuri. Kunnallisen lisän myöntämisperusteet ovat usein samat kuin kotihoidon tuen lakisääteisessä perusosassa. (Muuri 1991, 27.) 1990-luvun lama vähensi huomattavasti kuntalisää maksavien kuntien määrää (Anttonen 1999, 57), kuten edelleen 2000-luvun taloudellinen taantuma.

Kelan tilastojen mukaan vuonna 2008 pienten lasten kotihoidon tukea sai hieman alle

65 000 perhettä (Kelan perhe-etuustilasto 2008, 16). Tuen piiriin kuuluvat alle kolmivuotiaat ja heidän alle kouluikäiset sisaruksensa. Lasten kotihoidon tuen hoitoraha on universaali, perhekustannuksia yleisesti tasoittava etuus. Sen tehtävänä on kompensoida ansionmenetystä ja toisaalta toimia eräänlaisena palvelusetelinä. Tuen saamiseksi ei edellytetä, että jompikumpi vanhemmista hoitaa lastaan, vaan rahan voi käyttää myös yksityisen hoidon kustannuksiin tai hoitajan palkkaamiseen. Tarveharkintaiseen, tulosidonnaiseen hoitolisään ovat oikeutettuja perheet, joiden tulot jäävät alle tietyn tulotason. Näin hoitolisä tekee kotihoidon tuesta perustoimeentuloturvan muodon, koska tuki suhteutetaan hoitolisän osalta perheen tuloihin. Vuonna 1996 lakiin lisättiin oikeus yksityisen hoidon tukeen, jota maksetaan alle kouluikäisestä lapsesta. Hoitajan tulee tällöin olla kunnan hyväksymä yksityisen hoidon tuottaja. (Anttonen 1999, 45–50.)

Lain voimaan tulosta asti lasta tai lapsia kotiin on jäänyt hoitamaan pääasiassa äiti (Anttonen 1999, 72). Vuonna 1990 vain kolme prosenttia kotihoidon tuella kotona lastaan hoitavista oli isiä (Säntti 1990, 94). Tuen käytön sukupuolisidonnaisuus heijastuu työmarkkinoille. Sukupuolten välinen ero työllisyysasteissa on 25–29-vuotiaiden keskuudessa yli 10 ja 30–34-vuotiaiden keskuudessa 15 prosenttiyksikköä vuonna 2008 (Lammi-Taskula, Salmi & Parrukoski 2009, 63). Tutkimusten mukaan kotihoidon tuen käyttöön liittyvät erityisesti sellaiset tekijät kuin äidin ja lapsen ikä, alle kouluikäisten lasten lukumäärä perheessä sekä äidin koulutustaso.

Äidin ikä vaikuttaa kotihoidon tuen käyttöön. Nuoret ja keski-ikää lähestyvät äidit hoitavat tuella lapsiaan hieman useammin kuin äidit, joiden ikä on 25 - 39 vuotta. Sen sijaan nuorimman lapsen ikä vaikuttaa tuen käyttöön selvemmin kuin äidin ikä. Lähempänä yksivuotiasta lasta hoidetaan kotihoidon tuella huomattavasti useammin kuin kaksivuotiasta lasta. Myös alle kouluikäisten lasten määrä perheessä vaikuttaa tuen käyttöön. Mitä enemmän lapsia on, sitä todennäköisemmin heitä hoidetaan kotona kotihoidon tuen turvin.

Äidin koulutustasolla on myös osoitettu olevan selkeä vaikutus tuen käyttöön. Kotihoidon tuen piirissä olevien sosioekonominen asema on tutkimusten mukaan muuttunut 1980-luvun lopulta 1990-luvun puoleen väliin. Työssä olevien määrä tuen

saajista on pienentynyt, kun taas työttömien sekä opiskelijoiden määrä on lisääntynyt. Yhä useammin kotihoidon tukea hakenut äiti on ollut työttömänä, opiskelemassa tai epäsäännöllisessä työsuhteessa ennen lapsen syntymää. (Anttonen 1999, 74–75; Takala 2000, 62–64; Korpinen 1997, 50–51.) Tilastojen perusteella kotihoidon tuen saajat painottuvat pienituloisiin perheisiin ja naisiin, joiden koulutustaso on matala. Voidaanko siis päätellä, että kotihoidon tuki on äidille mahdollisuus omaan tuloon?

Vuosikymmenten saatossa erilaiset käsitykset perheestä, naiseudesta ja lapsuudesta ovat ohjanneet keskustelua politiikasta sekä olleet vaikuttamassa lainsäädäntöön. Toisaalta myös toteutettu politiikka on muokannut ihmisten käsityksiä. Perhepolitiikka ja siihen liittyneet ideologiat ovat pääosin tukeneet käsityksiä naisesta hoivaajana. (Marin 1994, 111–112.) Lasten kotihoidon tukea voidaan pitää myös naispoliittisena etuutena. Sitä ovat kannattaneet niin politiikassa vaikuttaneet naiset kuin tavallisetkin naiset, jotka ovat antaneet tukensa lasten kotihoidon tuen kehittämiseksi. (Anttonen 1999, 13–14.) Etenkin 1960-luvulla julkisuudessa voimistuneet tasa-arvokysymykset suuntasivat kotihoidon tukea perhepoliittisesta kontekstista yhä vahvemmin kohti kohti naispolitiikkaa.

Lasten kotihoidon tukea on sovitettu maternalistisen tai äidillisen naispolitiikan kehyksiin (Anttonen 1999, 29). Kotihoidon tuki voidaan siis nähdä erityisesti naisen kannalta sekä positiivisesti että negatiivisesti merkityksellisenä perhepoliittisena etuutena. Sen on nähty sitovan naista kotiin ja olevan askel taaksepäin kohti kotiäitiyttä (Sipilä 1996, 203). Kotihoidon tuen vastustajat esittivät, että kotona lasta hoitaville äideille maksettava tuki säilyttää perinteisiä sukupuolirooleja ja on tasa-arvon vastaista (Marin 1994, 115). Maternalistisesta näkökulmasta kotihoidon tukea voidaan pitää erittäin merkittävänä; lapsen hoito ja kasvatus noteerataan työksi, josta maksetaan palkkaa. Kotihoidon tuen on korostettu tarjoavan perheille, erityisesti äideille, vaihtoehdon kodin ulkopuoliselle päivähoidolle ja mahdollisuuden yhdistää kotityö ja ansiotyö. (Sipilä 1996, 203–205.)

Lasten kotihoidon tuen kehittyminen on ollut mutkikasta ja sen ympärillä on käyty ideologisesti sävyttyneempää keskustelua kuin julkisesti tarjotun päivähoitojärjestelmän kehittämisestä. Ajan henki ja kulloinenkin yhteiskunnallinen

tilanne, tarpeet ja ihanteet ovat ohjanneet julkista keskustelua kotihoidon tuesta. Alle kolmivuotiaiden lasten kotihoidon tukijärjestelmä on hallinnollisesti monimutkainen, monien intressiryhmien vaatimusten ja poliittisten pyrkimysten toteutunut kokonaisuus.

Lasten kotihoidon tukemisen puolesta ovat toimineet ensisijaisesti naiset (Sipilä 1996, 193). Äidinpalkan tai kotityön rahallisen tukemisen puolesta esitetyt perustelut ovat toistuneet samankaltaisina vuosikymmenten aikana. Eri puheenvuoroissa on kuitenkin ollut painotuseroja. Välillä on vedottu äidin tai perheen oikeuteen valita lapsen hoitomuoto, välillä keskiöön on nostettu lapsi. Myös yhteiskunnallisia ja väestöpoliittisia tekijöitä on painotettu. On tutkittu, että pienten lasten hoitaminen kotona saa normatiivista tukea jopa julkisista instituutioista, esimerkiksi neuvoloista. Äitien kotiin jääminen äitiysloman jälkeen saa hyväksyntää, kun taas työhön paluu heti loman jälkeen vaatii usein selittelyjä. Neuvolakäytännöissä on todettu elävän vahvasti ajatus kodista lapsen parhaana hoitopaikkana ja äidistä parhaana hoitajana. (Kuronen 1995, 124–125.) 2000-luvun julkisessa keskustelussa on myös nostettu esiin äitien jatkuvan läsnäolon merkitys lapsen varhaiskehitykseen. Usein vedotaan lapsen etuun ja tarpeisiin, kun halutaan korostaa kotihoidon paremmuutta verrattuna julkiseen päivähoitoon. (Anttonen 2003, 178–179.)

Äidinpalkkakeskustelua sävyttivät 1960-luvulla psykologiset ja kasvatukselliset perustelut. Lapselle haluttiin tarjota turvallinen lapsuus, ja sen takasi parhaiten kotona lasta hoitava äiti. Argumenteissa korostettiin, että myös vähävaraisilla äideillä tulee olla mahdollisuus hoitaa lapsiaan kotona. Äidinpalkan avulla korostettiin myös voitavan lisätä kotityön ja äidin työn arvostusta. 1970-luvulla naisten työmarkkinatilanne vakautui ja kotihoidon tuen tyypilliseksi käyttäjäksi alettiin mieltää ansiotyöstä hoitovapaalla oleva äiti. (Anttonen 1999, 43.) Palkkatyöäitisopimuksessa aviovaimojen ja äitien ansiotyö nostetaan naisten oikeudeksi, heidän itsenäisyytensä perustaksi, kun se oli ennen nähty lähinnä sosiaalisena ongelmana. Koulutus laajeni, tyttöjen kouluttaminen lisääntyi ja rakennemuutos avasi naisille uusia mahdollisuuksia osallistua työelämään eikä kotiäiti-ideologia saanut suurta kannatusta. Naisten kouluttaminen koettiin suoranaisena tuhlauksena, jos nämä jäisivät vain perheenemänniksi ja kotiäideiksi. (Julkunen 1994, 184, 190.) Näillä vuosikymmenillä

keskustelu kotihoidon tukemisesta ei kuitenkaan ollut erityisen painokasta.

1980-luvulla voimistui valinnanvapausretoriikka. Enää eivät kotihoidon tuen puolustajat kantaneet huolta äitien työssäkäynnistä, vaan perheiden oikeudesta päättää lapsensa hoitomuodosta. (Anttonen 1999, 43.) 1980-luvulla sosiaalipalvelut laajenivat; oikeudet palveluihin vahvistuivat ja niiden käyttö lisääntyi. Perheiden oikeutta valita sopivin ja paras hoitomuoto lapselleen painotettiin voimakkaasti. Palvelu ja raha alettiin nähdä toistensa vaihtoehtoina ja niiden välille syntyi jännite. Pohjoismaista ajattelua kuvastaakin, että palvelut ovat ensisijaisia, mutta jos joku ei niistä saa osuuttaan, on hän oikeutettu kompensatioon. Valinnanvapauden korostaminen onkin nostettu erääksi selitykseksi hoitotukien yleistymiselle. (Anttonen 2000, 130–135.)

Tarjottujen palveluiden ja rahallisten etuuksien jännitteeseen vaikuttavat yhteiskunnassa kulloinkin vallitseva taloudellinen tilanne sekä poliittiset voimasuhteet. 1980-luvun taloudellisen kasvun loppupuolella oli pulaa päivähoitopaikoista. Monet kunnat alkoivat maksaa kuntalaisia, joiden avulla kotihoidon tuen vetovoimaa lisättiin. Tämä onkin kuntatalouden näkökulmasta joustava tapa säännellä päivähoidon tarjontaa (Anttonen 2000, 136). Menettelyllä pyrittiin siihen, että kunnallista päivähoitoa ei olisi tarvinnut laajentaa. Toisaalta siten suunnattiin naisia tietoisesti kotiin etenkin pienipalkkaisista töistä, sillä lasten kotihoidon tuki yhdessä hoitolisän ja kuntalisän kanssa nosti etuuden määrän korkeaksi, lähes palkkaa vastaavaksi. (Takala 2000, 12.) Kotihoidon tuen on esitetty jopa suoranaisesti kannustavan pienituloisia jäämään työmarkkinoiden ulkopuolelle (Sipilä 1996, 202). Juuri ennen lamaa, 1990-luvun alussa kotihoidon tuen saajien määrä oli noussut suuremmaksi kuin kunnallisen päivähoidon käyttäjien määrä. (Takala 2000, 12.) Taloudellisen laman syveneminen 1990-luvulla heikensi perheiden saamaa tukea; kotihoidon tukeen ja sen saamisen ehtoihin tehtiin muutoksia. Eniten menettivät pienituloiset ja monilapsiset perheet, eli juuri ne perheet, jotka tukea eniten käyttävät

Naistutkimuksessa on nostettu esiin huoli siitä, voidaanko kotihoidosta maksaa tavalla, joka ei uhkaa naisen työelämään suuntautuneisuutta ja urakehitystä. Lasten kotihoidon tukijärjestelmää ei kuitenkaan ole nähty ongelmallisena tämän suhteen. Järjestelmä kompensoi ansionmenetyksiä ja tekee kotiin lapsiaan hoitamaan jääneestä

riippumattoman puolisonsa tuloista tarjoamalla nimellistä tuloa suuremman korvauksen. Lasten kotihoidon tukijärjestelmä ei ole myöskään sukupuoleen sidottu eikä siihen liity viranomaisten kontrollia. (Sipilä 1996, 203–204.) Käytännössä järjestelmää ei voida pitää aivan neutraalina, sillä suurin osa tuen saajista on naisia ja tuloista riippuvan hoitolisän saamiseksi tarkastellaan myös miehen palkkaa. Nainen ei tällöin nauti itsenäisesti, riippumattomana yksilönä palkkaa tekemästään työstä, vaan naisen saamiin ansioihin liitetään myös mies ja tämän ansiot. Naisen ansioiden ja miehen välille muodostuu taloudellinen riippuvuussuhde. Kuten aiemmassa hyvinvointivaltiota käsitelleessä luvussa kuvattiin, feministisessä tutkimuksessa on sosiaalipoliittisten järjestelmien esitetty jopa ylläpitävän naisten ja miesten välistä epätasa-arvoa, sillä esimerkiksi eläke-etuudet eivät kartu kotiäitiydestä. (Anttonen 1994, 204.)

Lasten kotihoidon tukea voi yleisesti luonnehtia taloudellisen nousukauden uudistukseksi, joka taloudellisen laskusuhdanteen aikana suuntaa kehitystä kohti kotiäitiyttä. Esimerkiksi 1990- luvulla laman alussa korkean työttömyyden vallitessa kotihoidon tuki loi monille naisille potentiaalisen vaihtoehdon hoitaa lapsia. Tällöin tehtiin työsopimuslain muutos, jolla helpotettiin kotiin jäävän hoitajan asemaa. Alle kolmivuotiaan lapsen vanhemmalla tuli oikeus hoitovapaaseen ilman työsopimuksen purkautumista. Myös työttömyyskorvauksen saaminen samaan aikaan lasten kotihoidon tuli mahdolliseksi. (Sipilä 1996, 194.) Nieminen (1995, 114–115) esittää, että eräät eduskunnalle vuonna 1994 annetut lakiehdotukset pyrkivät osaltaan jopa edistämään kotiäitimallin paluuta. Tätä näkemystä puoltaisi uudelleen julkiseen keskusteluun noussut perhettä ja kodin merkitystä korostava familistinen ideologia.

3.3.1 Lasten päivähoito

Julkisen päivähoitojärjestelmän juuret ulottuvat 1800-luvulle, jolloin lastenhoitoa alettiin kehittää osana työväenkysymystä. Työläisperheiden lapsille haluttiin järjestää päivähoitoa, jonka kasvatuksellisena tavoitteena oli siveellisyyden ja hyvien tapojen juurruttaminen. Näin julkisessa päivähoidossa yhdistyivät sosiaalis-hoidolliset ja kasvatukselliset-opetukselliset näkökohdat. (Takala 2000, 10.) Kunnallinen päivähoito alettiin nähdä 1940- luvulla ehkäiseväksi köyhäinhoidoksi, koska se mahdollisti köyhien äitien työssäkäynnin. Päivähoidon tarvitsijoiksi miellettiin lähinnä ne äidit,

joiden oli taloudellisista syistä pakko käydä töissä. (Anttonen 1999, 20.) Päivähoitokeskustelut olivatkin lastensuojelullisesti painottuneita, ja lastentarhojen ensisijaisena tehtävänä oli tukea lasten kotikasvatusta (Anttonen 2003, 165).

1960-luvulla tämä painotus kuitenkin muuttui. Naisten yhä aktiivisempi osallistuminen työelämään ja julkisessa keskustelussa voimistuneet tasa-arvovaatimukset suuntasivat ja voimistivat päivähoitokeskustelua. Puutteellisesti järjestetty päivähoito alettiin ymmärtää yhä selkeämmin tasa-arvopoliittiseksi kysymykseksi. (Takala 2000, 10.) Naisten työvoiman lisääntyneen kysynnän vuoksi työnantajat alkoivat kokea päivähoitopalvelujen järjestämisen yhä tärkeämmäksi. Niiden turvin haluttiin parantaa naisten mahdollisuuksia osallistua työelämään. Lastenhoitopolitiikan tarpeellisuudesta oltiin yksimielisiä. (Takala 2000, 10–11.)

Äiti- ja kotikeskeinen ajattelu väistyi sukupuolten välisen tasa-arvoajattelun tieltä. Huollolliset ja köyhäinhoidolliset intressit eivät olleet enää päivähoitovaatimusten ytimenä vaan naisten oikeus työhön. Poliittisen kamppailun tuloksena laki lasten päivähoidosta säädettiin vuonna 1973. Näin kunnille asetettiin velvoite tarjota päivähoitoa ja lasten päivähoitotoiminta irrotettiin lastensuojelulain piiristä ja määriteltiin yleiseksi sosiaalipalveluksi. (Anttonen 2000, 126–127.)

Suomessa on edelleen voimassa vuonna 1973 annettu laki lasten päivähoidosta (19.1.1973/36). Sen mukaan päivähoitoon ovat oikeutettuja ne lapset, jotka vielä eivät ole oppivelvollisuusikäisiä sekä milloin erityiset olosuhteet sitä vaativat eikä hoitoa ole muulla tavoin järjestetty, myös sitä vanhemmat lapset. Lain mukaan lasten päivähoito on pyrittävä järjestämään siten, että se tarjoaa lapsen hoidolle ja kasvatukselle sopivan hoitopaikan ja jatkuvan hoidon sinä vuorokauden aikana, jona sitä tarvitaan. Lisäksi laki edellyttää kuntien huolehtivan siitä, että lasten päivähoitoa on saatavissa kunnan järjestämänä tai valvomana siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. 2000-luvun alussa alkoivat päivähoitolain uudistamisen vaatimukset kasvaa, sillä päivähoitolain ei katsottu enää vastaavan 2000-luvun varhaiskasvatuksen haasteisiin eikä takaavan tasa-arvoisia, laadukkaita ja monipuolisia pienten lasten palveluita. Vuonna 2001 yli sata kansanedustajaa allekirjoittikin eduskunnassa päivähoitolain pikaista kokonaisuudistusta kannattavan

toimenpidealoitteen. (Vahasalo, 2008.)

Käytännössä päivähoito muodostuu päiväkodeissa annettavasta hoidosta ja valvotusta perhepäivähoidosta ja se on tarkoitettu kaikille alle kouluikäisille lapsille. Päivähoitopaikat ovat lisääntyneet vuoden 1973 asetetun lain jälkeen. Loma 1990-luvun alussa vähensi päivähoidossa olevien lasten määrää, erityisesti perhepäivähoitopaikkojen määrä väheni. (Anttonen 2009, 83–85.) 2000-luvulla perhepäivähoidon tarjoajien määrä vähenee edelleen, mikä aiheuttaa tarvetta lisätä päiväkotihoidon tarjontaa.

Aiemmin julkisesti tarjotun päivähoidon keskeisenä ajatuksena oli lastenseimissä ja -tarhoissa vallonneiden luokkasidonnaisten erojen hävittäminen integroimalla erikikäisten lasten hoito saman katon alle. Nykyään päivähoitopalveluita kehitettäessä on työssäkäyvien vanhempien ja heidän lastensa tarpeet nousseet etusijalle (Anttonen 2009, 83). Vanhemmilla onkin mahdollisuus viedä lapsensa esimerkiksi vuoropäiväkotiin, jossa hoitoa tarjotaan ympäri vuorokauden. Suomalaista päivähoitojärjestelmää pidetään yleisesti hyvänä ja se sijoittuu korkealle kuntalaisten käsityksissä verrattaessa eri kuntapalvelujen tärkeyttä (Pokki, 2009). Päivähoito palvelee perheitä ympäri vuoden kokopäiväisesti, osapäiväisesti tai osa-aikaisesti tarvittaessa jopa ympäri vuorokauden. Päivähoitoa on myös kritisoitu. On esitetty, ettei se ota tarpeeksi huomioon perheiden toiveita, tarpeita ja näkemyksiä, vaan on järjestelmäkeskeinen.

Julkistalouden kannalta kotihoidon tuen on korostettu olevan edullisempi ratkaisu kuin kunnallinen päivähoito. Toisaalta on myös tutkimuksia siitä, että julkisesti tuotettu päivähoito saattaa tuottaa kunnalle tuloja kolmella tavalla: valtionosuuksina, töissä käyvien vanhempien sekä päivähoidon työntekijöiden verotuloina ja kunnille tulevina päivähoitomaksuina. (Sipilä 1996, 200 - 203.)

Kunnilla on velvoite järjestää päivähoitoa tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan. Näin kunnallisella päätöksenteolla on suuri merkitys siinä, minkälaisia ratkaisuja tehdään lasten päivähoidon järjestämiseksi. Laki antaa puitteet toiminnalle, mutta yhteiskunnassa kullakin hetkellä vallitsevassa asemassa olevat arvot sekä taloudellinen

tilanne ohjailevat päätöksissä tehtyjä painotuksia. Esimerkiksi kunnan päätös maksaa kotihoidontuen kuntalisää on selkeä kannanotto kotihoidon tukemisen puolesta.

1990-luvulla suomalaiset hyvinvointipalvelut joutuivat kokemaan monia muutoksia, niin myös päivähoido. Hallinnossa tehtiin uudistuksia, koettiin lama ja toisaalta palvelurakenteisiin vaikutettiin myös uusliberalistinen yhteiskuntapoliittisella ideologialla leimaten hyvinvointipalvelut holhoukseksi ja taakaksi. Suomessa kunnilla on laaja itsehallinto, päätöksentekovalta ja vastuu. Laman vuosina samaan aikaan kuntien itsenäisyys kasvoi, valtion hallinnollinen ohjaus oheni ja näin talouden muutokset koettelivat palvelujen tuottamista. Kuntien väliset erot kasvoivat paitsi hyvinvointipalvelujen suhteen, myös elinolojen suhteen. Paikalliset erot palveluiden järjestämisen suhteen kasvoivat ja kunnat eriarvoistuivat. Muuttoliike aiheuttaa ongelmia sekä muuttovoitto- että muuttotappiokunnissa. Kaupungeissa alueiden sisäinen eriytyminen on lisääntynyt ja toisaalta muuttotappiokunnissa ei palveluita ole tarjolla. (Heino ym. 2001, 97 – 98, 102.)

Perhe- ja työelämän yhteensovittamisen keinoja tarjotaan ja niitä on pyritty kehittämään yhä monipuolisemmiksi. Perhemuodot ovat tulleet yhä moninaisemmiksi ja siten myös perheiden tarpeet vaihtelevat enemmän kuin ennen. Kuitenkin tuntuu selvitysten ja tutkimusten perusteella, että yhteensovittaminen on edelleen vain naisten valinta, jolloin myös yhteensovittamisen vaikutukset heijastuvat voimakkaammin äitien kuin isien työpaikoille.

4. Tutkimuskohteena kokemus äitiyden merkityksestä

Merkitykset muovaavat kokemustamme ympäröivästä todellisuudesta. Juha Varto (1992, 14, 56) esittää, että ihmisten maailmassa kaikki muodostuu antamistamme merkityksistä. Ihmisten merkitysmaailmat muistuttavat toisiaan, mutta samanlaisia ne eivät moninaisuutensa ja monikerroksisuutensa takia ole. Näin ollen tutkimustehtävän ratkaisussa on huomioitava kokemusten ja merkitysten ainutkertaisuus sekä niiden kokonaisvaltaisuus. Rauhalan (1989, 140) mukaan laadullisessa tutkimuksessa merkityssuhde tarkoittaa yleisessä mielessä sitä, että ”*koettu mielellinen sisältö asettuu*

suhteeseen maailman tai jonkin sen osan kanssa siten, että maailma tai sen osa merkitsee ihmiselle sitä, mitä hän kokee”.

Kokemukseen tutkimuksen kohteena on syytä suhtautua kriittisesti. Kokemuksia tutkittaessa on otettava huomioon, että kokemus ei synny staattisessa instituutiossa, vaan kokija itse aktiivisesti myös muokkaa kokemuksiaan omalla toiminnallaan ja antamalla niille merkityksiä. Omassa tutkielmassani kokemuksen ja sille annettujen merkitysten tarkastelu on perusteltua kriittisyyttä unohtamatta. Analyysivaiheessa kokemuksen käsitteellinen rajoittuneisuus on vain otettava huomioon ja yritettävä saavuttaa aineistosta se maailma, josta käsin äidit kokemuksistaan kirjoittavat. Ihmisen kertomukset, sanomiset ovat Anssi Peräkylän (1990, 149 -150) mukaan nähtävä siinä kontekstissa missä sanominen tapahtuu. Myös ne kertomukset, jotka koostuvat ns. tosiasioista, ovat tietyllä tavalla tuotettuja.

Jallinoja nostaa esiin (2006, 36), että henkilökohtaisiin kokemuksiin pohjaavan tiedon merkitys on kasvanut 1960- luvulta lähtien. Sen on nähty liittyvän erityisesti viime vuosikymmeninä vahvistuneeseen yksilöllistymiseen, individualismiin (Furedi 2004, 54). Henkilökohtaista kokemusta voidaan pitää osoituksena oman elämän asiantuntijuudesta: mitä lähempänä tapahtuman kokemusta tiedon esittäjä on, sitä todemmalta tieto tuntuu. Yksittäiset kokemukset muuttuvat vaikuttaviksi kuitenkin vasta sitten, kun kokemukset ovat suurelle ihmisjoukolle yhteisiä. Näin monen ihmisen yhteisen kokemuksen muodostama tieto alkaa vakuuttaa, jopa siinä määrin, että tiedosta tulee yleistettyä tietoa, mikä on tieteelliselle tiedolle olennaista. (Jallinoja 2006, 37.) Henkilökohtaisiin kokemuksiin pohjautuva tieto voi nousta julkisuuden myötä jopa haastamaan tieteellisen tiedon. Tutkielman teossa tämä ei voi olla varsinainen lähtökohta, mutta se antaa aiheen pohtia, miksi kokemus ei voisi olla hyvä tutkimuksen kohde.

Käsitys siitä, että todellisuus on meille vain sitä, millaisena se tulkinnoissamme ja ymmärryksessämme ilmenee, ovat lähtökohtana konstruktionismille ja sen alakäsitteelle, sosiaaliselle konstruktionismille (Eskola & Suoranta 1998, 139). Todellisuuden ajatellaan rakentuvan subjektiivisesti, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja jokainen ihminen rakentaa oman todellisuutensa. Tässä tutkielmassa tällekin

näkemykselle olisi varmasti ollut paikka. Pohdintojen jälkeen päätin kuitenkin lähteä etsimään vastausta tutkimustehtävääni kokemuksesta ja merkityksestä, jolloin tutkimusstrategiaksi valitsin ilmiön kuvausta korostavan fenomenologian ja toisaalta ilmiön tulkintaa korostavan hermeneutiikan.

Fenomenologia tutkii ihmisen suhdetta omaan elämäntodellisuuteensa, josta irrallisena ihmistä ei voida ymmärtää. Tuo suhde on myös intentionaalinen; kaikki merkitsee jotakin. Fenomenologiassa todellisuutta ei tarkastella neutraalina massana, vaan se näyttäytyy ihmisten pyrkimysten, kiinnostusten ja uskomusten valossa. Täten siis kokemus muotoutuu merkityksellistämisen kautta. Näin ollen fenomenologian kuten tämän tutkielmankaan pyrkimyksenä ei ole löytää universaaleja yleistyksiä vaan ymmärtää tutkimuksen kohteena olevien äitien sen hetkistä merkitysmaailmaa eli työnhakuprosessiin liittyvää merkitysmaailmaa. Fenomenologiseen tutkimukseen liitetään lähes poikkeuksetta myös hermeneuttinen ulottuvuus tulkinnan tarpeen myötä. Hermeneutiikalla tarkoitetaan teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta. (Laine 2001, 27, 29.)

Kaikessa ihmistutkimuksessa on takana jonkinlainen käsitys ihmisestä. Fenomenologisessa ja hermeneuttisessa ihmiskäsityksessä keskeistä on siis kokemuksen, merkityksen ja yhteisöllisyyden käsitteet. Tutkielmassani kohdistan huomion kirjoittajien kokemuksiin ja heidän kokemuksille antamiin merkityksiin. Fenomenologisesta näkökulmasta kokemus käsitetään ihmisen kokemuksellisenä suhteena omaan elämäntodellisuuteensa. Kokemus syntyy vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa ja muotoutuu sille annettavien merkitysten mukaan. (Laine 2001, 26–28.) Arjessa kohtaamme erilaisia todellisuutta jäsentäviä kulttuurisia merkityksiä. Merkitykset muodostuvat ja vakiintuvat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa (Repo 2009, 46). Omassa tutkielmassani äitiydelle annettujen merkitysten tutkimisen mielekkyys perustuukin siihen oletukseen, että äitien suhde todellisuuteen on merkityksillä ladattua.

Kokemusten kuvaaminen ja merkitysten ymmärtäminen tutkimusongelmana suuntasi tutkielman tekemisen kohti laadullisia menetelmiä. Sekä tutkimuskohde itsessään että henkilökohtainen näkemykseni johtivat minut tarkastelemaan tutkimuskohdettani

fenomenologisesta näkökulmasta. Ennen aineistonkeruuta oli pohdittava, miten aineistoa lähdän keräämään ja millä sitä analysoin. Myös tutkimuskohde oli tarkennettava. Mielessäni oli tuolloin kysymyksiä vailla vastauksia siitä, miten äidit ovat kokeneet, että heihin on suhtauduttu työnhakutilanteessa, millaisten valintojen eteen he ovat joutuneet, entä minkälaiset työmarkkinat äitiä odotti.

Vastausta tutkimustehtävääni olen etsinyt äitien kertomuksista. Tutkimusjoukon rajaaminen terävöitti, mutta toisaalta kavensi näkökulmaani merkittävästi. Halusin kuulla vain niitä äitejä, joilla ei ollut vakituista työpaikkaa, mihin palata. Tutkielma olisi saanut aivan erilaisen näkökulman, mikäli aineistossa olisi ollut myös niiden äitien kertomuksia, joilla on vakituinen työpaikka. Tutkielman teon aikana läheinen suhde tutkittavaan aiheeseen on askarruttanut mieltäni useasti. Pohdin pystynkö tarkastelemaan aihetta riittävän etäältä ja monipuolisesti. Välillä mieltäni askarrutti, sorrunko valikoivaan lukutapaan tai pyrinkö alitajuisesti etsimään kertomuksista omia ennakko-oletuksiani vahvistavia yksityiskohtia. Aineistoa analysoidessa olenkin pyrkinyt pitämään mieleni neutraalina ja uskon yllä mainittujen kriittisten pisteiden tunnistamisen edesauttaneen aineiston analyysissa.

Mielenkiintoni aihetta kohtaan tarkentui seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

Millainen valintojen kenttä työhön paluu pätkätyöläisäitien kokemuksissa on?

Millainen merkitys äitiydellä on työnhaussa?

5. Tutkimusmenetelmät

5.1 Aineisto ja aineistonkeruu

Tutkielmani aineiston muodostaa yhdentoista äidin kirjoitus heidän työnhakukokemuksistaan. Tutkimustehtävä ja tutkielmani aihe ohjasivat aineiston rajausta. Keskiössä ovat äidit, jotka ovat siirtymässä tai juuri siirtyneet hoitovapaalta työelämään, mutta joilla ei ollut vakituista työsuhdetta ennen äitiyslomalle jäämistä eikä siis työpaikkaa odottamassa. Aineistoni kertojat ovat hakeneet – tai joutuneet hakemaan - työtä pienen lapsen tai lasten äiteinä. Mielenkiintoni kohdistuu erityisesti heidän kokemuksiinsa työnhakuprosessista; millaiseksi he ovat kokeneet äitiyden merkityksen – onko se lisäarvo vai haitta naiselle työnhakijana vai onko sitä koettu merkityksellisenä tekijänä lainkaan. Aiemmissä tutkimuksissa on noussut esiin, etteivät lastenhoidon ja työn yhteensovittamiseksi tarjotut etuudet, kuten vanhempainvapaa, olekaan aina etu sen käyttäjälle vaan niiden käyttö voi jopa heikentää työmarkkina-asemaa (Lammi-Taskula 2005; Salmi 2003). Luonnollisella tavalla tutkimuskohteeni rajautui vain äiteihin eikä isiin, sillä ensinnäkin vanhempainvapaita käyttävät edelleen aktiivisesta isäpolitiikasta huolimatta pääasiassa naiset ja toiseksi, työmarkkinoilla nuoren synnytyksiässä olevan naisen on vaikeampi saada pysyvää työsuhdetta kuin saman ikäisen miehen.

Tämän tutkielman aineistonkeruumenetelmänä on teemakirjoitus. Keväällä 2005 laitoin kirjoituskutsun *Vauva -lehden* sähköiselle keskustelupalstalle. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit on etukäteen määrätty, mutta strukturoidulle haastattelulle tyypillinen kysymysten tarkka muoto puuttuu eikä siihen sisälly avoimen haastattelun ilmiökeskeisyyttä tai tutkittavan ilmiön perusteellista avaamista (Eskola & Suoranta 1998, 87; Tuomi & Sarajärvi, 2002, 78). Metodologisesta näkökulmasta teemahaastattelu korostaa haastateltavien tulkintoja asioista ja heidän asioille antamia merkityksiä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48). Edellisten määrittelyjen perusteella aloin kutsua aineistonkeruumenetelmäni teemakirjoitukseksi. Kirjoituskutsussani olin määritellyt etukäteen teemoja, joista toivoin vastaajien kirjoittavan (Liite 1). Kysymykset eivät kuitenkaan olleet kovin

tarkasti rajattuja. Äitejä pyydettiin kertomaan kuinka heihin on suhtauduttu työnhakijoina, millainen työnhakuprosessi on ollut, sekä miksi he yleensäkin ovat lähteneet hakemaan työtä. Pyrin selvittämään hoitovapaalta palaavien, vakinaista työpaikkaa vailla olevien naisten kokemuksia työnhakemisesta ja työllistymismahdollisuuksista. Lisäksi minulla oli tausta-ajatuksena selvittää, voiko lasten kotihoidon tuki olla naiselle paitsi valinnanmahdollisuus niin myös ansa, joka vaikeuttaa nuorten naisten myöhempää työllistymistä ja hidastaa urakehitystä.

Syitä siihen, miksi päädyin käyttämään teemakirjoitusta aineistonkeruumenetelmänä enkä esimerkiksi teemahaastattelua, on muutamia. Ensinnäkin, työekonomisista syistä en halunnut litteroida tekstiä, vaan koin nykyaikaisin keinoin helpommaksi saada aineiston suoraan tekstinä. Toiseksi, halusin saada kirjoituksia mahdollisuuksien mukaan monesta paikasta, jopa ympäri Suomea. Kunnat ovat hyvinkin erilaisia ja niiden perheille tarjoamat mahdollisuudet työn ja lastenhoidon yhdistämiseksi vaihtelevat. Mikäli olisin kerännyt aineistoni vain Tampereen seudulta, olisi mielestäni rajautunut pois monet aineistoon mahdollisesti rikkautta tuovat tekijät, kuten lasten päivähoitopaikan hakemiseen liittyvät kokemukset. Esimerkiksi jotkut kunnat tarjoavat kaikille lapsille hoitopaikan, olivatpa lapsen vanhemmat kotona tai eivät. Toisaalta on kuntia, joissa resurssien niukkuuden takia päivähoitopaikkaa ei pystytä osoittamaan vaikkapa työttömänä työnhakijana olevan vanhemman lapselle (Heino 2001). Kolmas syy päätyä kirjoituskutsuun oli sen neutraalius; äideillä oli mahdollisuus vastata minulle anonyymisti. Näin tutkija itse, hänen asenteensa tai habituksensa ei päässyt vaikuttamaan vastauksiin ainakaan suoranaisesti. Vastaajien valikoitumista pohdin enemmän tutkielman lopussa. Sitä kuitenkin pohdin ennen kirjoituskutsun lähettämistä, että kuinka valikoitunut joukko on se, joka käy *Vauva – lehd*en sähköisellä keskustelupalstalla. Toisaalta nykyäidit oman kokemukseni pohjalta käyttävät internetin keskustelupalstoja yleisesti etsiessään apua arjen pulmiin tai jakavat kokemuksia samassa tilanteessa olevien kanssa. Internetin käyttö on nykyään muutenkin yleistä 20–40 –vuotiaiden joukossa.

Kirjoituskutuni tuotti keväällä 2005 yksitoista erilaista ja eripituista tarinaa äitien pyrkimyksestä päästä osaksi työmarkkinoita. Vastaajien keski-ikä oli 32,5 vuotta. Nuorin vastaajista oli 23-vuotias ja vanhin lähes kaksikymmentä vuotta tätä vanhempi,

eli 42-vuotias. Lapsia kirjoittajilla oli yhteensä 24, eli keskimäärin 2,18 lasta jokaista äitiä kohden, eli hieman enemmän kuin suomalaisissa perheissä on keskimäärin. Koulutukseltaan äidit edustavat hyvin perinteisiä naistenaloja. Suurimmalla osalla äideistä oli koulutus opetus-, sosiaali- tai terveydenhuoltoalalta. Naisvaltaiselta alalta poikkesi diplomi-insinööri äiti ja toimittajan koulutuksen saanut äiti. Kaikki kirjoittajat asuivat keskisen Suomen eteläpuolella, mutta eri paikkakunnilla: Pirkanmaalla, Varsinais-Suomessa, pääkaupunkiseudulla, Keski-Suomessa.

Äidit lähettivät tarinansa minulle sähköpostitse. Muutama heistä lähetti tarinansa nimettömänä, mutta suurin osa kirjoitti omalla nimellään ja ilmoitti antavansa mielellään lisäinformaatiota mikäli se olisi tarpeen. En ollut asettanut aineistolle määrällistä tavoitetta, sillä ajattelin opinnäytetyötäni harjoitustyönä, jolla osoitan perehtyneisyyteni aiheeseen ilman suurempaa kunnianhimoa. Vaikka tavoitteeni aineiston määrän suhteen olikin kunnianhimoton, en ollut ajatellutkaan tilannetta, että kirjoituskutsuni ei tuottaisi tarpeeksi materiaalia tutkielmaani varten. Itselleni olikin hienoinen yllätys, ettei kirjoittajia ollut enempää. Jari Eskola & Juha Suoranta (1998, 39) toteavat aineiston määrästä, ettei aineiston koko ole ratkaisevaa, vaan tulkintojen kestävyys ja syvyys. Tämä helpotti, vaikka samalla asettikin tutkimusmetodin valinnalle haastetta.

5.2 Analyysin lähtökohdat

Aineistonkeruun tuloksena minulla oli siis edessäni varsin kohtuullinen määrä kirjoituksia. Seuraavaksi oli pohdittava, miten voin pelkistää aineistosta havaintoja löytää vastaukset asettamiini tutkimustehtäviin. Aineistonani oli kirjoituksia, joita lähestyin fenomenologis-hermeneuttisesta näkökulmasta. Tällöin en siis keskittynyt tutkimaan sitä, millaista todellisuutta äidit kertomuksissaan tuottavat vaan sitä, millaisia kokemuksia heillä on ja millaisia merkityksiä he kokemuksilleen antavat.

Kvalitatiiviseen aineistoon voi suhtautua Eskolan ja Suorannan (1998, 142) mukaan kahdella tavalla. Ensinnäkin analyysia voi tehdä sellaisesta lähtökohdasta, että kertomukset kertovat todellisuudesta vääristelemättä sitä ja näin todellisuudesta on mahdollista saada totuuden kaltaista tietoa. Toisaalta aineistoa voi tarkastella siten, että

ajattelee sen olevan järjestetty aina kulloisestakin tarpeesta lähtöisin. Tutkijan omat intressit ja tavoitteet ratkaisevat suhtautumistavan tutkimukseen, sillä tekstihän on aina vain versio tai joku näkökulma tutkittavaan aiheeseen. Analyysillä luodaan selkeyttä aineistoon ja sitä kautta tuotetaan uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Tutkittavien tarinoiden kautta pyritään luomaan hajanaisista, yksittäisistä kertomuksista selkeää ja mielekästä kokonaisuutta.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään siis kuvaamaan jotain tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan mielekäs teoreettinen tulkinta jostain ilmiöstä eikä tilastollinen yleistäminen ole tavoite kuten määrällisessä tutkimuksessa (Eskola & Suoranta 1998, 61). Metodeihin perehdyttyäni ja ennen aineiston keräämistä mieltäni kiehtoi narratiivisen lähestymisen antamat mahdollisuudet aineiston analysointiin. Keräämäni aineisto ei kuitenkaan luonteeltaan ollut sellaista, että olisin voinut analysoida sitä narratiivisesta näkökulmasta. Äitien kirjoituksissa ei ollut riittävän selkeästi tarinan ulottuvuuksia; alkua, keskikohtaa ja loppua. Keskustelut graduohjaajan kanssa sekä parempi perehtyminen metodien monimutkaiseen maailmaan ohjasivat minut käyttämään sisällönanalyysia.

Metodin löydettyäni oli minun vielä mietittävä mihin päättelyn logiikkaan nojautuisin tutkielmani aineiston analyysissa. Laadullinen analyysi jaetaan usein induktiiviseen ja deduktiiviseen. Tämä jako perustuu tutkimuksessa käytettyyn logiikkaan joko yksittäisestä yleiseen tai yleisestä yksittäiseen. Kolmas tieteellisen päättelyn logiikka on abduktiivinen päättely. Sen mukaan teorianmuodostus on mahdollista, kun havaintojen tekoon liittyy jokin johtoajatus tai johtolanka. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95–97; Alasuutari 1996.) Itse en kokenut mitään edellä mainitsemistani logiikoista käyttökelpoisena omassa tutkielmassani, vaan koin jaottelun tukevan enemmän kvantitatiivista aineiston analyysia. Eskola (2001) esittelee edellistä jakoa vastaavan, joskin enemmän laadullisen tutkimuksen teoriaa korostavan jaottelun aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriasidonnaiseen analyysiin. Luettuani metodikirjallisuutta, kahden edellisen välimaastoon sijoittuva teoriasidonnainen (joissain lähteissä teoriaohjaava, esimerkiksi Tuomi & Sarajärvi 2002, 101) sisällönanalyysi tuntui sopivan työkaluksi tutkimustehtäväni ratkaisemiseksi.

Teoriasidonnaisessa analyysissä on teoreettisia kytkentöjä, jotka eivät kuitenkaan pohjautu suoraan teoriaan vaan teoria toimii analyysivaiheen etenemisen tukena. Aikaisemman tiedon merkitys ja vaikutus saa näkyä analyysissä, mutta tarkoituksena ei ole testata aiempaa tietoa vaan pikemminkin avata uusia näkökulmia tutkittavaan aiheeseen. Analyysiyksiköt nostetaan aineistosta ja niitä pyritään yhdistelemään aiempaan tietoon ja teoreettisiin malleihin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97–99.)

Päädyin siis käyttämään teoriasidonnaista sisällönanalyysia oman arvoitukseni ratkaisemisessa, kuten Alasuutari (1999, 45) laadullisella analyysillä tutkittavasta ilmiöstä tehtäviä merkitystulkintoja kutsuu. Sisällönanalyysi on paitsi yksittäinen metodi, myös väljä teoreettinen kehys, jota voidaan käyttää erilaisissa analyysikokonaisuuksissa ja näin sen avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta. Omassa tutkielmassani käytän sisällönanalyysia nimenomaan sen yksittäisen metodin merkityksessä. Helvi Kyngäs ja Liisa Vanhanen (1999, 3-12) esittävät, että sisällönanalyysimenetelmällä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Tuomi & Sarajärvi (2002, 107) tarkoittavat sisällönanalyysillä dokumenttien analyysia, jossa niiden sisältö pyritään kuvaamaan sanallisesti. Toisaalta tämän metodin avulla kerätty aineisto vain järjestetään tulkintoja ja johtopäätöksiä varten, minkä vuoksi sitä onkin kritisoitu. Sisällönanalyysin avulla järjestetty aineisto ei ole vielä tutkimuksen tulos, vaan tekstin merkitykset - siis ne tulokset - on löydettävä järjestetystä aineistosta. Eskolan ym. (1998, 138) mukaan laadullisen aineiston analyysillä luodaan selkeyttä aineistoon ja sitä kautta tuotetaan uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Tutkittavien tarinoiden kautta pyritään luomaan hajanaisista, yksittäisistä kertomuksista selkeää ja mielekästä kokonaisuutta.

5.3 Analyysin työkalut

Metodiset lähtökohdat mielessäni aloin analysoida aineistoani syksyllä 2007. Etenin metodi-kirjallisuudesta tutun kaavan (vrt. Laine 2001; Tuomi ym. 2002) mukaan. Ensiksi luin tarinat läpi miettien mielessäni, mikä minua aineistossa kiinnostaa ja mihin olenkaan lähtenyt tutkielmassani etsimään vastauksia. Kävin aineistoa läpi, luin tarinoita erottaen kiinnostuksen kohteeni muusta tekstimassasta. Sitten alkoikin aineiston järjestely ja selkeyttäminen tyypittelemällä tarinoita teoriasidonnaisesti.

Käytännössä tämä prosessi alkoi analyysiyksikön määrittämisellä.

Aineistolähtöinen ja teoriasidonnainen sisällönanalyysi etenevät aineiston ehdoilla, mutta ero näiden kahden analyysimuodon välillä näkyy siinä, miten empiirinen aineisto liitetään abstrahoinnissa teoreettisiin käsitteisiin. Teoriasidonnaisessa analyysissä teoreettiset käsitteet tuodaan esiin valmiina, ilmiöstä tiedettynä kun taas aineistolähtöisessä ne luodaan puhtaasti aineistosta. (Tuomi yms. 2004; 116.) Näen tämän tutkielman kohdalla teoriasidonnaisen sisällönanalyysin vahvuutena sen, että tutkijan ajatteluprosessissa aineistolähtöisyys ja valmiit teoreettiset mallit saavat vaihdella, eikä ajattelu ole sidottu vahvasti aineistoon tai toisaalta teoriaan. Tämän vuoksi näen tämän tutkielman asemoituvan näiden kahden välimaastoon.

Käytännössä etenin aineiston analyysissä perinteisesti esitettyjen (esim. Miles & Huberman 1994, 10–12; Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–109) vaiheiden kautta. Aloitin redusoinnilla eli pelkistin aineiston. Tämän jälkeen klusteroin aineiston eli ryhmittelin sen. Lopuksi abstrahoin aineiston.

Aloitin analyysiurakkani karsimalla aineistosta pois epäolennaisen. Pelkistämistä oli edeltänyt neuvonpito itseni kanssa siitä, mikä on tämän tutkielman kannalta oleellista tietoa. Konkreettisesti luin aineistoa ja alleviivasin asettamieni tutkimustehtävien kannalta mielekkäitä ajatuskokonaisuuksia: ilmaisuja, lauseita ja lauseen osia. Kirjoituksista etsimiäni teemoja olivat esimerkiksi puoliso, raha, päivähoito, ja työmarkkinat. Intuition merkitys korostuu fenomenologiassa. Merkityskokonaisuuksien ja merkitysten välisten yhteyksien ymmärtämisen nähdään perustuvan tutkijan omaan elämäkokemukseen ja sen myötä kehittyneeseen merkitysten tajuun. (Laine 2001, 38–39.) Löydettyäni mielestäni ne oleellisimmat merkityskokonaisuudet aineistostani, siirsin ne erilliselle paperille.

Tutkimuksen alkuvaiheessa tavoitteena on kuvata toisen kertomus kokemuksistaan mahdollisimman alkuperäisesti. Metodikirjallisuudessa (vrt. Laine 2001, 38) mainitaan, että tutkijalla on aluksi taipumus nähdä aineiston olennainen ja epäolennainen itsestäänselvytenä. Laadullisessa tutkimuksessa olennaisuuden voi kuitenkin tavoittaa vasta ymmärrettyään paremmin ilmaisuja merkityksiä

nimenomaan tutkittavien omasta näkökulmasta. Omalla kohdallani kävi kuvatuunlaisesti: löysin aineistosta mielestäni heti kaiken oleellisen, mutta mitä useammin kirjoituksia luin, sitä epävarmemmaksi tulin oleellisen suhteen.

Aineiston pelkistämisen jälkeen jatkoin ryhmittelyllä. Kokosin kirjoituksista samantapaiset ja samoja teemoja sisältävät ajatuskokonaisuudet pelkistettyine ilmauksineen yhteen, joista muodostin luokkia. Tuomi (2009, 110) toteaa, että ryhmittelyllä luodaan pohja kohteena olevan tutkimuksen perusrakenteelle ja muodostetaan alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. Tutkielmassani ovat seuraavat luokat: mies ja läheiset, perheen talous (raha), sisäinen äitipuhe, päivähoitojärjestelmä sekä työmarkkinat, jotka siis muodostavat työni alaluvut. Seuraavassa kuviossa olen esittänyt äitien kokemusten perusteella syntyneet luokat sekä esimerkkejä aineiston pelkistämisestä.

Yksityinen kenttä	Julkinen kenttä
<p>Mies ja läheiset – <i>Mieheni ja läheiseni ovat tukeneet minua työhönmenopäätöksessä</i> (Miehen ja läheisten antama henkinen tuki) – <i>Miehelle muutos on eniten tuntunut huomattavasti lisääntyneinä ”lapsenhoitovuoroina”</i> (Miehen antaman käytännön apu)</p>	<p>Päivähoitojärjestelmä – <i>Päivähoitopaikan hakemisen suhteen kaltaisellani työttömällä äidillä on pari muutakin käytännön ongelmaa: hoidon tarpeen alkamisajankohta, päivittäinen hoidontarve ja toive hoitopaikan sijainnista pitäisi kirjata päivähoitohakemukseen. Miten pystyn ottamaan niihin kantaa ennen kuin minulla on työpaikka tiedossani?</i> (Päivähoitopaikan hakemiseen liittyvät vaikeudet)</p>
<p>Rahatalous – <i>Laskeskelin saavani enemmän rahaa työttömänä kuin hoitovapaalla ja ajattelin myös, ettei [omalla alallani/sk] kuitenkaan niin kamalasti töitä tarjolla ole, että saisin olla ihan rauhassa kotona, koska mitään tarkoitusta mennä heti töihin minulla ei ollut.</i> (Taloudellinen laskelmointi)</p>	<p>Työmarkkinat – <i>Nyt, kun olen töissä, olen jo useaan otteeseen ehtinyt miettiä, mitä sitten, kun tämä työsuhteeni päättyy.</i> (Tulevaisuuteen liittyvä epävarmuus) – <i>Pyydettiin tulemaan sitten kyselemään töitä kun lapset oli hoidettu ja halu takaisin työelämään. Kuitenkaan ei voitu luvata mitään.</i> (Epävarma äitityövoima)</p>
<p>Sisäinen äitiys – <i>tulen vielä kauan toimimaan työelämässä lasteni ehdoilla ja heidän parastaan ajatellen. En varmasti aio antaa lasteni kärsiä suomalaisen yhteiskunnan koventuneista arvoista</i> (Lapsen paras/etu)</p>	

Kuvio 1 Aineiston luokittelu

Aineiston ryhmittelyn jälkeen vuorossa oli vielä abstrahointi eli aineiston käsitteellistäminen ennen todellisen kirjoitustyön aloittamista. Kuten jo aiemmin totesin, asetan tämän tutkielman aineistolähtöisen ja teoriasidonnaisen (tai -ohjaava) sisällönanalyysin välimaastoon. Tämä ilmenee tässä siten, että osa abstrahoinnin tuloksena muodostetuista yläluokista on tuotu valmiina jo tiedetyistä malleista. Tässä tutkielmassa esimerkiksi luokassa sisäinen äitipuhe oli tunnistettavissa selkeästi familistista ideologiaa myötäileviä kokemuksia. Abstrahointia kuvataan metodikirjallisuudessa (esim. Tuomi & Sarajärvi 2009, Laine 2001) aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheeksi, jossa tutkimuksen kannalta olennainen tieto erotetaan muusta tiedosta. Aineiston käsitteellistäminen etenee alkuperäisinformaation kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin. Tämä vaihe vei aikaa ja vasta yläluokkien, yksityisen ja julkisen, hahmotuttua alkoi tutkielman rakenne hahmottua.

Laadullisessa tutkimuksessa arviota analyysin luotettavuudesta ei voine sivuuttaa. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta on vaikea, lähes mahdoton, arvioida yksiselitteisesti. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 140) esittävät eräänä tärkeänä tekijänä laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa sisäisen johdonmukaisuuden. Vaikka metodi-kirjallisuudesta löytyy ohjeita siitä, mitä yksittäisiä osa-alueita tutkijan tulee huomioida luotettavuuden arvioinnissa, on tutkimusta aina tarkasteltava kokonaisuutena. Ei riitä, että tutkimuksesta löytyy yksittäisiä osa-alueita, vaan niiden tulee olla tasapainoisessa suhteessa myös toisiinsa muodostaen kokonaisuuden. Tutkimuksen luotettavuutta parantaa lisäksi se, että tutkija pystyy selostamaan tutkimuksen tekemisen vaiheet mahdollisimman tarkasti. Itse koin analyysin purkamisen pieniksi osa-alueiksi haastavana. Sen sijaan äitien kokemusten aukikirjoittaminen sitaattien kautta tuntui mielekkäämmältä tavalta tuoda esiin se, millä perusteella tai mistä aineksista aineiston metodinen luokittelu on tapahtunut.

6. Yksityinen äitiys

Tutkielmani etsi vastausta siihen millainen valintojen kenttä työhön paluu äitien kokemuksissa on ja siihen, millainen merkitys äitiydellä on ollut työnhaussa äitien kokemana. Tutkielmani asettuu perhe-, sosiaali- ja työpolitiikan leikkauspisteeseen.

Näen itse kirjoittajien seisovan keskellä valintojen kenttää; he ovat astumassa perhepolitiikan vaikutuspiiristä työpolitiikan alueelle ja toisaalta siinä välissä ikään kuin siltana, mahdollistajana, toimii sosiaalipolitiikka. Olen yrittänyt tavoitella äitien kokemuksia tuosta siirtymästä: mitä se heille merkitsee. Onko äitiydellä ollut merkitystä?

Olen pyrkinyt tavoittamaan äitien kirjoituksista kokemuksia äitiyden merkityksestä. Kertomuksista nousi esiin vain harvoin sellaisia kokemuksia, joissa äitiys olisi ollut näkyvästi merkityksellinen tekijä. Enemmänkin äitiys väritti kertomuksia tai toimi niissä näyttämönä kuin oli keskeisessä roolissa. Toisaalta lukiessani kirjoituksia jouduin kysymään, kenelle kuuluvasta merkityksestä äidit kertovat? Kenelle kaikille äitiydellä on lopulta merkitystä kirjoittajien kokemana? Äitiys voi näyttäytyä samassakin tilanteessa voimavarana, mutta myös taakkana.

Tarkoituksena oli nostaa esiin kokemuksia äitiyden merkityksestä nimenomaan työnhakutilanteessa, joka kulminoituu äidin ja työnantajan kohtaamiseen. Kertomukset eivät kuitenkaan tukeneet tuota ajatusta. Kirjoituksissa ei kuvattu yksinomaan työnhakutilannetta, vaan äitiyttä ja sen merkitystä laajemmassa kontekstissa: kotona käydyissä keskusteluissa työhönpaluusta, lastenhoidon järjestämisessä sekä toki varsinaisessa työnhakutilanteessakin. Täten tarkastelun näkökulman oli laajennuttava aineiston mukana.

Kirjoitukset kuvaavat muutoksen aikaa perheiden elämässä. Sisällön analyysin kautta tutkielmaani muodostui kaksi yläluokkaa tai -tasoa: yksityinen ja julkinen näyttämö. Jaottelu julkiseen ja yksityiseen ei ole uusi tapa jakaa ja jäsentää sosiaalista järjestelmää (vrt. Eräsaari & Julkunen & Silius, 1995). Tässä yhteydessä jako näihin kahteen luokkaan tai areenaan tuntui kuitenkin käyttökelpoiselta ja nimenomaan äitien kokemuksista lähtevältä jaottelulta. Yksityiselle areenalle asettuivat äidin kokemuksissa puoliso, läheiset sekä perheen talous. Julkisen osan muodostavat päivähoido sekä työmarkkinat.

6.1 Puoliso ja läheiset – äidin tukenako?

Kaikki kirjoittajaäidit olivat vastaamishetkellä naimisissa. Lähes kaikkiin perheisiin kuului vain yhteisiä lapsia nykyisen puolison kanssa ja ainoastaan yksi äiti kertoi, että perheeseen kuuluu vuoroviikkoina myös puolison edellisestä liitosta syntynyt lapsi. Täten siis heteroydinperhemallin mukainen näkemys perheestä on luonteva lähtökohta tässä tutkielmassa.

Kaikkien äitien kirjoituksissa nostettiin esiin mies, puoliso ja lasten isä, jonka roolia kirjoituksissa pohdittiin. Kirjoituskutsun kysymyksenasettelusta johtuen miehen roolia kuvattiin erityisesti äidin työllistymisen kautta. Kuvauksia perheen arjesta, kotiöiden jakamisesta tai perheen ajankäytöstä oli huomattavasti niukemmin ja maininnat olivat enemmänkin vihjailevia. Työn ja perhe-elämän yhteensovittamisessa puolisollla on kuitenkin todettu olevan tärkeä merkitys arjen sujuvuuden kannalta (esim. Suhonen & Salmi 2004, 76). Suomessa perheeseen onkin liitetty jaetun vanhemmuuden vaateita jo 1960-luvulta alkaen. Perheiden sisäistä tasa-arvoa ja isien toimijuutta perheiden arjessa sekä isien osallistumista lastenhoitoon on korostettu. (Vuori 2001.)

Ajallisesti tutkielmassani keskiössä on äidin ja siten myös koko perheen kannalta suuri muutosvaihe, jolloin monet aiemmin niin selvät rutiinit on mietittävä perheessä uudelleen, eli äidin työelämään siirtyminen. Tuo siirtymävaihe perheestä julkiselle areenalle näyttäytyy perheissä eritavoin.

Aineistossa oli kertomuksia, joissa kuvattiin perheen isän olleen suurena tukena äidin työllistymisprojektissa, mutta oli myös toisenlaisia kokemuksia, jossa äärimmillään miehen työ oli estänyt äidin työllistymisen. Muutamassa kirjoituksessa kuvattiin perheen tehneen nykyaikaisen ratkaisun siten, että perheen isä oli jäänyt lasten kanssa kotiin äidin mennessä työhön. Oli myös kirjoituksia, joissa äiti toi esiin isän ensisijaisuuden perheen ansaitsijana, mikä asetti lähtökohdan äidin työhönpaluulle. Miehen roolia perheessä ja muutostilanteessa kuvattiin osittain hyvin käytännöllisistäkin lähtökohdista.

”Miehestäni olisi kivaa, jos palkkaa tulisi, mutta pelkään, että

käytännössä hän olisi kuin isäni tekemättä kaikki kotihommat ja minulla olisi ylen määrin stressiä.” Äiti 37v., 4 lasta

Ajankäyttöä ja kotitöitä koskevat tutkimukset vahvistavat 37-vuotiaan äidin ennusteen perheen sisäisestä työnjaosta. Kirjoittaja kuvaa puolison kannustavan häntä hakeutumaan työelämään taloudellisista syistä. Työllistymisen käänköpuoleksi äiti esittää kotitöiden jakamiseen liittyvän epäsymmetrian perheessään. Äiti kokee, että työhön meno aiheuttaisi hänelle stressiä työpäivän jälkeen kotona odottavan ”toisen työvuoron” (Hochschild & Machung 1989 *”the second shift”*; ref. Kivimäki 2009) takia. Lisäksi monilapsisissa perheissä työn ja perheen yhteensovittamisen ja ajankäytön ongelmien voi olettaa suurempia kuin yksilapsisessa perheessä. Yllä olleen nelilapsisen perheen äidin kokemus perheen sisäisestä työnjaosta on hyvin perinteinen. Kirjoituksesta nousee esiin äidin pelko sukupolvien yli jatkuvan toimintamallin uusintamisesta.

Miesten panos kotitöihin ja lasten hoitoon on Tilastokeskuksen tasa-arvobarometrin (Nieminen 2008, 41–43) mukaan edelleenkin tuntuvasti pienempi kuin naisten. Vastuu kotona ja kodinpiirissä olevista töistä jakautuu sukupuolen perusteella: äidille kuuluu päävastuu pyykinpesusta, sillittämisestä ja ruuanlaitosta arkena. Sen sijaan tiskaaminen, siivoaminen ja yhteydenpito lasten päivähoitoon tai kouluun ovat pääasiassa perheen äidin vastuulla, mutta aiempaa useammassa perheessä nämä vastuut jaetaan. Perheen isän vastuulle kuuluvat kodin laitteiden huoltaminen sekä erilaiset korjaus- ja rakennustyöt. Mies huolehtii naista useammin perheen talouteen liittyvistä asioista sekä lasten harrastuksiin kuljettamisesta. Sen sijaan lastenhoito ja yleensäkin lapsiin liittyvissä velvoitteissa vastuun nähdään kuuluvan tasapuolisesti molemmille vanhemmille.

Perheissä käydäänkin paitsi kotitöiden jakamisesta myös muista perheen arkeen liittyvien vastuiden jakamisesta jatkuvia neuvotteluita. Äidin siirtyminen työelämään muuttaa koko perheen elämää ja rutiineita edellyttäen vastuunkantoa uudessa tilanteessa myös puolisolta. Joustavat järjestelyt antavat äidille mahdollisuuden liukua työelämään kivuttomammin.

”Kesäaikaan olen tehnyt viikonlopputöitä tutussa [työpaikassa/sk], joten lastenhoitovuoro on silloin ollut isällä.” Äiti 42v., 3 lasta

Äiti kertoo siirtymisestään työelämään. Useita vuosia kestäneen kotona olon jälkeen hän siirtyi työelämään vähitellen perheen ehdoilla. Äiti kertoi tehneensä viikonloppuisin töitä tutussa työpaikassa, jolloin perheen isä on kantanut vastuun lasten hoitamisesta. Kirjoituksesta nousee esiin jaetun vanhemmuuden näkökulma, tosin kirjoituksesta nousee esiin kysymys siitä, onko lastenhoitovastuu äidillä muulloin kuin kesäviikonloppuisin. Toisaalta järjestely on mahdollistanut äidin työelämään siirtymisen joustavasti, sillä lasten hoitoa ei ole tarvinnut järjestää kodin ulkopuolelle, vaan perheellä on ollut aikaa totutella uuteen tilanteeseen. Äiti kertoo tehneensä viikonlopputöitä tutussa paikassa, mikä sekin on osaltaan voinut lisätä esimerkiksi työvuoroista sopimisen joustavuutta. Kirjoittajista useampi toi esiin, että työhön paluu tapahtui tuttuun työpaikkaan, eräs äiti mainitsi työn saamisen jopa olleen ”tutunkauppaa”. Äitien kokemuksiin varsinaisesta työnsaamisesta ja työmarkkinoista keskityn tuonnempana tutkielmaa.

Vanhempien työajat luovat kehykset perheen ajankäytölle ja toisaalta ohjaavat arjen rutiineita. Arjesta selviäminen vaatii joustoja ensisijaisesti perheen vanhemmilta, mutta joustoja voidaan tarvittaessa tehdä myös työpaikalla. Kahden ansaitsijan perheissä työn ja perheen yhdistäminen vaatii sovittelua, vaikka vanhemmat tekisivät ns. ”normaalina virastotyöaikaa”. Tilanne voi vaatia huomattavasti enemmän joustoja ja neuvotteluita, mikäli toinen vanhemmista - tai jopa molemmat – tekevät kaksi- tai kolmivuorotyötä.

”Koska mieheni tekee myös kolmivuorotyötä, en voinut aloittaa esimerkiksi viikonlopputöillä.” Äiti 27v., 1 lapsi

Yksilapsisen perheen äiti kirjoittaa, ettei voi aloittaa viikonlopputöillä perheen isän tehdessä kolmivuorotyötä. Vuonna 2003 kaksi kolmannesta palkansaajasta teki säännöllistä päivätyötä ja joka kymmenes palkansaaja teki kolmivuorotyötä tai muuta yötyötä sisältävää työtä. (Kandolin & Huuhtanen 2006, 121.) Kirjoittajan mahdollisuus vastaanottaa työtä ovat lähtökohtaisesti heikommat perheen isän työn luonteen takia. Yleisesti tarkasteltuna tämän kaltaisen asetelman vuoksi äiti voi joutua heikompaan

asemaan työnhakijana suhteessa sellaiseen jolla ei ole esteitä aloittaa työsuhteessa työnantajan ehdoilla.

Päivähoito on Suomessa subjektiivinen oikeus. Periaatteessa siis päivähoitojärjestelmän tulee tarjota myös vuorotyötä tekevien vanhempien lapsille hoitoa ympäri vuorokautisesti, myös viikonloppuisin. Äiti ei kuvaile, johtuuko työn aloittamisen vaikeus siitä, että perheen asuinkunnassa ei ole vuorohoitoa tarjolla vai siitä, ettei äiti omista lähtökohdista johtuen halua viedä lastaan hoitoon vuorotyön edellyttämällä rytmillä. Kertomuksesta ei nouse esiin, ovatko perheen isä ja äiti käyneet keskustelua töiden asettamien vaatimusten yhteensovittamisesta. Myöskään se ei nouse esiin, onko isä käynyt työpaikallaan keskustelua työaikojen joustavista järjestelyistä helpottaakseen perheen äidin siirtymistä työelämään ja lapsen siirtymistä kodin ulkopuoliseen hoitoon.

Oman kokemukseni perusteella ensisijaisesti äidit jäävät hoitamaan lasta tämän sairauden takia. Myös tilastokeskuksen työvoimatutkimusaineisto vuosilta 1999–2001 vahvistaa, että naisilla on miehiä selvästi korkeampi todennäköisyys olla poissa työstä sekä lapsen sairauden että oman sairauden takia. Lasten lukumäärän on todettu nostavan poissaolojen todennäköisyyttä. Lasten äkillisistä sairastumisista johtuvien poissaolojen on koettu kuormittavan muuta työyhteisöä jopa enemmän kuin perhevapaiden, sillä näihin poissaoloihin ei voi varautua. (Johansson 2007, 63.)

Kahden ansaitsijan malli on ollut vallitseva ajattelutapa suomalaisessa yhteiskunnassa, sillä naisilla, myös perheellisillä, katsotaan olevan samanlainen oikeus kodin ulkopuoliseen työhön kuin miehillä. Työelämän on tästä huolimatta esitetty kehittyneen siten, että mies nähdään perheen ensisijaisena elättäjänä ja vaimolle kuuluu kodista ja lapsista huolehtiminen. Maskuliinista hegemoniaa (Haas & Hwang 2007, 52–53, ref. Kivimäki) tai miehen ensisijaisuutta työmarkkinoilla korostavaa ajattelumallia voidaan nähdä uusinnettavan myös perheen sisällä tehtävillä ratkaisulla.

”minulla oli mahdollisuus päästä haastavaan ja mielenkiintoiseen työhön, mutta paikkakunnalta muuton vuoksi (miehen työn perässä) luovuin leikistä.” Äiti 32 v., 2 lasta

Akateemisesti koulutettu kahden lapsen äiti kirjoitti luopuneensa haluamansa työpaikan tavoittelusta. Hakemaansa työtä kirjoittajaäiti kuvaili mielenkiintoiseksi ja haastavaksi. Perheen vakituksessa työsuhteessa olleen isän työpaikka siirtyi toiselle paikkakunnalle, minkä vuoksi perheessä tehtiin päätös, että koko perhe muutti isän työn perässä. Muuton vuoksi äiti luopui tavoittelemastaan kiinnostavasta työpaikasta. Äidin valinta kohdistui perheeseen: hän jousti, jotta isän urakehitys ei vaarantunut. Toisaalta äidin tekemän valinnan voi nähdä kohdistuneen myös avioliittoon ja sen säilymiseen. Äiti asetti ydinperheen uransa edelle.

Työelämän muutosten reunaehdoista yksi merkittävimmistä on ollut alati laajentuva globalisaatio. Kehittyvä informaatio- ja kommunikaatioteknologia on osaltaan kiihdyttänyt globalisaatiota ja toisaalta tehneet työstä aiempaa liikkuvampaa. Erityisesti miesvaltaisilla teollisuuden aloilla kokonaisia tehtaita tai niiden tuotannon osia voidaan siirtää pienelläkin aikavälillä toiselle paikkakunnalle tai jopa ulkomaille. Yksittäisen työntekijän kohdalla työpaikan vaihtamisen on todettu liittyvän joko huonoon työmarkkina-asemaan tai sitten hyvään asemaan, jossa voidaan liikkua työnantajalta toiselle omasta halusta (Lehto & Sutela 2008, 26). Yksittäisen maan rajat eivät rajoita globaaleita työmarkkinoita. Nykypäivänä ei ole harvinaista, että jompikumpi perheen vanhemmista - tai molemmat - työskentelevät ulkomailla.

”Koska puolisoni työskentelee viikot ulkomailla ja on kotona ainoastaan viikonloppuisin, lasten kuljetukset ja perheemme arki ylipäätään ovat täysin minun vastuullani.” Äiti 33v, 2 lasta

Pääkaupunkiseudulla asuvan, kahden lapsen perheessä järjestelyt on ratkaistu toisin kuin aiemmassa esimerkissä, jossa koko perhe muutti isän työn perässä toiselle paikkakunnalle. Tämä kahden lapsen äiti kertoo, että hänen miehensä työskentelee ulkomailla viikot ja on kotona Suomessa vain viikonloppuisin. Siten vastuu perheen arjesta ja sen sujumisesta on täysin äidin harteilla.

Vaikka esimerkkien valossa näiden kahden perheen ratkaisut arjen pyörittämisen ja äidin työllistymisen kontekstista ovat erilaiset, voi kummassakin tapauksessa nähdä

perinteisen mieselättäjäysmallin läsnäolon. Ovatko äidit itse valinneet asemansa vai onko se muotoutunut perheen kannalta ”vähiten huonona” valintana?

Perheen kohtaamaa valintatilannetta ja tilanteessa tehtyä ratkaisua kuvasi myös hieman alle kolmekymmentävuotias kolmen lapsen äiti.

”Mieheni on kyllä puoltanut töihin menoa juuri rahallisen tilanteen takia. Mutta puolenvuoden hoitorumban jälkeen hän on erittäin onnellinen, että saa lähteä töihin ihan vain itsekseen. Ja lapsetkin kiukuttelevat paljon vähemmän kotona ollessamme.” Äiti 28v., 3 lasta

Taloudellisen tilanteen kohentumisen vuoksi perheen isä oli kannustanut kirjoittajaa palaamaan työelämään. Äiti kertoo, että kokemus lasten hoitoon viemisestä ei ollut perheen arjen sujumisen kannalta kuitenkaan hyvä ratkaisu ja perheen äiti ”palasi kotiin” puolenvuoden työssäolojakson jälkeen. Kirjoittaja kuvaa kotiinpaluunsa helpottaneen lapsiperheen arkea. Äidin kotiin jääminen oli vapauttanut miehen kodin ulkopuoliseen työhön ilman huolta ja vastuuta perheen arjesta selviämisestä. Perinteinen jako naiselliseen ja miehiseen maailmaan on tulkittavissa kirjoituksesta. Äiti kuitenkin tuntuu oikeuttavan ratkaisun myös itselleen sillä, että lapset kiukuttelevat paljon vähemmän. Äidin paikaksi osoitetaan kotia ja isän kodin ulkopuolista työtä.

Kirjoittaja kuvailee puolison olevan erittäin onnellinen saadessaan lähteä töihin ihan itsekseen. Kirjoituksesta ei välittynyt äidin omat ajatukset. Jäinkin pohtimaan, olisiko äiti halunnut jatkaa työelämässä vai halusiko hän itse palata kotiin. Feministisessä kotityökeskustelussa 1970- ja 80-luvuilla nainen esitettiin palvelijana, jonka toteuttama palkaton työ kotona nähtiin henkilökohtaisten palveluiden tuottamisena. Siitä hyötyivät erityisesti miehet henkilökohtaisesti, mutta myös kapitalistit alhaisina työvoiman uusintamiskustannuksina. (Anttonen 1997, 120.) Ihmettelen, voisiko nykyäitien kokemukset heijastaa vuosikymmenten takaista ideologiaa.

Sama äiti kuvasi koko perheen arjen rauhoittuneen hänen kotiin paluunsa jälkeen. Vuosikymmeniä sitten reproduktiokeskustelussa nostettiin esiin, että hoivaava nainen

voi patriarkaatin valvonnassa tulla tietoiseksi hoivasta, elämän uusintamisesta, jolloin äiti voi tulla ylpeäksi naiseudestaan. Kotityöhön tuli näin myös emotionaalinen elementti, sitä kuvattiin rakkauden työksi. (Anttonen 1997, 121.) Perheissä siis näytetään neuvoteltavan siitä, kuka on sopivin jäämään kotiin lasten kanssa ja lähes poikkeuksetta se osoittautuu äidiksi. Kirjoituksiin mahtui kuitenkin muutama poikkeus. Korkeasti koulutettu äiti kertoo, että perheen isä jäi vuodeksi kotiin hoitamaan lapsia äidin aloitettua työelämässä vuoden sijaisuudella.

”sain viimein vuoden sijaisuuden, minua kehuttiin paikassa kovasti että olenkin sitten aina käytettävissä, kun kerran mieheni hoitaa lapsia kotona.” Äiti 31 v., 3 lasta

Isien perhevapaiden käyttöön kannustetaan yhä enemmän kaikissa länsimaissa, myös Suomessa. Taustalla on väestön ikääntymisestä johtuva työvoiman pieneneminen, jolloin äidit nähdään erityisenä työvoimareservinä. Isien perhevapaiden käytön on nähty nopeuttavan äitien paluuta työmarkkinoille lapsen saamisen jälkeen. On myös esitetty, että mikäli perhevapaat jakautuisivat tasaisemmin puolisoitten kesken, suhtauduttaisiin työnantajien näkökulmasta perheen perustamisikässä oleviin miehiin ja naisiin aiempaa tasavertaisempina työnhakijoina. (Hämäläinen & Takala, 2007, 22–23.)

Tässä kolmen lapsen perheessä lastenhoito on ratkaistu modernisti siten, että isä on jäänyt perhevapaalle. Kirjoituksessaan äiti kuvailee työnantajan ja työtovereiden suhtautumista äidin työssäkäyntiin. Äidin oletetaan olevan aina käytettävissä, koska perheen isä on kotona hoitamassa lapsia. Samanlainen asenne välittyy myös silloin, kun perhe tekee perinteisen ratkaisun, eli äiti jää kotiin lasten kanssa. Nykyisillä työmarkkinoilla tuntuu vallitsevan ”aina käytettävissä” - olemisen ilmapiiri, joka välittyy äitien kokemuksista.

Äidin läheisimpänä tukena on yleensä puoliso, mutta myös isovanhempien tarjoamalla tuella ja avulla on todettu olevan suuri merkitys monen perheen arjen sujumisessa (esimerkiksi Lammi-Taskula & Suhonen & Salmi 2004). Erityisesti pienen esikoisen vanhemmille on omien tai puolison vanhempien avun annolla todettu olevan suuri

merkitys. Tässä aineistossa muutama kirjoittaja nosti esiin isovanhempien merkityksen lastenlasten hoitajina ja perheiden apuna. Yksi äiti kuvasi, että heidän perheessään lastenhoidosta vastasivat äidin sijaisuuksien aikana eläkkeellä oleva anoppi yhdessä perheen isän kanssa vuorotellen. Perhe onnistui vuorottelun turvin välttämään lasten viemisen ulkopuoliseen päivähoidon, minkä lasten kotihoitoa arvostava äiti koki erityisesti helpottavan oman sijaisuuspatkän vastaanottamista. Toinen äiti sen sijaan totesi saavansa tarvittaessa isovanhemmilta hetkellistä apua lastenhoitoon. Kirjoitusten perusteella isovanhempien tarjoama apu ei yleisesti ottaen ollut pysyvää eikä sen luonteista, että sen varaan voisi laskea esimerkiksi työn ja perheen yhteensovittamisen.

Aineistossa oli myös kokemuksia siitä kun isovanhempien apua ei ole saatavilla. Kaksi äitiä kertoi kokemuksistaan, kun lähisuku oli pirstoutunut ja isovanhemmat asuivat kaukana lapsistaan ja lastenlapsistaan. Nuo äidit toivat esiin arkipäivän hankaluuksia, esimerkiksi miehen työaikaan osuvien sovittujen tapaamisten järjestämisen vaikeuden tilanteessa jossa isovanhempien tai lähisuvun tarjoamaa hetkellistä apua ei ole saatavilla. Ennen perheet asuivat lähellä toisiaan, jopa samassa pihapiirissä. Nykyään muutetaan opiskelun, puolison ja työn vuoksi eikä läheisten muodostamaa tukiverkostoa ole aiemman kaltaisesti tarjolla. Tilastojen mukaan suomalaiset kuitenkin asuvat suhteellisen lähellä isovanhempiaan: yli puolet sekä pienistä että isommista lapsista asuu enintään 20 kilometrin päässä isovanhemmistaan. Asumisetäisyys rajoittaa todellisuudessa sukupolvien välistä yhteydenpitoa vähemmän kuin yleisesti luullaan. (Lammi-Taskula & Suhonen & Salmi 2004, 107.)

Myös Lehto ja Sutela (2008, 156) esittävät, että tilastojen perusteella ikääntyvien palkansaajien huolenpito oman kotitaloutensa ulkopuolisista lapsista on kasvanut 2000-luvulla. Käytännössä tämä tarkoittaa, että isovanhemmat huolehtivat ja hoitavat lastenlapsiaan aiempaa enemmän. Tilastojen mukaan avun saanti on lisääntynyt tuntuvimmin aivan pienten lasten perheissä. Ensisynnyttäjien keski-ikä nousemalla onkin oletettavaa, että isovanhemmat ovat siirtyneet pois työelämästä lastenlasten synnyttyä. Täten siis avuntarjoaminen on mahdollista lasten ollessa pieniä. Tämän tutkielman aineistossa kuvaukset isovanhempien roolista perheen tukena jäivät varsin vähäisiksi. Myöskään muunlaisen sosiaalisen verkoston, esimerkiksi lasten kummien tai muiden läheisten aikuisten merkitystä ei kuvattu lainkaan. Aineiston äitien

ensisijainen liittolainen tai vastapeluri oli eittämättä puoliso.

6.2 Rahako sitten ratkaisee?

Nykyään raha on merkittävässä asemassa tehtäessä päätöksiä niin yhteiskunnallisesti kuin perheessäkkin. Monessa aineiston kirjoituksessa perheen taloudellisen tilanteen kuvattiin ohjanneen valintoja. Osa äideistä kuvasi perheen taloudellisen tilanteen pakottaneen työn hakuun, vaikka kotiäitiyttä arvostava äiti olisi ensisijaisesti halunnut jäädä kotiin. Täten vain raha esti näitä äitejä elämästä ihanteidensa mukaista elämää. Äitiyden myötä naisille muodostuu mahdollisuus ”hengähdystaukoon” työmarkkinoilta yhteiskunnan tarjoamien tukien varassa. Perheillä on mahdollisuus hoitaa lapsiaan kotona kotihoidon tuen turvin kunnes nuorin lapsista tulee kolmivuotiaaksi. Äitien puheessa tämä ikä nousee eräänlaiseksi rajapyykiksi, jolloin viimeistään myös äidin on lähdettävä hakemaan työtä.

Kirjoittajat eivät kerro yhtä suurta tarinaa taloudesta, vaikka lähes jokainen rahan jollain tasolla mainitseekin. Taloudelliset tekijät nousevat kokemuksissa esiin hieman eri näkökulmista. Osa kirjoittajista koki, että ensisijaisesti perheen taloudellinen tilanne ohjasi arjen valintoja. Toisaalta raha näyttäytyi myös jonkunlaisena keinottelun välineenä: laskettiin, milloin taloudellisesti tulee mennä töihin tai koska on sopiva aika jäädä kotiin seuraavan lapsen kanssa mahdollisimman suuren tuen turvin. Osa äideistä nosti rahatalouden esiin vain taustamuuttujana, jonkunlaisena staattisena tilana, joka ei painanut perheen tekemissä valinnoissa. Talouteen liittyviä kuvauksia yhdisti se, että perheen talous koettiin yhteiseksi. Äidit eivät kuvanneet joutuneensa luopumaan esimerkiksi henkilökohtaisesta kulutuksesta tilanteessa, jossa he eivät ole ansiotyössä. Lasten kotihoidon tuki näyttäytyi perheen tulona, joskin sellaisenaan joissakin kokemuksissa riittämättömänä.

Jokaisen kolmen lapsensa välissä taloudellisista syistä työssä käynyt äiti kertoo kokemuksistaan seuraavasti:

”Töitä olen hakenut vain pakon edessä eli olisin muuten tipahtanut minimiäitiyspäivärahalle....eli töissä olen käynyt puoli vuotta jokaisen lapsen välissä.” Äiti 28v., 3 lasta

Monissa kirjoituksissa työhön paluuta kuvattiin taloudellisen tilanteen sanelemaksi pakoksi. Yhteiskunnan antama tuki koettiin riittämättömäksi, mikä sekkin osaltaan pakotti palaamaan työhön lasten välillä. Äidin kertomuksesta voi päätellä, että hän olisi todellisuudessa halunnut olla kotona. Kolmen lapsen äiti luonnehtii työhönpaluutaan pakoksi, tilanteeksi, jossa ei ole muuta vaihtoehtoa.

Vuoden 2008 perhebarometrin (Miettinen & Rotkirch 2008) mukaan valtaosa yhden lapsen vanhemmista olisi halukas kasvattamaan perheensä kokoa. Seuraavan lapsen hankkimisen tullessa perheessä ajankohtaiseksi on taloudellisten tekijöiden merkityksen todettu kasvavan (esim. Ruokolainen & Notkola 2002). Perhe voi joutua lykkäämään seuraavan lapsen hankkimista taloudellisten tekijöiden vuoksi, sillä yhteiskunnan tukea ei koeta riittäväksi eikä sen varaan uskalleta jäädä. Myös oman taloudellisen tilanteen epävarmuus voi estää lapsen hankinnan.

”Minä nautin kotona olosta, mutta nuoren velkaisen perheen taloudellinen tilanne ei enää kestänyt kotona oloa. Haaveena on myös perheenisäys, jonka takia pitäisi saada taloudellinen tilanne vähän kohentumaan.” Äiti 27v., 1 lapsi

Yhden lapsen äiti kertoo nauttivansa kotonaolosta, mutta toteaa perheen taloudellisen tilanteen pakottavan hänet työnhakuun. Lapsiperheiden köyhtyminen on noussut esiin perheiden hyvinvointitutkimuksissa. Lapsiperheiden suhteellinen asema tulonjaossa on heikentynyt 1990- ja 2000-luvuilla ja heidän osuutensa alimmassa tulokymmenyksessä on kasvanut. Aseman heikentymisen on todettu selittyvän ennen kaikkea lapsiperheiden sisällä kasvaneiden tuloerojen takia eikä niinkään lapsiperheiden heikolla tulokehityksellä. (Moisio 2006, 45, 52.)

Toive perheenisäyksestä motivoi äitiä työnhakuun, ei uralla eteneminen tai kaipuu toisten aikuisten seuraan työelämän. Kertomuksessa ei noussut esiin, että äiti olisi

kokenut lapsen kanssa kotona oleminen rankkana tai että hän olisi kaivannut työelämään. Päinvastoin, äiti kuvasi nauttivansa kotona olemisesta. Myös tämän äidin kokemuksesta päätellen vain raha ja perheen talous oli syynä työnhakuun.

Suomessa miesten tulot ovat naisten tuloja suuremmat. Monessa perheessä taloudellisista syistä pienempi tuloinen, eli yleensä äiti, jää lasten kanssa kotiin, jolloin perheen tulomenetyks on pienempi. Voisiko siis suurempi ansionmenetyksen korvaaminen innostaa isää jäämään kotiin, jolloin perheen nykyään niin keskeisessä roolissa oleva rahatalous ei kärsisi yhtä paljon kuin nykyisellä korvaustasolla.

”Lähdin hakemaan töitä (aluksi pätkättöitä) kun nuorempi lapseni lähestyi maagista kolmen vuoden ikää. Tuolloinhan kotihoidon tuki loppuu ja töitä ”pitää” hakea.” Äiti 39v., 2 lasta

Raija Julkusen (1995, 98) mukaan vielä 2000-lukua lähestyttäessä vanhemmuus on sukupuolistunutta. Työssäkäyvän isän ei koeta olevan vastuussa päivähoidon järjestämisestä tai sairastuneen lapsen hoidosta. Ne nähtiin hänen vaimonsa asioiksi: äidin tulee organisoida ne päästäkseen työhön. Kirjoitus kuulostaa vanhanaikaiselta, mutta äitien tarinoista pystyy tulkitsemaan ajatuksen elävän perheiden arjessa ja käytännöissä edelleen vahvana. Suomessa kahden ansaitsijan malli on vakiintunut, mutta siitäkin huolimatta äidin kodin ulkopuolinen työ ja uran luominen on usein toissijaista perheen isän uraan.

”Mieheni on vakituudessa työsuhhteessa, joten minun pätkäurani ei sinänsä haittaa.” Äiti 28v., 3 lasta

Kolmen lapsen äiti kertoo, ettei pätkätyö haittaa häntä. Miksi se ei haittaa? Työsuhteen määräaikaisuus ei haittaa kirjoittajaa, koska hänen miehellään on vakituinen työpaikka. Äiti ikään kuin määrittelee paikkansa työmarkkinoilla puolison työmarkkina-aseman kautta. Perheen taloudellisen tilanteen voi tulkita olevan tasapainossa tai ainakin talous on turvattu kirjoittajan miehen ollessa vakituudessa työssä. Äiti ei kuitenkaan kirjoita, ettei pätkäura sinänsä kiinnostaisi häntä, koska hän olisi mieluummin kotona.

Aineiston talouteen liittyvien kokemusten perusteella voi todeta, että rahalla on väliä. Perheen rahatalouden tila näyttää vaikuttavan äidin kodin ulkopuoliseen työhön hakeutumiseen, mutta myös perheen kasvattamiseen. Lasten hankintaan ei nykyään uskalleta ryhtyä, ellei perheen talouden riittävydestä olla varmoja. Perheen sisäisen rahatalouden tutkimuksessa on nostettu esiin kysymys sukupuolten välisestä vallasta ja naisten taloudellisesta riippuvuudesta. Näkemyksen mukaan sillä puolisoilla, joka tuo perheeseen enemmän taloudellisia resursseja, on myös enemmän valtaa perheen sisäisessä päätöksenteossa (Repo 2003, 69). Aineiston äitien kertomusten perusteella perheiden rahatalouteen ei näyttänyt suoranaisesti liittyvän valtasuhteita, vaikkakin perheiden sisäisen päätöksenteon voi tulkita perustuvan ensisijaisesti miehen tarpeista nousevaksi.

6.3 Äitiys sisäisenä merkityksenä

Tässä aluvuossa käsittelemme äitien sisäistä puhetta ja merkityksen antoa työllistymiselle, työnhaukalle ja perhe-elämälle. Luokka ja sen sisältö muodostuivat kuin varkain sisällönanalyysin myötä. Kirjoituksista nousi esiin sellaisia kokemuksia ja merkityksenantoja, jotka eivät sopineet suoraan mihinkään muuhun luokkaan, mutta jotka mielestäni olivat esiin nostamisen arvoisia ja kertoivat äitien kokemuksista perheen ja työn ristipaineessa. Kokemuksista nousee myös esiin vahvasti modernille familismille tyypillinen puhe, jossa kotiäitiyttä ihannoidaan ja perhe nousee keskeiseen asemaan. Myös Katja Repo (2009, 75) on havainnut perheyhteisyyttä korostavan, vahvasti familistisen puhettavan keskeisen sijan tutkimukseensa haastatteleminen vanhempien kannanotoissa. Familistista puhetta tuottivat niin työssäkäyvät vanhemmat kuin kotiäiditkin.

Äitien työelämään hakeutumiseen löytyy varmasti yhtä monta syytä kuin on työnhakijaakin. On kuitenkin esitetty, että osa äideistä olisi selkeästi urahakuisia ja osa taas perhekeskeisiä. Perhekeskeisyyden on esitetty näyttävätyvän niiden äitien matalampana kiinnostuksena koulutukseen ja urakehitykseen. Työllistyminen sinänsä ei ole näille äideille itseisarvo, vaan se voi olla väline tai pakko, esimerkiksi perheen taloudellisen tilanteen kannalta.

Naisten siirtyminen kodin ulkopuoliseen ansiotyöhön on yhteiskunnallistanut hoivan. Kuitenkin naiset joutuvat edelleen neuvottelemaan siirtymisestään, hoivan vastuusta ja niihin liittyvistä ehdoista enemmän kuin miehet. Tämä tutkielman luokka syntyi kokemuksista, joissa äitiys ei näyttäytynyt suoranaisesti voimavarana tai taakkana, vaan se näyttäytyi jonakin sellaisena, minkä avulla elämää arvotetaan ja määritellään. Kertomuksista on nostettu esiin äitiyden värittämää puhetta, jolla naiset arvioivat yhteiskuntaa. Näissä puheenvuoroissa kokemukset merkityksellistetään oman äitiyden kautta. Yhdistäväksi tekijäksi nousee puhe työhön sitoutumisesta.

2000-luvulla sukupuolten välisen tasa-arvon etenemisen on esitetty riippuvan miesroolin ja työelämän muuttumisesta. Työ liitetään edelleen vahvasti maskuliinisuuteen ja sen rakentumiseen. Pienten lasten äitien työmotivaatio kyseenalaistetaan asettamalla lapset ja työn toisensa poissulkeviksi elämän osa-alueiksi.

”Olen yllättynyt kun työnantajat eivät kaltaisiani perheiden äitejä arvosta, vaikka meillä on niin paljon: koulutusta, kokemusta, kykyä ja moraalialia. Luultavasti kun lapset kasvavat, olen hieman paremmassa asemassa työmarkkinoilla.” Äiti 31v., 3 lasta

Kirjoittaja liittää äitiyteen sellaisia piirteitä, jotka ylevöittävät naiset. Hänen kokemuksissaan työnantaja ei arvosta näitä piirteitä. Toisaalta kirjoittaja arvelee pienten lasten olevan syy äidin asemaan työmarkkinoilla. Äiti uskoo, että lasten kasvamisen myötä hänen asemansa työmarkkinoilla tulee olemaan parempi. Kirjoittaja yleistää kokemuksensa siitä, että työmarkkinoilla ei arvosteta äitejä. Hän on kokenut, ettei pienten lasten äitejä ainakaan pidetä potentiaalisena työvoimana. Kirjoittajan kokemuksessa arvostuksen puute johtuu nimenomaan pienistä lapsista, vaikka hänellä kuten kaltaisillaan perheiden äideillä olisi paljon muita työn tekemiselle eduksi olevia ominaisuuksia.

”...jos saan viran lähivuosina, saatan tehdä lapsen tai kaksi, jos mieheni suostuu.” Äiti 31v., 3 lasta

Yleensä lasten hankkimista edeltää neuvottelu perheessä, ainakin kun lapsia hankitaan suunnitellusti. Neuvottelu ei kuitenkaan ole nykyaikana kahden välinen, johon osallistuvat isä ja äiti, vaan siihen otetaan myös työelämä mukaan. Perheen taloudellista tilannetta ei voi olla huomioimatta eikä sitä haluta sivuuttaa. Toisaalta työelämän voidaan kokea tunkeutuvan sille kuulumattomalle alueelle. Kuten aikaisemmin esitettiin, työelämä määrittää ihmisen identiteettiä edelleen voimakkaasti, vaikkakin vastakkaisia pyrkimyksiä on ollut nähtävillä. Aineiston äidin vakaa asema työelämässä antaisi äidille neuvotteluvaltaa kotona. Äidin asenteen voikin tulkita myötäilevän gynosentristä aatevirtausta, jonka mukaan äitiys on naisen valinta eikä naisen biologinen kohtalo. Gynosentrinen feminismi voimistui 1970-luvun lopussa vastaiskuna aikakautta hallinneelle naisen alistuskeskustelulle. Naisen ääni ja naiskokemus haluttiin saada esille äitinä olemisen ja äitiyden kokemusten kautta. Patriarkaatin uhrista, passiivisesta ja alistetusta naisesta tuli gynosentrisessä keskustelussa ylistetty ja erityinen suhteessa mieheen. Gynosentrisyys näkyy kolmella tasolla: yksittäisen äidin asenteena (äitiyden "juhlintana"), politiikkana (naiset erityisenä ryhmänä) ja tutkimuksessa (hoivaavan naisen ääni). (Anttonen 1997, 32–39.) Nätkinin (1997, 251) mukaan tutkimuksessa äitiys nähdään selvästi kulttuurisena ja sosiaalisena konstruktiona eikä itsestänselvyytenä.

Äidin kirjoituksesta nousee esiin uudenlainen neuvotteluasetelma, jossa lasten hankinnasta neuvottelevatkin äiti ja työelämä. Kirjoittajaäiti ilmoittaa, että hän saattaa tehdä lapsen tai kaksi, mikäli saa vakituisen työpaikan. Vakituisen työpaikan, viran saaminen antaisi äidille mahdollisuuden toteuttaa todellisen unelmansa suuresta perheestä. Kirjoittaja äiti on hyvin omaehtoinen, kuin tämä olisi vain hänen projektinsa, vaikka miehenkin suostumus asialle tarvitaan. Pysyvä työpaikka mahdollistaa hänelle perheessä sellaisen aseman, jossa neuvotteluita ei enää tarvita. Miehen asema muuttuisi äidin työpaikan myötä, jolloin äidistä tulisi tasavertainen – tai jopa ylivertainen – mieheen nähden perheen neuvotteluissa.

Äitien kertomuksista näkyy omaehtoisuuden lisäksi myös ”kapinahenkeä”, joka on

tulkittavissa työelämäkriittisyydeksi. Määräaikaaisuuden ei haluta antaa lokeroita äitiä tai sen ei haluta asettaa tekijäänsä toisarvoiseen asemaan vakituisiin työntekijöihin nähden. Monissa tutkimuksissa on esitetty, että määräaikaiset työntekijät ovat suostuvaisia joustamaan työn tekemisen ehdoissa saadakseen pitää työnsä. Nykyään määräaikaiset työsuhteiden voidaan sanoa olevan hyvinkin yleisiä, sillä joka viides nainen on määräaikaisessa työsuhteessa (Haataja 2005, 60).

”Työelämä määrittää mielestäni nykyisin aivan liikaa ihmisten tekemisiä. Ei voi olla niin, että kun ihminen ei ole vakituksessa työssä, hänen pitää suostua mihin tahansa tarjottuun.” Äiti 32v., 2 lasta

Äiti kokee, että nykyajan työelämä määrittää ihmistä liikaa. Se lokeroi ihmisen ja asettaa tämän yhteiskunnassa johonkin tiettyyn asemaan ja paikkaan. Ihminen määritellään työn kautta. Äidillä on kokemus, että pätkätyöläinen velvoitetaan suostumaan millaiseen tahansa työhön. Näkyykö kirjoituksesta vakituisen työvoiman ulkopuolella olevien puolestapuhujan ääni?

”Olen sitä mieltä, ettei kaikkea tarjottua työtä kannata ottaa vastaan. Pitää vähän miettiä asioita moneltakin kantilta, lapsen hoito, työaika, työmatka ym. Kovin lyhyitä sijaisuuksia ei kannata ottaa vastaan, koska päivähoitomaksut täytyy maksaa.” Äiti 30v., 1 lapsi

Äidin työllistyminen voi osoittautua olevan enemmän kuin yksinkertainen, dikotominen päätös joko mennä töihin tai olla kotona.

”Puolen vuoden kuluttua [töiden aloittamisesta] jäin kuitenkin uudestaan kotiin, koska koin, että kolmivuotiaani ja eskarilaiseni yhä tarvitsivat äitiä. Tätä päätöstä en ole katunut. Palasin töihin kun kuopus oli 4-vuotias (mielestäni silloinkin vielä liian pieni päiväkodin hullunmyllyyn).” Äiti 39v., 2 lasta

Lapset tarvitsevat vanhempiaan ja vanhempien kuuluu pitää huolta lapsistaan, kuten kahden lapsen äiti toteaa. Perhetutkimuksen parissa onkin nostettu esiin tulkintoja siitä,

että suomalaisessa mediapuheessa ja yleensä perhepoliittisessa ilmapiirissä olisi tapahtunut familistinen käänne 2000-luvulla (Jallinoja 2006). Käänteeseen myötä alettiin puhua lapsen oikeuksista, lapsen parhaasta ja lapsen edusta. Vanhempien lapsille antaman ajan ja läsnäolon merkitystä korostetaan nykypäivänä. 39-vuotias kirjoittaja kertoo palanneensa uudestaan kotiin hoitamaan lapsiaan, koska koki näiden tarvitsevan yhä äitiään. Äiti nostetaan lastensa ensisijaiseksi hoitajaksi ja toisaalta julkinen päivähoito kuvataan ”hullumyllyksi”, jolta lapset piti vielä vuodeksi pelastaa. Moderni äitipuhe korostaakin kotiäitiyden tärkeyttä ja perheajan merkitystä sekä asettaa kriteereitä hyvälle vanhemmuudelle.

Kirjoittajaäidin tekstistä ei kuitenkaan nouse esiin kokemuksia työssäolojaksolta. Oliko äiti kohdannut työn ja perheen yhteensovittamisen ongelmia? Kirjoituksesta heijastuu gynosentrisen familismin kuvailema aktiivinen ja moraalisesti vastuuntuntoinen äiti.

”Olen tehnyt usein päätöksen, että haluan viettää aikaa lasten kanssa kotona. Siinä suurin syy työstä kieltäytymiselle. Jos eläkkeelle joskus pääsen, on siihen kuitenkin vielä melkein 40 vuotta aikaa. Töihin ehtinen myöhemminkin.” Äiti 28v., 3 lasta

Päätös kotiinjäamisestä näyttäytyy äidin kertomuksessa rationaalisenä päätöksenä, jonka äiti on itsensä kanssa tehnyt - jopa useita kertoja. Lasten kanssa kotiin jääminen järkeistetään laskemalla jäljellä olevia työvuosia. Kotiäitiyttä kuvataan päätökseksi, eikä sisäsyntyiseksi kutsuksi tai vakaumukseksi. Katja Repo (2007) on tuonut esiin kaksi erilaista merkityssysteemiä tulkita lasten kotihoitoa vaihtoehtona. Ne ovat kotihoidon puolustuspuhe, jossa korostui kotihoidon ensisijaisuus sekä vastalausepuhe työelämälle, jossa pienten lasten hoitaminen kotona asetettiin työkeskeisten arvojen edelle. Näiden merkityssysteemien alle sijoittuvaa puhetta oli myös tämän tutkielman aineistossa.

7. Julkinen äitiys

Aineistosta nousi esiin kaksi näyttämöä, joilla äitiyden merkityksellistäminen äitien kokemuksissa toteutuu. Ensimmäinen kenttä oli yksityinen: äidin kokemukset puolison tai läheisten, esimerkiksi äidin omien vanhempien merkityksestä, työllistymisen kannalta. Toinen aineiston perusteella muodostunut pääluokka on äitiyden julkinen näyttämö. Äitiys heijastui erityisesti päivähoitohoitajärjestelmään ja työmarkkinoille.

7.1 Päivähoitajärjestelmä

Tutkimuskirjallisuudessa työn ja perheen yhdistämisen keinot näyttävät Suomessa hyvin järjestetyiltä. Perheiden tarpeiden muuttuessa muutokseen on pyritty vastaamaan sosiaalipoliittisilla uudistuksilla vuosikymmenien ajan. Äitien työhönpaluusta on pyritty tekemään mahdollisimman kivutonta tarjoamalla perheille hoivaa, rahallisia etuuksia ja vapaata. Myös perheiden valinnanmahdollisuudet valita paras mahdollinen keino yhdistää perhe ja työelämä ovat lisääntyneet 2000-luvulla.

Suomalaista päivähoitoa pidetään yleisesti hyvänä ja toimivana järjestelmänä, joka on tehnyt äitien työskentelyn kodin ulkopuolella mahdolliseksi. Päivähoito esiintyi lähes jokaisessa kirjoituksessa, mutta todellisuus ei näyttäytynyt yhtä kitkattomalta äitien kokemuksissa kuin tutkimuksissa. Toiset äidit kertoivat lastenhoidon järjestyneen kitkattomasti, mutta osa koki lastenhoidon saamisen olleen suorastaan este heidän työllistymiselleen. Aineistossa muutama äiti kirjoitti lähes manifestimaisen negatiiviseen sävyyn julkisesta päivähoitosta koettuaan "taistelleensa tuulimyllyjä vastaan" yrittäessään saada lapselleen hoitopaikka.

Sain työn helposti, osittain tutunkauppaa. Sen sijaan päivähoitopaikan hakeminen oli järkyttävä kokemus. [...] Minulle sanottiin, että päivähoitopaikkaa en saa, ennen kuin minulla on esittää työ sopimus.”
Äiti 39v, 2 lasta

Kirjoittaja kuvaa tilannetta, jossa äiti työllistyi ilman suurempia ponnisteluita.

Päivähoitopaikan hakeminen ja saaminen sen sijaan osoittautui ongelmalliseksi. Äiti kuvasi päivähoitopaikan hakemista järkyttäväksi kokemukseksi, sillä hänelle oli ilmoitettu, että hoitopaikan saaminen edellyttäisi työsopimusta. Suomessa alle 6-vuotiailla on subjektiivinen oikeus päivähoitoon, minkä vuoksi äidin kokemus tuntuu viranomaisten taholta suoranaiselta väärinkäytökseltä.

Aineistossa oli myös sellaisia kirjoituksia, joissa päivähoitopaikan saaminen ei noussut ylivoimaisimmaksi haasteeksi. Äitien kokemusten perusteella ongelmallista voi olla myös lapselle jo saadun päivähoitopaikan pitäminen tai toisaalta tulevan päivähoitotarpeen ennakoiminen, kuten kolmilapsisen perheen äiti kuvaa:

”Lastenhoito on järjestynyt aina samalle perhepäivähoitajalle todella helposti. asiaa on pitänyt tosin ennakoida jo lähes puolivuotta aiemmin ennen kuin hoitoa tarvitsee.” Äiti 28v., 3 lasta

Perhe on ollut onnekaassa tilanteessa, että se on saanut kaikki lapsensa aina samalle perhepäivähoitajalle. Kuten aiemmin luvussa 3.3.1 todettiin, perhepäivähoitajien määrä on laskenut huomattavasti 2000-luvulla. Monissa perheissä, joissa on etenkin pieniä lapsia, suositaan perheenomaista hoitoa ensisijaisena hoitopaikkana. Äidin kirjoituksesta kuvastuu kuitenkin järjestelmän kankeus: perheen on pitänyt ennakoida lähes puolta vuotta ennen hoidontarpeen alkaminen. Nykyisiin työmarkkinoihin ja nopeasti vaihtuviin taloudellisiin suhdanteisiin peilaten äidin kuvaamaa tilannetta tuntuu hankalalta arvioida oletettua työllistymistä tilanteessa, jossa vakituista työpaikkaa ei ole.

Päivähoitojärjestelmä kuvattiin toimimattomaksi eikä sen koettu vastaavan nykypäivän työmarkkinoiden todellisuutta. Se osoittautui äitien kokemuksissa järjestelmäksi, joka on suunniteltu vastaamaan kokopäiväistä työtä tekevien vanhempien tarpeisiin, joiden työuran eteneminen on ennustettavissa. Nykyaikana työelämän ennustettavuuden vähentyminen on kuitenkin lisännyt joustavuuden vaatimusta niin yksittäisissä perheissä kuin päivähoitojärjestelmässäkkin. Kirjoitusten perusteella välittyikin kuva paikalleen jääneestä järjestelmästä, joka ei ole pysynyt työelämän muutosten vauhdissa mukana.

”Jäin sitten työttömäksi ja samalla menetimme lapsen päiväkotipaikan. Oravanpyörä on valmis. Eli en voi ottaa sijaisuutta lyhyellä varoitusajalla, koska lapsella ei ole päiväkotipaikkaa eikä isovanhemmista ole apua välimatkojen ja heidän omien töidensä vuoksi. Jos saisin jonkun pitemmän sijaisuuden ja lapsi olisi päiväkodissa, menettäisimme taas hoitopaikan työn loputtua.” Äiti 23v., 1 lapsi

Nuori äiti kuvailee perheellisen pätkätyöläisen elämäntilannetta oravanpyöräksi, jossa pyörivät äidin määräaikainen työsuhde ja lapsen päivähoitopaikka. Pätkätyöläisyyteen kuuluu työssäolo- ja työttömyysjaksojen vaihtelu, mikä tekee elämän ennakoitavuuden vaikeaksi. Työjakson loppuessa myös lapsen hoitopaikasta on luovuttava ja koska lapselle ei ole hoitopaikkaa, äiti ei voi ottaa työtä vastaan. Täytyykö lastenhoitopaikasta lain mukaan todella luopua vai tekevätkö äidit sen omasta aloitteestaan? Julkisessa keskustelussa korostetaan nykyään hyvin usein lapsen parasta vedoten lapsen oikeuteen vanhempiinsa. Täten jää mietityttämään, joustavatko äidit päivähoiton asiantuntijoiden esittämien arvioiden perusteella ja palaavat pätkätyöstä kotiin toteuttamaan ”oikeata” äitiyttä hetkeksi vain aloittaakseen saman ”oravanpyörän” uudelleen.

Asetus lasten päivähoidosta määrittelee päivähoiton hakemista. Sen 2 § todetaan, että mikäli lapselle halutaan lasten päivähoidosta annetun lain mukainen päivähoitopaikka (Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36), on siitä tehtävä hakemus viimeistään neljä kuukautta ennen kuin lapsi tarvitsee päivähoitopaikkaa. Mikäli päivähoitontarve johtuu työllistymisestä, opinnoista tai koulutuksesta eikä tarpeen ajankohta ole ennakoitavissa, on päivähoitopaikkaa asetukseen mukaan haettava niin pian kuin mahdollista, kuitenkin viimeistään kaksi viikkoa ennen kuin lapsi tarvitsee hoitopaikan.

Aika ajoin julkisuuteen on noussut vaatimuksia subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaamisesta. On esitetty, että mikäli lapsen toinen vanhempi on kotona perhevapaalla tai työttömyyden vuoksi, lapsen tulisi olla oikeutettu vain osa-aikaiseen päivähoitoon (Salmi 2007, 202). 2000-luvun puolivälissä tehtiin selvitys (Väinälä 2004) kotona

olevien vanhempien lasten päivähoitotilanteesta. Kyselyn otokseen valittiin 27 kuntaa, joista vastasi 24 kunnan sosiaali- tai päivähoidon johtajaa. Kysely osoitti, että kunnissa oli halua kehittää päivähoitojärjestelmää lasten ja perheiden yksilöllisyyttä ja tarpeita kunnioittaen. Subjekttiivisen päivähoito-oikeuden rajaamiseen liittyvässä keskustelussa kunnissa ei oltu huolissaan niinkään päivähoitopaikkojen riittävydestä, vaan lasten oikeudesta omien vanhempiensa kanssa vietettyyn yhteiseen aikaan. Selvityksessä päivähoitohenkilöstö koki ”lapsen näkökulman painottamisen olevan entistä tärkeämpi osa sen tehtävää vanhempien vedotessa oikeuksiinsa saada lapselleen haluamansa kokopäivähoitopaikka”. Tämä 2000-luvun puolivälissä julkaistu selvitys osaltaan tukee aineistoni äitien kokemuksia osoittaen, että päivähoidossa painotetaan lapsen parasta, jolloin perheen kokonaistilanne jää usein huomiotta.

Päivähoitopaikan saamiseen kuten myös pitämiseen liittyvät hankaluudet nousivat esiin useamman äidin kokemuksissa. Kirjoittajat olivat eri puolilta Suomea. Tämän vuoksi voikin olettaa, että kyseessä ei ole vain jonkun yksittäisen paikan käytäntö vaan ongelma koskee perheitä joka puolella maata. Päivähoidon tarjoamisessa on todettu olevan kuntakohtaisia eroja.

”[Kotipaikkakunnalla] toimii todella huonosti päivähoitojärjestelyt, koska hoitosuhde todellakin katkaistaan heti, jos työt loppuvat. Ei todellakaan ajatella pätkätyöläisiä ja nuoria perheitä!” Äiti 23v., 1 lapsi

Äiti kokee, että hänen kotipaikkakunnallaan päivähoitojärjestelyt eivät toimi. Hän kertoo edellisen sitaatin kirjoittajan tapaan, että lapsen hoitosuhde katkaistaan vanhemman määräaikaisen työsuhteen päättyessä. Äiti toteaa käytännön syrjivän paitsi pätkätyöläisiä myös nuoria perheitä. Määräaikaiset työsuhteet ovat yleisempiä nuoremmissa ikäryhmissä, mutta tutkimusten perusteella määräaikaiset työsuhteet ovat tyypillisiä erityisesti akateemisesti koulutetuilla naisilla naisvaltaisilla työpaikoilla.

Päivähoidon järjestämisestä aiheutuvat ongelmat näyttäytyivät kahden äidin kokemana hieman toisenlaisesta lähtökohdasta. Kaksi äitiä kuvasi tilannetta, jossa työvoimatoimistossa oli suhtauduttu negatiivisesti siihen, että äiti olisi ottanut lapsen mukaan sovitulle käynnille:

”Virkillijä toisessa päässä ilmoitti, että minun pitäisi varata aika työnhakusuunnitteluun, koska olin ollut jo 3 kk työttömänä. Siispä varasin ajan ja menin heti seuraavalla viikolla. Kamala järjestely lapsen hoidon kanssa, koska sinne [työvoimatoimistoon] ei missään nimessä saanut lasta ottaa mukaan. ... Työvoimatoimiston suhtautuminen äitiyteen oli aika nuivaa, joka välissä teroitettiin sitä, ettei lasta saa missään nimessä tuoda sinne. Minusta oli ainakin stressaavaa yrittää keksiä ratkaisuja lapsen hoidon suhteen.” Äiti 30v., 1 lapsi

Äitiyttä merkityksellistetään myös muiden toimijoiden kuin työnantajan tai äidin toimesta. Merkityksellistäjänä voi siis olla myös organisaatio tai instituutio. Aineistosta nousee kokemuksia, joissa instituutio, jonka pitäisi helpottaa äidin työllistymistä, hankaloittaa omilla käytännöillään ja joustamattomuudellaan äidin työnhakua. Työvoimatoimistosta oli todettu äidille, että sinne ei saa viedä lapsia siellä asioidessaan. Kyseessä saattoi olla yksittäisen työntekijän asenne ja kenties ajatus siitä, että työnhakusuunnitelman tekeminen on sujuvampaa ilman lasta. Toisaalta ihmetyttää, kuinka kotona vielä lastaan hoitavalta, työnhakuun vasta siirtymässä olevalta äidiltä voitaisiin vaatia, ettei hän voi ottaa lastaan mukaan virastoaikaan työvoimatoimistoon. Pääkaupunkiseudulla asuvalle äidille työvoimatoimistosta asia selvitettiin seuraavasti:

”Työvoimatoimistosta näpäytettiin minua heti tämänkertaisen työnhakuni alkajaisiksi, kun julkesin kysellä, onko lastenhoito-ongelma hyväksyttävä syy siirtää työnhakuinfoon osallistumisen ajankohtaa. Lapsenhoidon tulee kuulemma olla järjestetty, mikäli on työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautunut.” Äiti 33v., 2 lasta

Kirjoittaja koki työvoimatoimiston asenteen ja toiminnan negatiivisena kun hän oli tiedustellut mahdollisuutta siirtää osallistumistaan työvoimatoimiston järjestämään info-tilaisuuteen. Äiti kuvasi työvoimatoimiston virkillijan näpäyttäneen häntä kun äiti ei ollut onnistunut järjestämään lastenhoitoa työvoimatoimistokäyntinsä ajaksi. Äidille oli ilmoitettu, että lastenhoidon tulee olla lähtökohtaisesti järjestetty työttömäksi

työnhakijaksi ilmoittauduttaessa.

Äitien kokemukset lasten päivähoidon järjestämisestä olivat hyvin samansuuntaiset: valtaosa oli kokenut lastenhoidon järjestämisen hankalana. Kertomuksissa oli sisällöllistä ristiriitaisuutta riippuen siitä, minkä julkisen tahon kanssa äiti oli asioinut. Osa äideistä oli kohdannut viranomaisten puolelta vaatimuksen, että lastenhoidon tulee olla järjestetty ennen työnhakua. Esimerkiksi työvoimatoimistossa asioineet äidit kokivat, että viranomaiset vaativat lastenhoitojärjestelyiden olevan selvillä jo äidin ilmoittautuessa työttömäksi työnhakijaksi. Sen sijaan osalle äideistä oli ilmoitettu päivähoitopaikkaa hakiessa, että äidin pitää esittää työsopimus ennen kuin lapselle voidaan osoittaa hoitopaikka. Tuntuu todella ristiriitaiselta. Katja Repo (2009, 27) on nostanut esiin arkielämän tutkimuksen merkityksen sosiaalipoliittisten järjestelmien kehittämisessä sekä työelämän rakenteiden tarkastelussa. Kuten aineiston äitien kokemukset osoittavat, järjestelmiä luotaessa ei ole huomioitu riittävästi ja riittävän moniulotteisesti arjen vaatimuksia eikä toisaalta työelämän muuttuvia rakenteita.

7.2 Äitiys prosessin päätepysäkillä – vihdoinkin työmarkkinoilla!

”Töihin hakeutuminen on ollut pitkä ja kivinen prosessi. ... Olin suunnitellut kaiken ns hyvin, eli juuri ennen valmistumista oli tarkoitus saada esikoinen ja sitten lyhyen vauvaloman jälkeen työelämään ja virkaan kiinni. Hah, nyt huvittaa miten lapsellinen sitä on aikoinaan ollut.” Äiti 31 v., 3 lasta

Tässä luvussa tarkastelen päätepysäkkiä äitien matkalla kodista työelämään. Kaikki äidit olivat kirjoituspyyntöni vastatessaan päässeet, olleet tai ainakin käyneet työelämässä. Kirjoituksissa kuvattiin vaihtelevasti varsinaista työnhakutilannetta, esimerkiksi työhaastattelua sekä omia työelämäkokemuksia, mutta kirjoitettiin myös yleisesti näkemyksistä nykyajan työelämästä. Äitien kokemukset ovat olleet vaihtelevia. Kokemukseen ja sen merkityksellistämiseen ovat vaikuttaneet monet

tekijät, niin ulkoiset kuin äidin sisäisetkin. Esimerkiksi kolmen lapsen äiti on kokenut työllistymisensä olleen pitkä ja kivinen prosessi, vaikka hän oli suunnitellut kaiken hyvin – vai kenties juuri sen takia. Olivatko ennako-oletukset muuttaneet äidin kokemuksen negatiiviseksi?

Työhaastatteluun liittyy usein paljon henkistä latausta, toiveita ja odotuksia. Haastatteluun pääseminen hakemusten lähettäneiden joukosta on konkreettinen askel lähemmäksi työpaikkaa ja mahdollisuus osoittaa työnantajalle oma pätevyys. Valituksi tulemiseen vaaditaan nykyään perinteisen työn osaamisen ja hallintaan liittyvien teknisten taitojen lisäksi erilaisia sosiaalisia taitoja sekä organisointi- ja koordinoitivalmiuksia. Työntekijältä edellytetään sopeutumiskykyä ja sitoutuneisuutta edellytetään, minkä varjolla hakijan perhetilanne pääsee usein esiin.

Tiettyyn ikäryhmään kuuluvan naisen - tai kenties miehenkin - tullessa työhaastatteluun, ajautuu keskustelu usein tahattomasti perheeseen: onko se jo perustettu tai koska se aiotaan perustaa. Laki yksityisyyden suojasta määrittelee työntekijän perusoikeuksista työelämässä. Laissa ei suoranaisesti oteta kantaa siihen, saako työhaastattelussa kysyä perhetilanteesta. Periaatteessa perhetilanteen kysymistä ei pidetä hyväksyttävänä, mutta tämän tutkielman aineistona olevat kirjoitukset osoittavat, että jossain vaiheessa haastattelua lähes poikkeuksetta puhe kääntyy hakijan yksityiselämään ja perhetilanteeseen. Yleensä keskustelun suunnan näyttäjänä on työnantaja, mutta myös työnhakija voi aktiivisesti olla rakentamassa puhetta, kuten 32-vuotias kahden lapsen äiti:

”Työhaastattelussa kyllä kysyttiin perhetilanteesta, ja siitä oli ollut puhetta jo aiemmin, kun soitin ja tiedustelin työstä. Alusta asti kerroin avoimesti, että työpaikka kiinnostaa, mutta lapsi on vielä varsin pieni. Minuun suhtauduttiin erittäin asiallisesti.” Äiti 32v., 2 lasta

Perhetilanteen esiintuomisen voi kokea lisäävän avoimuutta työnhakutilanteeseen ja sen voi tulkita osoitukseksi työnhakijan rehellisyydestä. Lapsen iän korostamisen voi kuitenkin tulkita liittyvän ääneen sanomaton toteamus siitä, että tarvittaessa, esimerkiksi lapsen sairastaessa, äidille voi tulla poissaoloja työstä. Pallo ikään kuin

heitetään työnhakutilanteessa työnantajalle kertomalla kiinnostuksesta, mutta asettamalla samalla työn tekemiselle reunaehdot. Vaikka työ sinänsä kiinnostaa kirjoittajaa, asetetaan lapsi ja tämän hyvinvointi etusijalla. Työnantaja etsii hyviä, motivoituneita työntekijöitä työsuhteeseen. Työnantajan punnittavaksi jääkin, arvioidaanko työntekijän pätevyyttä tämän perhetilanteen kautta vai nähdäänkö perhe ja äitiys työnhakutilanteessa vain työntekijän mukana tulevana luonnollisena osana.

Äitiyteen on perinteisesti liitetty ominaisuuksia, jotka sisäsyntyisesti tulevat naisessa esiin tämän tultua äidiksi. Gynosentrisessä feminismissä äitiys esitetäänkin naisisena hyveenä ja vasta äitiyden kautta nainen pystyy ansaitsemaan moraalisen ylemmyytensä (Anttonen 2007, 34). Seuraavassa sitaatissa äiti kuvailee kokemustaan työnantajan asenteesta:

”Kuitenkin olen huomannut, että työnantaja katsoo eduksi sen, että minulla on lapsi. En ole pelkkä tytön hupakko, vaan minulla on perhe ja olen oppinut pitämään huolta muistakin kuin pelkästä itsestäni.”

Äiti 23v., 1 lapsi

Aineiston kirjoittajista nuorin, 23-vuotias yhden lapsen äiti kuvailee, kuinka äitiys on ollut positiivinen tekijä työnhaussa. Hän on kokenut, että työnantaja pitää häntä aikuisena, vastuullisena naisena ja siten myös hyvänä työntekijänä. Myönteiset piirteet kirjoittaja liittää nimenomaan äitiyteen.

Naiseuteen ja äitiyteen liitetään monesti vastuurationaalisuuden käsite. Ihminen, joka punnitsee ja arvioi oman toimintansa seurauksia muille ihmisille, toimii teoreettisen määrittelyn mukaan vastuurationaalisesti. Tuolloin toiminnan keskiössä ovat toisten tarpeet. (Silius 1995, 57.) Vastuurationaalisuuden voi käsittää myös hoivarationaalisuudeksi, joka kumpuaa naisesta äitiyden myötä. Äitiys kuvataan naisen ominaisuutena, joka antaa naiselle ominaisuuksia kuten vastuullisuutta, huolenpitoa ja välittämistä. Perheen arjen pyörittäminen oli vahvistanut näitä piirteitä naisessa. Toisaalta kirjoituksia luettuani jäin pohtimaan, näkevätkö äidit lapsettomat nuoret naiset vastuuttomampina ja itsekkäämpinä työntekijöinä kuin itsensä. Voiko äidin asettaa jalustalle lapsettomiin naisiin nähden nimenomaan äitiyden vuoksi?

Ammatilla voisi olettaa vaikuttavan vastuurationaalisuuden ja siihen liitettyjen piirteiden arvostukseen työmarkkinoilla. Naisvaltaisilla aloilla, joilla hoivataan ja hoidetaan, vastuurationaalisella toiminnalla voi ymmärtää olevan etua. Onhan herkkyys toisten tarpeille ja halu edistää hyvinvointia liitetty perinteisesti naiseuteen. Naisten toteuttaman vastuurationaalisuuden on kuitenkin nähty vähentävän naisten valtaa yhteiskunnan osa-alueilla suhteessa miehiin. (Nätkin 1986, 160) Vastuurationaalisen toiminnan vastakohtana esitetään asioiden ja tilanteiden tekniseen hallintaan rajoittunut rationaliteetti. Siinä missä vastuurationaalisen toiminnan päämääräksi on nähty yhteisöllisen kokonaisuuden ylläpito ja hyvinvointi, tekniseen hallintaan rajoittuneen rationaliteetin tähtäimessä ei ole esitetty olevan ihmisten etu vaan koneiston, esimerkiksi yrityksen etu ja sen tavoittelu. (Korvajärvi 1986, 182.)

Aiemmissä tutkimuksissa on esitetty, että perheen kanssa toimiessa opitaan monenlaisia työelämän kannalta hyödyllisiä taitoja, kuten organisointi- ja johtamistaitoja, vuorovaikutustaitoja ja empatiaa. Perhe-elämässä näiden taitojen kertymistä ei useinkaan tunnisteta. (Salmi 2004, 114.) 42-vuotias kolmen lapsen äiti toi sen esiin seuraavasti:

”Työhönottaja, työkaverit sekä asiakkaat ovat ottaneet minut hyvin vastaan ja arvostavat sitä, että olen ollut kotona pitkään lasten kanssa. Se on pelkkää plussaa työmarkkinoilla. Itsekin olen kokenut, että keskittymiskyky, asioiden organisointi ja itseluottamus ovat kasvaneet ja parantuneet vuosien varrella.” Äiti 42v, 3 lasta

Pitkään kotona lastensa kanssa ollut äiti koki kotonaolajakson olleen vahvuus työnhakutilanteessa. Kokemukset äitiyden vaikutuksesta työllistymiseen eivät kuitenkaan olleet ainoastaan positiivisia. Äitiyttä ja äitiyden myötä tulevaa vastuuta lapsista ja lasten hoidosta kuvattiin tekijänä, joka suoranaisesti esti naisen mahdollisuuden tulla valituksi työhön.

”[Työnantaja/sk] kysyi, mitenkäs ne lapset. Ja kun vakuuttelin motivaatiotani työn tekoon ja hoitojärjestelyjen toimivuutta, hän vaikutti

hyvin epäluuloiselta. En saanut sitä [työ]paikkaa siis.” Äiti 31v., 3 lasta

Kirjoittaja kertoo, että häneltä oli kysytty työhaastattelussa lapsista. Kirjoittaja oli vakuutellut motivaatiotaan työntekoon, mutta silti työnantaja oli vaikuttanut epäluuloiselta. Myös perheen lastenhoitojärjestelyt olivat nousseet haastattelussa esiin. Äiti ei ollut saanut kyseistä työpaikkaa. Lähtökohtaisesti työhaastatteluun tulevan henkilön voidaan olettaa olevan kiinnostunut työllistymisestä ja kyseisestä työpaikasta. Äidin kokemus vahvisti perinteistä näkemystä, että koti ja lapset ovat edelleen naisten elämänaluetta. Vastuu hoitojärjestelyjen toimivuudesta oletetaan edelleen olevan ensisijaisesti perheen äidillä (vrt. Lammi-Taskula 2007). Väistämättä mieleen tuli, että olisiko työhaastatteluun asti päässyt saman ikäinen, kolmenlapsen isä joutunut vakuuttelemaan kiinnostustaan työpaikkaa kohtaan. Tai olisiko miespuolinen työnhakija joutunut kertomaan miten perhe on järjestänyt lastenhoidon?

Työn ja perheen välisestä suhteesta on tehty erilaisia malleja. Minna Salmi (2004, 114) on yksinkertaistanut mallin kahdeksi näkökulmaksi: sekä-että näkökulmaksi ja joko-tai-näkökulmaksi. Sekä-että -näkökulmassa lähtökohtana on ajatus elämäkokonaisuudesta, jossa työ ja perhe eivät ole toisiaan poissulkevia elämän osaluueita. Joko-tai -näkökulma on sen sijaan perinteinen näkemys, jossa työn ja perheen suhde näyttäytyy ristiriitaisena ja ongelmallisena. Perustana ristiriita-asetelmalle on elämänalueiden jako yksityiseen ja julkiseen sekä sukupuolten välisen työnjaon historia, jossa naisten paikka on vahvasti ollut yksityisellä elämänalueella. Tuolloin perheen ja työn yhdistämisessä ei nähty olevan ongelmia, sillä työn kulku on rakennettu huomioimatta muun elämän vaatimuksia.

Joko-tai -näkökulman taustalla vaikuttaa malli ihanteellisesta työntekijästä (Lewis 1996; Näsman 1997; ref. Salmi 2004). Tämä ideaali työntekijä on noin 30-vuotias, työhönsä niin sitoutunut henkilö, että on valmis tekemään töitä koska tahansa. Oletuksena mallissa on, että henkilö on perheetön tai mies, jonka perheestä huolehtii vaimo (puoliso). Nostan tämän jaottelun esiin, sillä äitien kokemusten perusteella tämä näkökulma on elossa ja voimissaan edelleen suomalaisilla työmarkkinoilla. Erilaisten työmarkkinaselvitysten sekä sukupuolten tasa-arvoisuutta edistävien ohjelmien avulla naisten asemaa työmarkkinoilla on parannettu vuosikymmenten aikana. Edelleenkin

sukupuolistavia käytäntöjä uusinnetaan työpaikoilla jatkuvasti niin näkyvästi kuin näkymättömästi.

Työmarkkinoilla vallitseva segregatio ja erityisesti naisten työmarkkinoilla vallitsevien määräaikaisten työsuhteiden käyttäminen nousi kirjoituksissa esiin. Lähtökohdallisesti tämä oli ennakoitavissa, sillä aineistoni rajoittui juuri niihin äiteihin, jotka olivat vasta lapsen saamisen jälkeen lähteneet hakemaan työtä. Nuori äiti kuvailee kokemustaan äitiyden merkityksestä siten, että määräaikaiseen työsuhteeseen äidit kelpaavat, mutta vakituiseen eivät.

”Sijaiseksi alallani on helppo päästä, vakituisia paikkoja ei kotikaupungissa ole ollut tarjolla kuin muutama harva.”. Äiti 23v., 1 lapsi

Sama hoitoalalla työskentelevä äiti jatkaa:

”Sijaiseksi pääsemiseen ei ole vaikuttanut se, että onko minulla lasta vai ei. Mutta vakituisiin töihin hakiessani keskustelu kääntyy usein lapseni sairasteluihin; miten usein ja saanko jonkun hoitamaan lastani silloin kun lapsi on sairas?! ”. Äiti 23v., 1 lapsi

Äiti kertoo, että työhaastatteluissa keskustelu kääntyy usein lapsen sairasteluihin. Kirjoittaja kertoo, että häneltä on kysytty lapsen sairasteluista ja siitä, miten hän tuolloin asian järjestää. Kirjoittajan mukaan työhaastatteluissa lähdetään siitä ajatuksesta, että äiti ei itse jää hoitamaan sairasta lastaan vaan lapsenhoito järjestetään jollain muulla tavalla. Suomessa työsopimuslain (26.1.2001/55, luku 4, §6) mukaan työntekijällä on oikeus alle 10-vuotiaan lapsen sairastuessa äkillisesti tilapäiseen hoitovapaaseen lapsen hoidon järjestämiseksi tai tämän hoitamiseksi. Poissaolo-oikeus on rajattu neljään työpäivään kutakin sairautta kohden ja lapsen vanhemmat voivat jakaa tilapäisen hoitovapaan keskenään haluamallaan tavalla esimerkiksi hoitamalla lasta vuoropäivin tai toinen aamu- ja toinen iltapäivällä. Kerrallaan lasta voi hoitaa vain toinen vanhemmista. Jos toinen lapsen vanhemmista on kotona ja voi hoitaa lasta, työssä olevalla ei ole oikeutta tilapäiseen hoitovapaaseen.

Tasa-arvo barometrin (Nieminen 2008, 38–40) mukaan naisten arvioidaan olevan helpompaa jäädä kotiin hoitamaan sairasta lastaan kuin miehen. Erityisesti miehet kokivat näin. Toisaalta kolme neljäsosaa miesvastaajista oli arvioinut, että myös miesten kotiin jääminen hoitamaan sairastunutta lasta onnistuu työnantajan puolesta ilman hankaluuksia. Tilastojen mukaan kuitenkin vain noin 60 % niistä isistä, joiden lapset ovat sairastaneet kyselyä edeltäneen kahden vuoden aikana, on jäänyt kotiin hoitamaan sairastunutta lastaan. Äideistä sen sijaan yli kolme neljästä on jäänyt kotiin sairaan lapsen kanssa, vaikka vain kaksi kolmasosaa oli arvioinut sen sujuvan vaikeuksitta. Äidit siis jäävät hoitamaan kotiin äkillisesti sairastunutta lastaan useammin kuin isät.

On todettu, että sukupuoli naisten syrjintänä nousee esille kutakuinkin aina, kun puhutaan naisten uralla etenemisestä ja etenemisen mahdollisuudesta. Kysymys sukupuolesta nousee esiin myös puhuttaessa käsityksistä, miten naisten ja miesten perhe- tai kotiasiat ja työasiat yhdistyvät. Tutkimuksissa on todettu, että esimies asemassa olevien miesten mielestä juuri naisiin työntekijöinä liittyy epävarmuustekijöitä lapsen sairastelun takia (Korvajärvi 2007, 160).

”Minulla oli monia peräkkäisiä ptkätyösopimuksia. Sitten jäin äitiyslomalle, hoitovapaalle ja taas äitiyslomalle. Muutaman kerran työsopimuksiani uusittiin ekan äitiysloman ja hoitovapaan aikana. Sitten kesken toista äitiyslomaa työsopparia ei enää kirjoitettu. Pyydettiin tulemaan sitten kyselemään töitä kun lapset oli hoidettu ja halu takaisin työelämään. Kuitenkaan ei voitu luvata mitään.” Äiti 36v., 2 lasta

Kirjoittaja totesi olleensa saman työntekijän palveluksessa määräaikaisena työntekijänä jo vuosia ennen ensimmäistä raskauttaan. Hän kuvaili työsopimusten ketjuttamista äitiysloman ja hoitovapaan aikana. Kirjoituksesta kuvastuu vahvasti työmarkkinoiden joko-tai-näkökulma, jossa perhe ja työ ovat toisensa poissulkevia elämän osa-alueita eivätkä mahdu samaan kuvaan. Työnantaja oli pyytänyt työntekijää palaamaan työnhakuun sitten kun lapset oli hoidettu ja äiti todella haluaa takaisin työelämään. Työnantajan kommentista välittyi näkemys, että lapset ja perhe voitaisiin

ikään kuin siirtää syrjään jossain tietyssä vaiheessa, minkä jälkeen äiti voisi antautua täysin työelämään minkään häiritsemättä.

Äitien on esitetty sovittavan isiä enemmän yhteen perheen ja työn vaatimuksia. Erityisesti pienten lasten äidit varioivat työllisyyttään enemmän kuin isät: he pitävät perhevapaita, käyvät osa-aikatyössä tai yrittävät rajoittaa ylipitkiä työaikoja. Nykyaikana tekniikan kehittyminen ja tietotyön lisääntyminen ovat merkinneet niin työaikojen kuin työn tekemisen tapojenkin muuttumista. Työ ei myöskään ole entisen kaltaisesti sidottu tiettyyn paikkaan, vaan työ on uudella tavalla liikkuvaa. Uuden tekniikan myötä työ on tullut myös kotiin. Tietokoneen avulla työntekoa voidaan jatkaa työpäivän jälkeen tai koti voi jopa olla työn tekemisen päänäyttämö.

”[työolojen järjestelyn/] huono puoli oli se, että tein töitä kotona, ja lapsi pyöri siinä samassa koko ajan. Välillä puhuin puhelimessa, ja lapsi huusi jaloissa...”. Äiti 32v., 2 lasta

Kirjoittaja on toiminut freelancerina määräaikaisella työsopimuksella. Sopimukseen kuului sellainen järjestely, että työtä tehdään kotona. Pienen lapsen äiti kuvaa kotona tehtävän työn arkea. Työn tekeminen, mutta etenkin työn ja perheen yhteensovittamisen järjestelyt näyttäytyvät suurimmalle osalle perheistä ainakin jollain tapaa haasteellisilta, mutta yksinkertaista se ei kirjoittajallakaan ollut. Perheen lapsi ei ollut kodin ulkopuolisessa hoidossa, vaan äitinsä kanssa kotona. Taloudellisesti järjestelyllä säästää lapsen kunnallisen tai muun hoitopaikan hoitomaksun verran (sekä saa kotihoidon tuen), mutta tilanteella on myös toinen puoli. Kotona tehtävä työ voi ensinnäkin viedä perheen yhteistä aikaa. Toisaalta kirjoittajan kuvaamassa tilanteessa työhön keskittyminen vei aikaa lapselta ja toisaalta pienen lapsen hoitaminen voi vaikeuttaa työhön keskittymistä. Työajan käsite saakin aivan uudenlaisen merkityksen kyseisen kaltaisessa tilanteessa.

Osapäivätyötä ei ole Suomessa pidetty työn ja perheen yhteensovittamisen keinona laajemmalti. Suomalaisten naisten keskuudessa kokopäivätyö on ollut yleisin työntekemisen muoto aina siitä lähtien kun naiset 1960-luvulla siirtyivät laajalla rintamalla kodeista työmarkkinoille. Muissa Pohjoismaissa sekä esimerkiksi

Hollannissa osapäivätyötä tehdään korkeasti koulutettujenkin naisten keskuudessa (Kivimäki 2009, 27).

”Alusta asti oli selvää, että minä teen lyhyttä työpäivää.”

Äiti 42v., 3 lasta

Pitkään kotona lapsiaan hoitaneen äidin kanta oli työhön paluun aikaan ilmeinen: perheen isän tehdessä kokopäivätyötä oli selvää, että äiti tekee lyhyempää työpäivää. On esitetty, että suomalainen perhevapaa- ja korvausjärjestelmä on joustamaton eikä osa-aikainen työ ole muodostunut todelliseksi vaihtoehdoksi pienten lasten vanhemmille (Anttonen & Sointu 2006). Hoitoalalla toimiva kirjoittaja kertoi saaneensa järjestettyä osa-aikaisen työn suhteellisen helposti. Hän totesi sen ainakin osittain johtuneen vallinneesta hoitajapulasta.

Toisella aineiston äideistä sen sijaan oli aivan päinvastainen kokemus osa-aikaisen työn saamisesta. Tämä kahden lapsen äiti kertoi päättäneensä ilmoittautua työvoimatoimistoon ja palata työelämään aloittaen osa- tai etätyöllä perheen ja työn yhteensovittamisen helpottamiseksi. Kirjoittajaäiti koki toiveensa työajan järjestelyiden suhteen tulleen mitätöidyksi: työvoimaviranomaiset olivat suhtautuneet kielteisesti äidin aikomukseen. Äidille oli ilmoitettu, että työnhakija on velvollinen hakemaan työtä kokopäiväisesti. Onko siis ihme, että osa-aikatyö ei ole saavuttanut suosiota, mikäli sen käyttäminen lähes kielletään työvoimaviranomaisten toimesta tai sen käyttöä ei ainakaan ”suosita”.

Osapäivätyön kuten määräaikaisten työsuhteidenkin tekeminen on yleisesti tarkasteltuna lisääntynyt 2000-luvulla. Normaalina pidetystä kokopäivätyöstä poikkeavien työmuotojen käytössä voi ongelmaksi nousta se, että kokopäivätyöntekijöitä koskevat edut eivät välttämättä koske lyhyempää työaikaa tai lyhyemmässä työsuhteessa olevia. Mikäli koko työura koostuu pätkätyöstä, määräaikaisista työsuhteista vuodesta toiseen, vaatii tilanne työntekijältä erityistä joustavuutta ja luottamusta tilanteeseen. Miten tilanteeseen voi sopeutua? Kahden lapsen pätkätyöuraa tekevä äiti kertoo:

”Olen ollut oikeastaan koko elämäni pätkätöissä. Mentaliteetti on ollut: mikään ei ole varmaa. Siksi kannattaakin eri duuneissa keskittyä oman osaamisen kasvattamiseen, koska tulevaisuudesta ei voi tietää...”. Äiti 36v., 2 lasta

Kirjoittaja kertoo jatkuvien määräaikaisten työsuhteiden johtaneen siihen, että työsuhteessa lisätään omaa osaamista ikään kuin tulevaa varten. Kirjoittaja kuvailee tilannetta, jolloin kulloiseenkin pätkätyöpaikkaan asennoidutaan kuin se olisi välipysäkki ennen seuraavaa pysäkkiä. Äiti kokee, että pätkätyön mielekkyys syntyy paljolti siitä, että on mahdollisuus hankkia itselleen pääomaa eli osaamista. Määräaikaisissa työsuhteissa työskentelevien pätkätyöläisten työhön sitoutumisesta tulee ongelma määräaikaisuuden jatkuessa. Ei voi olla työntekijän eikä työnantajan etu, ettei ole työtä, johon sitoutua.

Näkökulman ja asenteen työelämään kohtaan on todettu muuttuneen laajasti. Nykyään työntekijät joutuvat kohtaamaan työssään yhä enemmän jälkiteollisen yhteiskunnan odotuksia, asenteita ja haasteita. Tekninen osaaminen ei enää riitä, vaan työntekijä tarvitsee lukuisia muitakin taitoja: erityisiä kommunikaatio- ja vuorovaikutustaitoja, muutosvalmiutta, valmiutta kehittää käytännön työtä tieteelliseltä pohjalta, valmiutta kehittää itseään. Listaa voisi jatkaa. Työelämän lisääntyneet vaatimukset muuttuneessa työelämän toimintaympäristössä, jossa työt ovat epävarmoissa pätkissä, aiheuttavat tekijöilleen monenlaista stressiä ja ajoittain jopa kohtuuttomia vaatimuksia.

Uudenlaisten vaatimusten on esitetty heijastuvan ihmisten näkemyksiin työelämästä, ammateista ja politiikasta, mutta myös siihen, miten ihmiset esimerkiksi haluavat elättää itsensä (Moisio 2005, 127). Vaikka työ on edelleen yksilön kannalta yksi tärkeimmistä tavoista jäsentää elämää, se ei enää määritä identiteettiä kuten se on määrittänyt suurten ikäluokkien koko elämää. Työstä on tullut niin epävarma tekijä ihmisten elämässä, että sen varaan ei uskalleta – eikä koeta kannattavan kiinnittää omaa perusturvallisuuttaan tai identiteettiään. Työsuhteiden ollessa jatkuvasti katkolla työntekijät kokevat kilpailevansa paitsi työtovereidensa myös potentiaalisen työvoiman kanssa. Asetelma on haasteellinen paitsi yksittäisen työntekijän tai työpaikan kannalta, mutta myös koko työmarkkinoiden näkökulmasta. Työntekijöiden

on löydettävä työn mielekkyys jostain, kuten kirjoittajaäiti jatkuvasta osaamisensa kasvattamisesta. Yksilölliset tavoitteet, jopa itsekkäät syyt menevät yhteisen edun edelle ja kilpailu lisääntyy samalla kun työn ja jopa elämän hallinnan kokemus heikkenee. Onko siis ihme, että nykyään niin moni äiti valitsee kotiäitiyden useaksi vuodeksi.

8. Millainen merkitys äitiydellä lopulta oli matkalla kohti työmarkkinoita?

Tutkielmani tarkoituksena oli kuvata pätkätyöläisäitien kokemuksia työllistymisestään ja siihen liittyvistä valinnoista. Tämän tavoitteen saavuttamisessa minua auttoi yhdentoista äidin kirjoitukset heidän kokemuksistaan koti- ja työelämän rajapinnalla. Olen tarkastellut tutkielmassani niitä tapoja, joilla äitiys-, vanhempain- ja hoitovapaalta, eli yhteiseltä nimeltään perhevapaalta, työelämään siirtyvät äidit kertomuksissaan jäsentävät ja kuvaavat äitiyden merkitystä työnhaussa.

Äitiyden käsite jo sinänsä herättää vahvoja tunteita. Perinteisesti siihen liitetään positiivisia ominaisuuksia kuten hoivaa, turvaa ja lämpöä, mutta myös vastuuta ja moraalia. Äitiyteen liitettävät ominaisuudet ovat historiallisesti rajanneet äitiyden kodinpiiriin, mutta naiset ovat toiminnallaan pyrkineet laajentamaan toimintakenttäänsä kodin ulkopuolelle. Tutkielmassani toinen keskeinen käsite onkin työmarkkinat. Nykyajan työelämää kuvattaessa käytetään usein sellaisia käsitteitä kuin hektisyys, kiire, monialainen osaaminen ja tietenkin joustavuus. Millaisena valintojen kenttänä tuo kahden maailman kohtaauspaikka tässä tutkielmassa näyttäytyi ja millaisena äidit kokivat äitiyden merkityksen olleen tuossa kohtaamisessa?

Aineistona olleiden kirjoitusten perusteella muodostui kaksi pääluokkaa, jolla äitien kokemukset ja äitiyden merkityksellistäminen todellistui: yksityinen ja julkinen kenttä. Yksityiselle kentälle sijoittuivat puoliso ja muut läheiset, perheen talous sekä abstraktimpana luokkana äitiyden sisäinen merkitys. Tätä luokkaa voi luonnehtia äitien sisäiseksi äitiyspuheeksi, jonka kautta omia valintoja ja elämäntilannetta peilataan yhteiskuntaan. Tutkielmani julkinen kenttä muodostui päivähoidosta ja

työmarkkinoista. Äitiyttä merkityksellistettiin myös muissa julkisissa instituutioita kuten työvoimatoimiston käytännöissä, minkä vuoksi myös niitä on sivuttu julkista kenttää käsittelevässä luvussa.

Valintojen kenttä asettui luontevasti näiden kahden maailman, kodin ja työn, rajapinnalle. Tämän tutkielman aineiston perusteella erityisesti siirtymävaihe kodista työelämään on äidin kokemana edelleen haasteellinen ja monimutkainen prosessi. Tämän tutkielman keskeiseksi tulokseksi voisi luonnehtia muodostunutta näkökulmaa joustavasta äitityövoimasta, jonka jatkuva joustaminen ja lähes uhrautuva asenne mahdollistaa äidin työelämään siirtymisen sekä perheen ja työn yhdistämisen. Tutkielman perusteella työelämään siirtyminen näyttää edellyttävän äidiltä joustamista monella tasolla: perheessä, päivähoitossa ja työmarkkinoilla. Seuraavassa taulukossa olen hahmotellut joustamisen tasoja konkretisoiden niitä kirjoituksista nousseilla esimerkeillä.

Joustamisen tasot	Joustaminen käytännössä
Perhe	<p>Työmahdollisuudesta luopuminen – minulla oli mahdollisuus päästä haastavaan ja mielenkiintoiseen työhön, mutta paikkakunnalta muuton vuoksi (miehen työn perässä) luovuin leikistä</p> <p>Kokonaisvastuun ottaminen perheen arjesta – Koska puolisoni työskentelee viikot ulkomailla ja on kotona ainoastaan viikonloppuisin, lasten kuljetukset ja perheemme arki ylipäättään ovat täysin minun vastuullani.</p> <p>Taloudelliset syyt – Töitä olen hakenut vain pakon edessä eli olisin muuten tipahtanut minimiäitiyspäivärahalle....eli töissä olen käynyt puoli vuotta jokaisen lapsen välissä.</p> <p>Mukautuminen perheen hyvinvoinnin tähden – Mieheni on kyllä puoltanut töihin menoa juuri rahallisen tilanteen takia. Mutta puolenvuoden hoitorumban jälkeen on erittäin onnellinen, että saa lähteä töihin ihan vain itsekseen. Ja lapsetkin kiukuttelevat paljon vähemmän kotona ollessamme.</p>
Päivähoito	<p>Päivähoitopaikan saaminen – Päivähoitopaikan hakeminen oli järkyttävä kokemus. [...] Minulle sanottiin, että päivähoitopaikkaa en saa, ennen kuin minulla on esittää työsopimus.</p> <p>Päivähoitopaikan pitäminen – No vuoden vaihteessa jäin sitten työttömäksi ja samalla menetimme lapsen päiväkotipaikan. Oravanpyörä on valmis.. Eli en voi ottaa sijaisuutta vastaan lyhyellä varoitusajalla, koska lapsella ei ole päiväkotipaikkaa eikä isovanhemmista ole apua, välimatkojen ja heidän omien töidensä vuoksi.</p> <p>Päivähoitotarpeen ennakoiminen – Lasten hoito on järjestynyt aina samalle perhepäivä hoitajalle todella helposti. Asiaa on pitänyt tosin ennakoida jo lähes puolivuotta aiemmin ennen kuin hoitoa tarvitsee.</p>
Työmarkkinat	<p>Aina saatavilla – Vaikka toisaalta haluaisi olla lasten kanssa kotona, on paineita hakea töitä, kun vakituista paikkaa ei ole missään odottamassa.</p> <p>– Onhan se niin, että kun vakituista työtä ei ole, on koko ajan oltava valppaana.</p> <p>Sopiva pätkätyöläiseksi – Sijaiseksi pääsemiseen ei ole vaikuttanut se, että onko minulla lasta vai ei. Mutta vakituisiin töihin hakiessani keskustelu kääntyy usein lapseni sairasteluihin; miten usein ja saanko jonkun hoitamaan lastani silloin kun lapsi on sairas?!</p>

Kuvio 2 Joustava äitityövoima: joustamisen tasot äitien puheessa

Kertomusten perusteella äidit käyvät jatkuvia neuvotteluita puolisoidensa kanssa perheen elämään vaikuttavista valinnoista. Neuvottelutilanteessa äidit vaikuttavat asettavan muiden hyvinvoinnin etusijalle. Äidit eivät kuitenkaan valittaneet asemaansa tai kuvailleet kohtaamiaan valintatilanteita negatiiviseen sävyyn. Kirjoituksista ei myöskään välittynyt tunne, että äidit itse olisivat kokeneet uhrautuvansa muiden hyvinvoinnin tähden. Pääsääntöisesti äidit siis joustivat omissa suunnitelmissaan ja toiveissaan, mikäli ne eivät sopineet saumattomasti puolison tai lasten toiveisiin tai niiden koettiin olevan vaikeasti yhteen sovitettavissa perheen arkeen. Äitien joustavuutta voidaan tarkastella myös avioliiton koossa pysymisen näkökulmasta. Äidin epäitsekkyys arjen sujuvuuteen vaikuttavassa valintatilanteessa saattaa tulkinnallisesti vähentää ristiriitatilanteita ja konflikteja tukien ainakin näennäisesti parisuhteen harmoniaa ja pysyvyyttä. Tämän aineiston perusteella perheen voidaan tulkita olevan edelleen pääosin äidin vastuulla ja kiteytyvän äidin valintoihin. Erona joihinkin aiempiin tutkimuksiin (vrt. Heimo 2006) on huomioitava, että aineiston äitien puoliset ja puolisoitten työpaikatkin olivat läsnä heidän puheessaan.

Mieselättäjämalli tuntuu tämän aineiston perusteella elävän yhä suomalaisessa yhteiskunnassa. Miehen ja isän rooli perheessä sekä perheen sisäiset ratkaisut näyttivät heijastavan perinteistä arvomaailmaa, vaikka äidit olivat korkeasti koulutettuja. Kertomusten valossa perheen äidin vastuulle jäi kodista ja lapsista huolehtiminen. Äidit olivat valmiita joustamaan ja jopa hylkäämään omat työhaaveensa miehen työn asettamien vaatimusten takia. Kokemuksista välittyi, että äidin työhön meno oli siirtänyt vastuuta lasten hoitamisesta perheen isälle jaetun vanhemmuuden ideologian mukaisesti. Isän lastenhoitovuorojen lisääntyminen vaikutti kuitenkin aiheuttaneen jopa syyllisyyden tunteita äidissä.

Kirjoitusten perusteella äidillä oli lupa mennä töihin, mikäli se työn ja perheen yhteensovittamisen kannalta onnistui. Perheissä käydään neuvotteluita paitsi äidin työhönmenosta myös siitä, miten kotiyöt jaetaan äidin työllistyttyä. Eräs äiti koki, että miehen haluttomuus ottaa vastuuta kotitöistä ja lasten hoidosta, oli suoranaisten este äidin työelämään siirtymiselle. Tutkielman aineistossa on kuitenkin huomioitava se piirre, että äideillä ei ollut vakituista työpaikkaa, johon palata. Sen sijaan näiden äitien

puolisot olivat työelämässä vakituisesti. Lähtökohtaisesti tämän aselman jo sinänsä voi tulkita tukevan mieselättäjämallin toteutumista perheessä ja perheen valinnoissa.

Aineiston perusteella perheen isän työ näytti asettavan rajoja myös äidin työn tekemiselle ja hakemiselle. Näiden rajojen asettamista lähtökohdista äidit sitten arvioivat, millaista työtä he voivat ottaa vastaan, kuinka pitkiä työpäiviä he voivat tehdä. Varsinaista neuvottelutilannetta äidit eivät kirjoituksissaan kuvanneet, vaan heidän kokemuksissaan puolison työstä muodostui ikään kuin jäykkä rakennelma. Sen määrittämiin reunaehtoihin sekä perheen asettamiin vaatimuksiin äidin lopulta tulee oma kodin ulkopuolinen työnsä sovittaa.

Jokaisella äidillä oli kokemuksia lasten päivähoitojärjestelyistä kerrottavana. Aineiston perusteella, hieman yllättäenkin, äidit näyttävät joustavan myös käyttäessään yhteiskunnan heille tarjoamia palveluita. Suomalainen julkinen päivähoito on lähes poikkeuksetta näyttäytynyt positiivisessa valossa ja sitä arvostetaan kyselyissä aina laajasti. Tutkielman äitien kokemuksissa järjestelmästä näyttäytyi pääasiassa se toinen puoli: vuosien kuluessa äitien työhön siirtymistä helpottamaan luotu järjestelmä näyttäytyi joustamattomana ja perheiden tarpeisiin vastaamattomana. Äidit eivät kirjoituksissaan arvostelleet tai kritisoineet päiväkoteja, niiden käytäntöjä tai henkilökuntaa, vaan äitien negatiiviset kokemukset kohdistuivat pääosin hoitopaikan saamiseen ja jo saadun paikan pitämiseen elämäntilanteen muuttuessa. Aineiston perusteella olisi syytä alkaa miettimään yhä joustavampia päivähoitoratkaisuja. Äitien kokemusten perusteella voi ihmetellä, mitä on tapahtunut subjektiiviselle päivähoito-oikeudelle suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kertomusten perusteella vaihemalli (Rantalaiho 1994; Leira 2002) elää vahvana perheiden käytännöissä ja on lähes normi, että pienet lapset hoidetaan kotona. Kirjoituksissaan äidit toivat esiin arvostavansa mahdollisuutta hoitaa lapsiaan kotona. Äitien kokemuksissa hyvinvointivaltio näyttäytyi naisystävällisenä. Sen sijaan lasten kotihoiton tuen kattavuus koettiin riittämättömäksi perheen talouden kannalta. Taloudelliset syyt nousivatkin yhdeksi merkittäväksi syyksi siihen, että aineiston äidit joutuivat lähtemään työnhakuun. Kertomuksista nousi esiin, ettei velkaisen perheen talous kestä äidin kotona olemista lasten kanssa, vaikka äiti itse kotona haluaisikin olla.

Lisäksi koettiin, että lasten kotihoidon tuen yläikäraja on liian matala. Monen äidin mielestä kolmivuotias lapsi on vielä aivan liian pieni julkiseen päivähöitoon.

Metodista

Koska tutkielmani lähtökohtana olivat äitien kokemukset ja niille annetut merkitykset, fenomenologinen tutkimusote tuntui perustellulta. Tai oikeastaan se tuntui ainoalta mahdolliselta. Tutkimusmenetelmänä aineistoa analysoidessani käytin teoriasidonnaista sisällönanalyysia, joka sekin tuntui aineiston huomioiden luontevimmalta valinnalta. Kuten jo aiemmin luvussa 5.2 esitin, mieltäni kiehtoivat narratiivisuuden mahdollisuudet, mutta aineistoni luonne ei tukenut tuota ajatusta. Mielestäni käyttämäni metodit tukivat asettamani tutkimustehtävän ratkaisemista ja tekisin uudelleen saman valinnan. Sen sijaan aineiston keräämistä ja tutkimustehtävän asettamista suunnittelisin nyt huolellisemmin.

Aineistoni sain *Vauva-lehden* sähköiselle keskustelupalstalle lähettämäni kirjoituspyynnön kautta. Olin yllätynyt vastaajien vähyydestä. Innokkaana odotin suorastaan vastausten vyöryä, kun kerran äideillä olisi mahdollisuus saada äänensä kuuluville kirjoituspyynnön kautta. Todellisuudessa vastaajien määrä jäi yhteentoista. Lieneekö nettikirjoittelun ja nykyajalle tyypillisen hektisyyden syytä, että aineiston kirjoitukset olivat hyvin toteavia vailla runsasta kuvausta. Aineiston kerääminen internetin kautta nimenomaiselta sivustolta ovat varmastikin olleet vaikuttamassa osaltaan vastauksiin ja myös siihen kuka on vastannut.

Lukiessani äitien kertomuksia pohdin myös niiden kirjoittajia. Tutkielman aineiston muodostavat äidit, joilla ei ole vakituista työpaikkaa, johon palata perhevapaalta. Aiempien tutkimusten valossa kotihoidon turvin lapsiaan kotona hoitavat perheet ovat pienituloisimpia ja matalimmin koulutettuja. Omassa aineistossani tämä ei kuitenkaan näkynyt: kaikki äidit olivat koulutettuja, lähes puolella oli ylempi korkeakoulututkinto. Kirjoittajat edustivatkin nykyajan tyypillistä pätkätyöläistä: korkeasti koulutettua naista naisvaltaisella alalla. Juuri nämä naiset halusivat kertoa huonoista kokemuksistaan. Toisaalta tutkimukset osoittavat, että perhevapaalla ollaan pitkään myös silloin, kun työmarkkinat eivät tarjoa työtä. Työhön paluun on todettu olevan

nopeampaa, mikäli on työpaikka mihin palata.

Vaikuttaisi, että kirjoituspyyntöni on tarttunut äitejä, joilla on samankaltaisia kokemuksia. Kirjoittajia yhdisti myös kirjoituspyynnön rajauksesta johtuen kokemus suhteellisen samanlaisesta elämäntilanteesta. Äitien kokemukset eivät kuitenkaan luoneet yhtä suurta kertomusta, mutta samankaltaisuutta niissä oli. Kertomukset olivat ajoittain lähes manifestin omaisia palopuheita, joiden tarkoituksena tuntui olevan kuulijan vakuuttaminen. Tulkintani mukaan myös kysymyksenasettelulla oli jonkin verran merkitystä kertomusten varsinaiseen sisältöön.

Keskustelua

Tutkielmani liittyy keskusteluun ”kahden kerroksen” (Lammi-Taskula, 2004) äideistä työmarkkinoilla, jossa osalla äideistä ura etenee tasaisesti perheellistymisestä ja urakatkoksista huolimatta. Toisessa kerroksessa sen sijaan ovat ne äidit, jotka eivät tunnu vakiinnuttavan asemaansa työmarkkinoilla. Näiden äitien työura on katkonainen, lyhyiden työsuhteiden, työttömyyden ja toisaalta perhevapaiden vuorottelua.

Tämän tutkielman äitien kertomusten perusteella yhteiskunnan rakenteet ja tämän päivän äitien edustaman sukupolven elämän todellisuus tuntuvat olevan törmäyskurssilla. Yhteiskunnan sosiaalipoliittiset perusrakenteet, kuten työttömyysturva, eläkeratkaisut tai äitiyspäiväraha on luotu yhteiskunnassa, jossa elämänpolku on ollut ennalta-arvattavampaa kuin nykyään. Aikaisempien sukupolvien aikana työsuhteet olivat pitkiä ja pysyviä. Oma työ määrittä ihmistä hyvin pitkälle eikä ollut tavatonta että koko työura tehtiin samalle työnantajalle. Nykyään se on harvinaista ja lähestulkoon mahdotonta. Määräaikaisten työsuhteiden ollessa yleisiä työntekijät eivät pysty sitoutumaan entisen tavoin työhönsä, jolloin työn merkitys yksilön kannalta muuttuu. Eräs äiti kuvasikin keskittyneensä vain oman osaamisensa kasvattamiseen jokaisessa työpaikassaan sitä seuraavaa työpaikkaa ja tulevaisuutta varten.

Työelämä on aiempaa hektisempää. Äitien kertomuksista ilmeni, että sijaisuuksia tarjotaan muutaman päivän varoajalla ja koko sijaisuuden pituus voi olla kestoaltaan

vain muutamia päiviä. Vanhemmilla on oikeus viedä lapsensa hoitoon ollessaan itse työttöminä työnhakijoina. Monessa perheessä näin ei kuitenkaan tehdä, vaan lapset pidetään kotona äidin etsiessä työtä. Lain mukaan kunnat ovat velvoitettuja tarjoamaan hoitopaikkaa kahden viikon sisällä siitä, kun perheen ilmoitus lastenhoidon tarpeesta on esitetty. Nykyajan työelämässä kaksi viikkoa on auttamattoman pitkä aika. Voisiko siis ajatella, että ne äidit, jotka oikeasti haluavat työtä, vievät lapsensa hoitoon ja etsivät itse aktiivisesti työtä. Äidit kertoivat joutuneensa pohtimaan ovatko lyhyemmät, vain muutaman päivän sijaisuudet heille etu ja askel kohti vakituista työpaikkaa vai heikentävätkö pätkät vain perheen taloudellista tilannetta aiheuttaen kohtuuttomia käytännön ongelmia arkeen. Äitien kokemusten perusteella nykyinen julkinen päivähoido ei siis pystynyt vastaamaan perheiden tarpeisiin.

Perinteiset näkemykset ja ajatukset elävät edelleen vahvoina. Äiti nähdään ensisijaisena lapsen hoivaajana. Äitien vastuulle jää sairaan lapsen hoivaaminen ja perheen mahdollisesti kasvaessa myös siitä aiheutuva poissaolo. Tämän vuoksi äiti on luonnollisesti työntajan kannalta jollain tapaa ”riskisijoitus”. Kuten kertomuksista nousi esiin, määräaikaiseen työsuhteeseen äitiydellä ei koettu olevan merkitystä, mutta vakituisen työsuhteen saamista äitiys vaikeutti. Erityisesti pienten lasten äidit kokivat lasten heikentäneen heidän mahdollisuuksiaan saada pysyvämpi työpaikka. Työelämän tasa-arvoa sekä perheen ja työn yhdistämisen mahdollisuuksia on tutkittu viimeisenä vuosikymmenenä runsaasti. Voisi siis olettaa, että ajan olevan sekä-että-asenteelle, jossa työelämässä on tilaa perheelle eikä perhe sulje työntekijää pois työelämästä.

Äitien puheessa heidän omaehtoisuutensa näyttäytyi urakriittisyytenä sekä yleisenä työelämäkriittisyytenä. Suorituskeskeistä yhteiskuntaa arvosteltiin. Uraäidille tyypillinen puhe, jossa korostetaan työelämän tärkeyttä ja mahdollisuutta urakehitykseen, puuttui tästä aineistosta (vrt. Heimo 2006, 71). Suurelta osin äitien puhe oli familistisen ideologian hengen mukaista kotiäitipuhetta. Perheen merkitystä korostettiin ja sen hyvinvointi asetettiin kaiken muun edelle. Työtä kuvattiin tärkeäksi, mutta työn ei annettu häiritä muuta elämää. Mikäli äidin työelämään siirtyminen oli alkanut häiritä perheen elämää, oli äiti lopettanut työn tekemisen ja palannut kotiin. Äitien kirjoituksista nousi esiin heidän arvomaailmansa, arvostukset ja niiden myötä tehdyt käytännön järjestelyt arvojen mukaisen elämän mahdollistamiseksi. Aineistosta

ei välittynyt, että kotihoito olisi ollut äidin kokemana kuitenkin suoranainen vastaus perheen ja työn yhteensovittamisessa ilmenneisiin ongelmiin. (vrt, Repo 2007, 242)

Kysyin tämän viimeisen luvun otsikossa, millainen merkitys äitiydellä lopulta on ollut naiselle matkalla työelämään. Kysymyksen asettelukin jo osoittaa, että olen olettanut sillä olleen merkitystä. Laadullinen aineisto ei kuitenkaan tarjoa sellaista kuvaa, jonka perusteella voisin todeta äitiyden merkityksestä jotain yleistettävää. Tutkielmani äitien kertomukset ovat nousseet heidän omasta elämäntodellisuudestaan ja kokemukset ovat heille totta. Kokemusten perusteella äitiydellä on ollut merkitystä työelämän kynnyksellä monella tasolla ja tavalla ainakin näille yhdelletoista äidille.

LÄHTEET

Antila, Juha (2005) Veteen piirretty viiva? Työn ja yksityiselämän välisen rajapinnan tarkastelua. Työpoliittinen tutkimus 2005:272. Työministeriö. Helsinki.

Anttonen, Anneli (2009) Hoivan yhteiskunnallistuminen ja politisoituminen. Teoksessa Anneli Anttonen & Heli Valokivi & Minna Zechner (toim.) Hoiva - Tutkimus, politiikka ja arki. Tampere: Vastapaino, 54–98.

Anttonen, Anneli & Sointu, Liina (2006) Hyvinvointivaltion rajat. Hoivapolitiikka muutoksessa. Julkinen vastuu pienten lasten ja ikääntyneiden hoivasta 12:ssa Euroopan maassa. Helsinki: Stakes.

Anttonen, Anneli (2003) Lasten hoidon kaksi maailmaa. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Helsinki: Gaudeamus, 159–185.

Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2000) Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Jyväskylä, Vastapaino.

Anttonen, Anneli (1999) Lasten kotihoidon tuki suomalaisessa perhepolitiikassa. Kansaneläkelaitos, sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 52. Helsinki.

Anttonen, Anneli (1997) Feminismi ja sosiaalipolitiikka. Miten sukupuolesta tehtiin yhteiskuntateoreettinen ja sosiaalipoliittinen avainkäsite. Tampere: Tampere University Press.

Anttonen, Anneli (1994) Hyvinvointivaltion naisystävälliset kasvot. Teoksessa Anneli Anttonen & Lea Henriksson & Ritva Nätkin (toim.) Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino, 203–226.

Beck, Ulrich (1999) Mitä globalisaatio on? Suom. Tapani Hietaniemi. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Etla (2007) Työtä eri elämänvaiheissa ja ajankäyttö – Äidit ja ikääntyvät. Lehdistötiedote 8.1.2007. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos.
<http://pre20090115.stm.fi/hu1168255887102/passthru.pdf>
Viitattu 15.2.2008.

EU:n työllisyysuuntaviivojen mukainen Suomen työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelma 2003.
http://ec.europa.eu/employment_social/employment_strategy/nap_2003/nap_fi_fi.pdf
Viitattu 3.11.2007.

Furedi, Frank (2004) Paranoid Parenting. Abandon your Anxieties and be Good Parent. London: Penguin Press.

Haas, Linda & Hwang, Philip C. (2007) Gender and Organizational Culture. Correlates of Companies' Responsiveness to Fathers in Sweden. *Gender & Society*. Vol. 21, No. 1, February 2007, 52-79.

Haatainen Tuula (2006) Pienten lasten äitien työmarkkina-asemaa vahvistettava. *Tiedote* 461/2006.

[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/?\\${APPL}=akirjat&\\${BASE}=akirjat&\\${T}HWIDS}=0.29/1272729989_283454&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/?${APPL}=akirjat&${BASE}=akirjat&${T}HWIDS}=0.29/1272729989_283454&${TRIPPIFE}=PDF.pdf)

Viitattu 3.11.2006.

Haataja, Anita (2004) Tulonsiirtoinstituutio ja sukupuoli: samat periaatteet, eri käytännöt? Eduskunnan naiskansanedustajien verkoston julkaisu 2. Naiset ja budjetti.

http://www.eduskunta.fi/fakta/seka/naiset_budjetti.pdf

Viitattu 28.9.2004.

Haataja, Anita (2005) Äidit ja isät työmarkkinoilla 1989-2002/2003. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005:29. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki

Haavio-Mannila, Elina & Jallinoja, Riitta & Strandell, Harriet (1984) Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja. Helsinki: WSOY.

Hallituksen perhepoliittisen selonteon eduskuntavastaanotto 25.- 27.3.1980 (1981) Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Heimo, Taija (2006) Raskaus, äitiys ja työelämä äitien muokkaamana. Kertomuksia äitiydestä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Heimo, Taija & Nätkin, Ritva (2007) Valintojen Mosaiikki. Perhevapaalta työhön paluu. *Janus* 3/2007. Vammala, 215–228.

Heino, Tarja & Salmi, Minna & Bardy Marjatta (2001) Lamaleikkaukset, hallinnon uudistukset ja ideologiset murrokset. Teoksessa Marjatta Bardy & Minna Salmi & Tarja Heino Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Raportteja 263. Helsinki: Stakes, 97–102.

Hernes, Helga (1987) The Welfare state citizenship of scandinavian women. Teoksessa Hernes, Helga (toim.) *Welfare state and Woman power: essays in state feminism*.

Hilkamo, Pauliina (2004) Toimeentuloturva 2004. Lakisääteinen sosiaaliturva ja vapaaehtoiset vakuutukset. Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma; Helsinki.

<http://www.varma.fi/NR/rdonlyres/E49B4F19-0213-4BC2-9498-D7EB6927E62D/0/Toimeentuloturvakirja.pdf>

Viitattu 9.12.2004.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.

Hochschild, Arlie Russel & Machung, Anne (1989) *The Second Shift. Working Families and the Revolution at Home*. Viking, New York. **(teoksessa riikka kivimäki (2009) vanhemmuus työpaikoilla.) TARKASTA 2.sijaisen lähteen käyttö**

Hämäläinen, Ulla & Takala, Pentti (2007) Isien perhevapaat ja tasa-arvo. Teoksessa Reija Lilja & Rita Asplund & Kasia Kauppinen (toim.) Perhevapaavalinnat ja perhevapaisten kustannukset sukupuolten välisen tasa-arvon jarruina työelämässä? Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:69, 22-45.

Hänninen, Vilma (2003) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Acta Universitatis Tamperensis 696. Tampere.

Jallinoja, Riitta (2006) Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki: Gaudeamus.

Johansson, Edvard & Kellokumpu, Jenni & Maliranta, Mikael & Napari, Sami (2007) Lasku lapsensaannista. Teoksessa Reija Lilja & Rita Asplund & Kasia Kauppinen (toim.) Perhevapaavalinnat ja perhevapaisten kustannukset sukupuolten välisen tasa-arvon jarruina työelämässä? Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:69, 46-67.

Julkunen Raija (2009) Työelämän tasa-arvopoliittikka. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:53. Helsinki 2009.

Julkunen, Raija (1995) Työssäkäyvän äidin julkiset ja yksityiset suhteet. Teoksessa Leena Eräsaari & Raija Julkunen & Harriet Silius (toim.) Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Tampere: Vastapaino, 88-107.

Julkunen, Raija (1994) Suomalainen sukupuolimalli – 1960- luku käänteenä. Teoksessa Anneli Anttonen & Lea Henriksson & Ritva Nätkin (toim.) Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino, 179-201.

Julkunen, Raija (1992) Hyvinvointivaltio käännekohdassa. Tampere: Vastapaino.

Kandolin, Irja & Huuhtanen, Pekka (2006) Työaikajoustot ja hyvinvointi. Kirjassa Anna-maija Lehto & Hanna Sutela & Arvo Miettinen (toim.) Kaikilla mausteilla. Artikkeleita työolotutkimuksesta. Tilastokeskus. Tutkimuksia 244.

Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola Ilkka (1999) Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipoliittikan muutos Suomessa. Juva: Werner Söderström.

Kelan perhe-etuustilasto 2008. Kansaneläkelaito, Tilastoryhmä Helsinki 2009. [online] Saatavilla www-muodossa:
[http://www.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/NET/070909090248AS/\\$File/Perhe_08.pdf](http://www.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/NET/070909090248AS/$File/Perhe_08.pdf)
Viitattu 30.12.2009

Kinnunen, Merja (2001) Luokiteltu sukupuoli. Tampere: Vastapaino.

Raija Vahasalo (2008) Päivähoitolain kokonaisuudistus ja varhaiskasvatustilain valmistelu. Kirjallinen kysymys 1052/2008 vp.
http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_1052_2008_p.shtml
Viitattu 31.1.2010

Kivimäki Riikka (2009) Vanhemmuus työpaikoilla. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

Kivimäki, Riikka (2003) Perhe tuli työelämään. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Helsinki: Gaudeamus, 186–201.

Kivimäki, Riikka (2001) Hoitovapaat työpaikan ja perheen arjessa. Työraportteja 60. Tampere: Yliopistopaino.

KM.Komiteamietintö 1982:33. Naisten tutkijanuran ongelmat ja esteet. Opetusministeriön asettaman työryhmän mietintö. Helsinki.

Kolehmainen, Sirpa (1999) Naisten ja miesten työt. Työmarkkinoiden segregoituminen Suomessa 1970-1990. Tutkimuksia 227. Tilastokeskus. Helsinki: Hakapaino.

Korhonen, Anna-Reetta & Peltokoski, Jukka & Saukkonen, Miikka (2006) teoksessa Mikko Jakonen & Jukka Peltokoski & Akseli Virtanen (toim.) Uuden työn sanakirja. Tutkijaliitto, Helsinki, 378-383.

Korpinen, Johanna (1997) Lasten kotihoidon tuki ja sen muutokset 1990-luvulla. Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 29. Helsinki.

Korvajärvi, Päivi (2007) Paikallinen ja ruumiillinen sukupuoli työssä. Teoksessa Antti Kasvio & Johanna Tjäder (toim.) Työ murroksessa. Työterveyslaitos. Helsinki:Otava, 153-167.

Korvajärvi, Päivi (1986) Naisten yhteisöt – kahleita ja mahdollisuuksia. Teoksessa Liisa Rantalaiho (toim.) Miesten tiede, naisten puuhut. Tampere: Vastapaino, 181-208.

Kuronen, Marjo (1995) Naiset kohtaavat neuvolassa. Teoksessa Leena Eräsaari, Raija Julkunen ja Harriet Silius (toim.) Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Tampere: Vastapaino, 111-131.

Kyngäs Helvi & Vanhanen Liisa (1999) Sisällön analyysi. Hoitotiede 1, 3-12.

Laine, Timo (2001) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 26-43.

Lammi-Taskula, Johanna (2009) Työ, perhe ja tasa-arvo. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuksia 2009:55. Helsinki.

Lammi-Taskula, Johanna (2007) Parental leave for fathers? Gendered conceptions and practices in families with young children in Finland. Helsinki. Stakes.

Lammi-Taskula, Johanna (2004) Ulottuvuuksina aika ja elämänvaiheet. Perhevaiheet ja elämäntilanteet. Pienet lapset: äidit perhevapaalla. Teoksessa Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja

perheen yhteensovittamisen arkea. Helsinki: Stakes, 40–45.

Lehto, Anna-Maija & Sutela, Hanna (2008) Työolojen kolme vuosikymmentä. Työolotutkimusten tuloksia 1977–2008. Tilastokeskus. Helsinki.

Lehto, Anna-Maija, Lyly-Yrjänäinen, Maija & Sutela, Hanna (2005) Pysyvän työn toivossa. Määräaikaisten työsuhteiden käytöstä ja kokemisesta. Työpoliittinen tutkimus 2005:291. Työministeriö. Helsinki.

Leira, Arnlaug (2002) Working Parents and the Welfare State. Family Change and the Policy Reform in Scandinavia. Cambridge: Cambridge University Press.

Marin, Seija (1994) Lasten kotihoidon tuen järjestelmä. Teoksessa Jorma Sipilä (toim.) Rakkaudesta, velvollisuudesta ja rahasta. Kotihoidon tuki ja sen merkitys eri osapuolille. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto, 110–130.

Meyer, Chris (1986) Naissosialisaatio ja huolenpityö – muutoksen mahdollisuuksia etsimässä. Teoksessa Liisa Rantalaiho (toim.) Miesten tiede, naisten puuhut. Tampere: Vastapaino, 143–156.

Miles, Matthew B. & Huberman, Michael A. (1994) Qualitative Data Analysis: an Expanded Sourcebook. 2. uudistettu painos. Thousand Oaks, London & New Delhi: Sage Publications.

Moisio, Elina (2005) Nuoren aikuisen näkökulma. Suomalaiset työmarkkinoilla 2010-luvulla – ennakointifoorumi, yhteenveto esityksistä. Valtioneuvoston ennakointiverkosto ja ennakointi ministeriöissä 2005. valtioneuvoston ennakointiverkoston raportti I/2005. Helsinki.

Moisio, Pasi (2007) Kasvanut polarisaatio lapsiperheiden parissa. Teoksessa Mikko Kautto (toim.) Suomalaisen hyvinvointi 2006. Helsinki Stakes, 36–56.

Muuri, Anu & Vihma, Johanna (1991) Kuinka siinä kävikään? Lasten päivähoito ja kotihoidon tuki vuoden 1990 alussa. Selvitys huhtikuussa 1990. Sosiaali- ja terveyshallitus. Raportteja 15, Helsinki.

Nieminen, Liisa (1995) Perheen ja työn yhteensovittaminen. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Nieminen, Tarja (2008) Gender Equality Barometer. Ministry of Social Affairs and Health. Publications of the Ministry of Social Affairs and Health. Helsinki 2009:2. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-8321.pdf

Viitattu 25.2.2010.

Nätkin, Ritva (1997) Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset. Helsinki: Gaudeamus.

Nätkin, Ritva (1986) naisten vastuun ja kotien ylläpitämisen ristiriidoista. Teoksessa Liisa Rantalaiho (toim.) Miesten tiede, naisten puuhut. Yhteiskuntatieteen kritiikkiä

naisten työn näkökulmasta. Tampere: Vastapaino. 156–180.

Palanko-Laaka, Kirsti (2005) Määräaikaisen työn yleisyys, käytön lainmukaisuus ja lainsäädännön kehittämistarpeet. Työhallinnon julkaisu 2005:359. Helsinki: Työministeriö.

Peräkylä, Anssi (1990) Kuoleman monet kasvot. Tampere: Vastapaino.

Pokki, Simo (2009) Päivähoitopalvelun valinnanvapauden lisääminen kuntarajat ylittämällä. Selvityshenkilön raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:63. Helsinki 2009.

Rantalaiho, Liisa (1994) Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anneli Anttonen & Lea Henriksson & Ritva Nätkin (toim.) Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino, 9-30.

Rantalaiho, Liisa (toim.) (1986) Miesten tiede, naisten puuhet. Yhteiskuntatieteen kritiikkiä naisten työn näkökulmasta. Tampere: Vastapaino.

Rauhala, Lauri (1986) Ihmisen ykseys ja moninaisuus. Helsinki: SHKS.

Repo, Katja (2009) Lapsiperheiden arki. Näkökulmina raha, työ ja lastenhoito. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

Repo, Katja (2007) Pienten lasten kotihoito lastenhoidon vaihtoehtona. Janus 3/2007. Vammala, 229–244.

Repo, Katja (2003) Perheen sisäisen rahatalouden jännitteitä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. 64–85.

Rissanen, Tapio (2001) Suomalainen naisten ansiotyömalli pitkällä aikavälillä. Teoksessa Hyvinvointivaltio organisoituu uudelleen – entä sukupuolijärjestelmä? Raportti seminaarista 9.5.2001. Hyvinvointivaltio ja tasa-arvo-jaosto tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Tasa-arvo julkaisuja 6. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 59–70.

Rissanen, Tapio (2000) Naisten ansiotyömallin muotoutuminen. Työnteon, toimeentulon ja lasten hoidon järjestäminen Suomessa 1920–1980 –luvuilla. Sosiaalipolitiikan pro gradu. Tampereen yliopisto.

Ruokolainen, Anne & Notkola, Irma-Leena (2002) Familial, situational and attitudinal determinants of third-birth intentions and their uncertainty. Yearbook of Population Research in Finland 38: 179–206.

Saarinen, Aino (1986) Naistutkimus – paradigmaaste yhteiskuntatieteille? Teoksessa Liisa Rantalaiho (toim.) Miesten tiede, naisten puuhet. Tampere: Vastapaino, 235–265.

Salmi, Minna (1994) Työelämää - perhe-elämää - arkielämää. Teoksessa Riitta Martikainen (toim.) Täyttä elämää. Seminaari työn ja perheen yhteensovittamisesta

23.5.1994. Helsinki. 5-15.

Salmi, Minna (2007) Pienten lasten vanhemmat haluavat säilyttää subjektiivisen päivähoito-oikeuden. *Yhteiskuntapolitiikka* 72:2, 2007, 202–204.

Salmi, Minna (2004a) Työn ja perheen yhteensovittamisen kentät. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.) *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea*. Helsinki: Stakes, 1-9.

Salmi, Minna (2004b) Joko-tai vai sekä-että: työn ja perheen suhde korkeakoulutetuilla. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.) *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea*. Helsinki: Stakes, 113–137.

Salmi, Minna (2000) Kotihoidon tuki ja naisten asema: Tutkimushaasteita ja tulkintaongelmia. *Yhteiskuntapolitiikka* 65:1, 2000, 46–56.

Salmi, Minna (1996) Työelämän ja perhe-elämän yhdistämisen palapelit. Teoksessa Merja Kinnunen & Päivi Korvajärvi (toim.) *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Tampere: Vastapaino, 216–231.

Selvitys lasten kotihoidon tuen muutosten vaikutuksista (1996). Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen monisteita 12. Helsinki.

Silius, Harriet (1995) Sukupuolitetun ammatillisuuden julkisuus ja yksityisyys. Teoksessa Leena Eräsaari & Raija Julkunen & Harriet Silius (toim.) *Naiset yksityisen ja julkisen rajalla*. Tampere: Vastapaino, 49–64.

Sipilä, Jorma (1996) Rahaa vai palveluja: Järjestäisimmekö lapsille päivähoitoa vai vanhemmille avustusta? Teoksessa Jorma Sipilä & Outi Ketola & Teppo Kröger & Pirkko-Liisa Rauhala (toim.) *Sosiaalipalvelujen Suomi*. Porvoo: WSOY, 189–207.

Segregaatio ja sukupuolten väliset palkkaerot – hankkeen loppuraportti (2008). Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 2008:26. Helsinki.

Suhonen, Anna-Stiina & Salmi, Minna (2006) Kahden kauppa: puolison merkitys. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.) *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea*. Helsinki: Stakes, 74–88.

Suomalainen perhe (1994) Tilastokeskus. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Suomen Akatemian tasa-arvosuunnitelma 2001 – 2003.

http://www.aka.fi/index.asp?id=6592E75D911E4D809C40D7A710131957&data=1,URL,http://www.aka.fi/modules/page/show_page.asp?id=5030636356424AE082C3D4A03EDF7777&itemtype=00

Viitattu 16.2.2004

Syntyneet 2008. Suomen virallinen tilasto. Tilastokeskus 22.4.2009. http://www.stat.fi/til/synt/2008/synt_2008_2009-04-22_fi.pdf

Viitattu 12.12.2009.

Syrjälä, Leena (2001) Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS- kustannus. 203–214.

Säntti, Riitta (1990) Hoitovapaan käyttö ja lasten hoitomuodon valinta. Sosiaali- ja terveysministeriö. Kehittämisosaston julkaisuja 1. Helsinki.

Takala, Pentti (2000) Lastenhoito ja sen julkinen tuki. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 110.

Tarkki, Jarmo & Petäjaniemi, Tuulikki (1998) Tasa-arvo. Saavutuksia ja haasteita. Juva: Atena kustannus.

Tasa-arvo valtatiellä – Hallituksen tasa-arvo-ohjelman 2004-2007 loppuraportti (2007). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:1. Helsinki.

Taskutilasto 2004. Kansaneläkelaitos.

[http://193.209.217.5/it/kelasto/kelasto.nsf/NET/030604112218TL/\\$File/Tasku_04.pdf?OpenElement](http://193.209.217.5/it/kelasto/kelasto.nsf/NET/030604112218TL/$File/Tasku_04.pdf?OpenElement)

Viitattu 24.11.2004

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista selvittäneen työryhmän (PEVA II) muistio. Sosiaali- ja terveysministeriö 2001:28. Helsinki.

Uhmavaara, Heikki & Niemelä, Jukka & Melin, Harri & Mamia, Tero & Malo, Anita & Koivumäki, Jaakko & Blom, Raimo (2005) Joustaako työ? Joustavien työjärjestelyjen mahdollisuudet ja todellisuus. Työministeriö 2005:255. Työpoliittinen tutkimus. Helsinki.

Varto, Juha (1992) Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tampere: Kirjayhtymä.

Wilska, Terhi-Anna (2005) Joustaako työ - joustaako perhe? Nuorten aikuisten epätyypillisen työn ja työelämän joustojen tarkastelu erityisesti perheiden ja perheellistymisen kannalta. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos.

Vuori, Jaana (2001) Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupoli, toisto ja muunnelma asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampere University Press.

Väinälä, Anna (2004) selvitys kotona olevien vanhempien lasten päivähoitotilanteesta, syyskuu 2004. Selvityshenkilön raportti, ensipainos. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Vänskä, Jukka & Sutela, Hanna & Notkola, Veijo (1999) Lyhyet työsuhteet 1990-luvun suhdanteissa.

Liite 1 Kirjoituspyyntö

Pätkätyöläisäidit, kertokaa tarinanne ja tuntemuksenne!

Miten sinuun on suhtauduttu työnhakijana; oletko kokenut erityisiä vastoinkäymisiä tai onnen hetkiä?

Oletko jo työelämässä mukana vai haetko vasta työtä?

Millainen työnhakuprosessi oli/on? Miten lapsesi hoitopaikka järjestyi?

Entä miksi ylipäättään lähdit hakemaan työtä? Miten puoliso ja läheisesi suhtautuivat työelämään paluuseesi?

Kannattaako hoitovapaalla olevan pätkätyöläisen ottaa tarjottu työ vastaan? Perustelisitko kantasi.

Kerro taustatietoina myös ikäsi, koulutuksesi / ammattisi ja perhetiedot (lasten lukumäärä).

Äitien tilanteesta pätkätyömarkkinoilla on hyvä käynnistää keskustelua! Teen sosiaalipolitiikan pro gradu-tutkielmaani Tampereen yliopistossa. Pätkätyön yhä yleistyessä haluaisin saada niitä eniten tekevien ryhmän äänen kuulumaan. Minua kiinnostavat hoitovapaalta työelämään palanneiden tai palaamassa olevien pätkätyöläisäitien kokemukset ja näkemykset työn hakemisesta ja nykyisestä työtilanteesta.

Tietoja käsitellään luottamuksellisesti!

Kiitollisin terveisin Sanna Kivimäki
Kirjoita: sanna.m.kivimaki@uta.fi